

გიორგი
გოგოლაშვილი

ღვანული
და
წუთისოფელი
იაკობ
გოგუბაშვილისა

გიორგი გოგოლაშვილი

**ღვანელი და წუთისოფელი
იაკობ გოგებაშვილისა
(1840–1912)**

**100 წელი „დედაენის“ უკვდავი
შემოქმედის გარდაცვალებიდან**

გამომცემლობა ინტალექტი

თბილისი 2012

მართლაც, უცნაურია დიდ ერისკაცთა ბედი.
აღიარების და თაყვანისცემის გარდა. უმადურობის სიმწარეც უხეად ერგე-
ბათ ხოლმე.

გამონაკლისი არც იაკობ გოგებაშვილია.

ეს წიგნი იაკობის ღვაწლსა და ნუთისოფელზეც მოგვითხრობს და მის
მიმართ სულ ახლახან გამოვლენილ უმადურობაზეც. ვინ იფიქრებდა, რომ
„დედა ენის“ უკვდავ შემოქმედს მაგინებელი გარდაცვალებიდან ასი წლის შემ-
დეგ გამოუჩნდებოდა.

საბედნიეროდ, დიდ იაკობს ქომაგიც არასოდეს დაეღევა. თუმცა, ისიც უნდა
ვთქვათ, რომ ზოგიერთი თვალსაჩინო მოღვაწე, პრაგმატული მოსაზრებით,
დუმილს ამჯობინებს ხოლმე.

ბატონი გიორგი გოგოლაშვილისათვის ამგვარი პოზიცია სრულიად მიუღებე-
ლია. ამის გამო ბევრი დაუკარგავს. მაგრამ ეს არასოდეს უნანია, რადგან მო-
წოდებით არის მოღვაწე და ვერ გააჩუმდება, მაშინ, როცა გააჩუმების უფლება
არა აქვს.

ჩვენი დროის ძველი სიბრძნის ნაირგვარად გარდათქმის საბაბს გვაძლევს:
მითხარი, ვის ებრძვი და გეტყვი, ვინა ხარ...

მითხარი ვის იცავ და გეტყვი ვინა ხარ...

გიორგი გოგოლაშვილი იცავს იაკობ გოგებაშვილს და ებრძვის მის მტრებს.
ამით ყველაფერია ნათქვამი.

ასი წელი კი მხოლოდ უკვდავებას ადასტურებს.

ეს წიგნიც...

რედაქტორი იოსებ ჭიშკარიძე

ISBN 978-9941-440-27-4

© გიორგი გოგოლაშვილი

პროლოგი

იაკობ გოგებაშვილი ჩვენი სინამდვილისათვის გაცილებით
დიდი ადამიანი იყო, ვიდრე ეს წარმოდგენილი გვაქვს...

ვასილ ბარნოვი

100 წლის წინათ, 1912 წლის 2 ივნისს, „სახალხო გაზეთი“
სამგლოვიარო განცხადებას აქვეყნებს:

იაკობ
გოგებაშვილის
გარდაცვალება.

გუშინ, 1 თიბათვეს, სალამოს 6 საათზე
მძიმე ავადმყოფობის შემდეგ გარდაიცვალა
ჩვენი სასიქადულო პედაგოგი იაკობ სვიმო-
ნის ძე გოგებაშვილი.

გადაიდო ღონისძიებები („განათლების საზოგადოებამ 2 თი-
ბათვეს დანიშნული სეირნობა იაკობ გოგებაშვილის გარდაცვა-
ლების გამო სხვა დროისათვის გადაადო“ – „სახალხო გაზეთი“...)
გლოვობს სრულიად საქართველო. გაზეთები აივსო სამგლოვი-
არო დეპეშებით. უსამძიმრებენ საქართველოს, ქართველობას,
ერთმანეთს... თითქოს საყოველთაო აზრი გამოხატა ანასტასია
ერისთავ-ხოშტარიამ გორიდან გამოგზავნილ დეპეშაში: „ქართული
ენა დაობლდა. დაუნდობელმა სიკვდილმა ქართველ ბავშვებს მო-
სტაცა ყავარჯენი და ერს – წინამძღოლი“... „ვიგლოვოთ, იაკობზე
უკეთესი არავინ მოგვიკვდება!“ – გოდებდა ქუთაისიდან ილია
ბახტაძე...

გასაოცარ ფაქტს იგონებს ალ. მიქაბერიძე: როდესაც იაკობი
ბინიდან ქაშვეთის ეკლესიაში გადაჰყავდათ, „ვეძინის ყოფილ ქუ-
ჩაზე უამრავი ხალხი მოსდევდა; შემოხვდა თეთრ ქუდსა და თეთრ
ხალათში გამოწყობილი მეფურნე, რომელმაც თვალი მოჰკრა თუ
არა თავდია კუბოში ჩასვენებულ იაკობის ცხედარს, ერთი საზარ-

ლად შეჰყვირა: „ვთი ჩვენ უბედურებას, ჩვენი „დედაენის“ დამწერი მომკეცდარაო“. მეფურნემ თავისი ფურნე პატარა მსახური ბიჭების ამარა დასტოვა და მწუხარე სახის გამომეტყველებით კუბოს უკანა თავს ხელი მაგრად ჩასჭიდა სახელურში და სხვებთან ერთად შეუცვლელად მიაცილა მიცვალებული ქაშვეთის ეკლესიაში“...

აკაკი ასე დაემშვიდობა ღვანლმოსილ მეგობარს: „აქ ილაღებენ შენი ნაშრომნი და დარჩება სამარადისოდ შენგან გატკეპნილი გზა და ვინც ამ გზას არ გაივლის, ის არც ქართველად იხსენიება!“

ეს მარადიული თანამედროვის მარადიული შეგონებაა...

და იქცა მარადისობის ბინადრად დიდი იაკობი.

მოგვიანებით იოსებ იმედაშვილმა ორი ბუმბერაზი მოღვანე – ილია ჭავჭავაძე და იაკობ გოგებაშვილი – შეადარა ერთმანეთს: „და დღეს, როცა მთლიან საქართველოს გულისცემას ვისმენ, მარად და ყველგან იაკობის გულისცემას ვგრძნობ!... როგორც მოქათქათე მზის სხივები, მისი სახე ისე მესახება და ილია თუ ღრმა აზრის მჭედელი იყო, – ძილში ჩაფლული ერის გამოღვიძებისაკენ მომწოდებელი, იაკობი – ბნელში სინათლის შუქი – სიბნელის მფანტველი, ერის საკუთარ შეგნების ფეხზე დადგომისათვის ყავარჯნის მიმწოდებელი!“

თავად იაკობი ილიასა და აკაკისთან თავის შედარებას უხერხულად მიიჩნევდა და თავმდაბლად უკან იხევდა. გაზეთ „ივერიაში“ (1900 წ. №83) გამოქვეყნდა ცნობა: „როგორც შევიტყუეთ, ბნ იაკობ სიმონის-ძე გოგებაშვილის პატივისმცემელთ მისდა პატივსაცემად, მისი სალიტერატურო და საპედაგოგიო ასპარეზზედ მოღვანეობის 35 წლის შესრულებისა გამო, განუზრახავთ სადილი გამართონ“. იმავე გაზეთის შემდეგ ნომერში იბეჭდება იაკობ გოგებაშვილის განცხადება: „როგორც თქვენი ახალი ამბებიდან სჩანს, ზოგიერთ ქართველს მოუნადინებია გამართონ საიუბილეო სადილი. დიდ მადლობას მოვახსენებ და ვთხოვ დიდი თხოვნით, ხელი აიღონ ამ თავისს ნადილზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში ეს სადილი უჩემოდ ჩაივლის. ჯერ ქართველმა საზოგადოებამ უნდა გადაიხადოს ის დიდი ვალი, რომელიც მას აწევს კისერზე შესახებ ჩვენის მთავარ-მოღვანეებისა, რომელთაც ჩემზე უფრო დიდხანს

უმოქმედნიათ და ჩემზედ უზომოდ მეტი გაუკეთებიათ. ჯერ იალბუზსა და მყინვარს ღირსეული იუბილეები გაუმართონ და მერე გაუნიონ თავაზიანობა სერებსაც, თუ არ დაუშლიათ" (გაზეთი „ივერია“, 1900 წ., №85).

მყინვარი და იალბუზი „მთავარმოღვაწენი“ ილია ჭავჭავაძე და აკაკი წერეთელი არიან...

სხვაგვარად ფიქრობს აკაკი წერეთელი: „მთელ საქართველოში იაკობ გოგებაშვილი ერთადერთი მოღვაწეა, რომელიც თავისი შრომით და ენერჯით, თავისი მძლავრი კალმის ნაწარმოებით უდიდეს სამსახურს უწევს მთელ ქართველობას. იაკობის მიერ შედგენილი ქართული სახელმძღვანელოებით მოფენილია მთელი საქართველო. ვინაა ისეთი ქართველი, რომ იაკობ გოგებაშვილის „დედა-ენაზე“ არ აეხილოს თვალები. ჩემი და ილიას ღვანლი რა მოსატანია იმ დიდ ღვანლთან, რომელიც იაკობ გოგებაშვილს მიუძღვის ქართველი ერის წინაშე... იაკობ გოგებაშვილმა ქართველ ხალხს ქართული ენის სიტკბოება ყურში ჩაანვეთა, ქართველ ხალხს ქართული ენა შეაყვარა. ვანა ეს პატარა საქმეა! იაკობ გოგებაშვილი ღირსია, რომ ქართველმა ხალხმა სიცოცხლეშივე ძველი დაუდგას“.

იცოდნენ ფასი ერთმანეთისა!..

და, მართლაც, ქართველი ერისათვის უდიდესი ბედნიერება იყო ის, რომ XIX საუკუნეში ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი და იაკობ გოგებაშვილი მოგვივლინა ღმერთმა; დიახ, ნებისმიერი ერის საზოგადოებრივი და კულტურული ცხოვრების ისტორიას დაამშვენებდნენ ისინი; მით უმეტეს, ისეთი მცირერიცხოვანი და მძიმე ისტორიის ერისათვის არის ჭეშმარიტი ღვთის წყალობა მათი არსებობა... XIX საუკუნე გამორჩეული იქნებოდა ჩვენს ისტორიაში, ერთ-ერთი მათგანიც რომ მოევლინა ღმერთს... ჩვენ კი დიდი სამეული „მეოხად ჩუენდა ქრისტემან მოგუანიჭა“... ჭეშმარიტად, განუსაზღვრელია მათი როლი ჩვენი სინამდვილისათვის.

ხოლო რაც შეეხება იაკობ გოგებაშვილს, ეფიქრობთ, დღესაც არ დაუკარგავს აზრი ვასილ ბარნოვის ნათქვამს: „იაკობ გოგებაშვილი ჩვენი სინამდვილისათვის გაცილებით დიდი ადამიანი იყო, ვიდრე ეს წარმოდგენილი გვაქვს...“ ამიტომაც შევეცდებით, შეძლებისდაგვარად, თვალი გავადევნოთ იაკობის ღვანლსა და ცხოვრების გზას.

იაკობ გოგებაშვილს სწამდა: „საზოგადო ასპარეზზე მომქმედი ადამიანი მხოლოდ მაშინ ენევა გულის ნადილს და იმარჯვებს, როდესაც მას გამორკვეული აქვს გზა ცხოვრებისა და შემუშავებული აქვს გეგმა და პროგრამა მოქმედებისა, ერთი სიტყვით აღჭურვილი არის ნათელი, განსაზღვრულის მიმართულებით და ამასთან მხნედ ახორციელებს ამ თავისს მიმართულებას, პროგრამასა“ („ქართული მიმართულება“) და მთელი შეგნებული ცხოვრება ქმნიდა, ამუშავებდა და ახორციელებდა ამგვარ პროგრამას არა მარტო პიროვნულად თავისთვის, არამედ მთელი ერისთვის, რადგან მიაჩნდა, რომ „მით უფრო საჭიროა ამისთანა განსაზღვრული, ნათელი მიმართულება მთელის ერისათვის, მეტადრე იმისთანა ერისათვის, რომელსაც ბრძოლა არსებობისათვის მეტად გასძნელებია საზოგადოდ უკულმართთა გარემოებათა ნყალობით“ (იქვე). იაკობი მამულიშვილებს შეაგონებს, ქვეყნის გადარჩენისათვის „გაფურჩქნეთ, გააძლიერეთ და ააყვავეთ ყველა თქვენი ეროვნულნი, ანუ ნაციონალური ძაღნიო“. და აქ იწყებს ჩამოთვლას და დახასიათებას ეროვნული (ნაციონალური) ძაღებისა, რომელთაც ეროვნების ბურჯს დაარქმევს; ეროვნების ბურჯი იგივეა, რასაც ილია „ღვთაებრივ საუნჯეს“ უწოდებს; გვახსოვს, რა თქმა უნდა: „სამი ღვთაებრივი საუნჯე დაგერჩა ჩვენ მამა-პაპათაგან: მამული, ენა და სარწმუნოება.. თუ ამათაც არ უპატრონეთ, რა კაცები ვიქნებით, რა პასუხს გავსცემთ შთამომავლობას?“ ერთიცაა: ილიასეულ სამებას იაკობი მეოთხე ფენომენს დაუმატებს – ეროვნულ სკოლას; ამგვარად, იაკობის აზრით, ჩვენს ეროვნულობას ოთხი ბურჯი აქვს, ოთხი „ეროვნული (ნაციონალური) ძაღა“ ამოძრავებს: მამული, ენა, ეროვნული სკოლა და სარწმუნოება.

იაკობ გოგებაშვილის უდიდესი დამსახურება ისაა, რომ მან ქართველობას გაუცნობიერა არსი და მნიშვნელობა ამ ოთხი ეროვნული ბურჯისა და პირადი მაგალითი უჩვენა მათი უანგარო, თავდადებული მსახურებისა.

უფრო კონკრეტულად:

მამული

რა არის სამშობლო, მამული და როგორ უნდა ვემსახუროთ მას? – ეს უმთავრესი კითხვა იყო, რომელიც დასვა იაკობმა; დასვა და უპასუხა კიდეც თეორიულადაც და პრაქტიკულადაც.

იაკობის აზრით, უმთავრესი „ბურჯი ჩვენი ეროვნებისა“ არის მამული, სამშობლო: „საძირკველს ნაციონალურის ძალისას შეადგენს ტერიტორია, მიწა-წყალი, მამული, სამშობლო“. ხოლო თუ რა არის სამშობლო, იაკობი ასე განმარტავს:

„ბატონებო! მშობლიური მიწა-წყალი, მამული მარტო ნივთიერი ფაქტორი არ ვახლავთ. იგი ამასთან სულიერია, ცოცხალი არსებაა, თუ ერთ მხრივ იგი იპყრობს მამა-პაპათა გვამთა, მეორე მხრივ, მასში ტრიალებს წინაპართა დიდებული სული და ეს სული აცოცხლებს, ასულდგმულებს, აცხოველებს თანამედროვე თაობათა. წაართვით ერს მისი მიწა-წყალი, მისი ტერიტორია, და იგი დაჰკარგავს არა მარტო ნიადაგს არსებობისას, არამედ მოსწყდება იმ დიდებულს ისტორიულს სულსაც, რომელიც სამშობლოში ტრიალებს, და დაემსგავსება მუხის მოჭრილ რტოსა, რომელსაც გახმობა ვერ ასცდება. ამისთვის მამულის დაკარგვა საშინელს უბედურებას შეადგენს.

სამშობლოს დამკარგავი ერი ვერ დაიცავს თავისს არსებობას, ვერ გააგრძელებს სიცოცხლესა, და თუნდაც გააგრძელოს, თუნდაც მოიპოვოს სიმდიდრე ვაჭრობით და მრეწველობით, მაინც და მაინც ყოველად უბედური იქნება, იგი დაემსგავსება ბოგანო ადამიანსა, რომელსაც საკუთარი მიწა და კერა არ გააჩნია... აი რისთვის საჭიროა, უკიდურესად საჭირო, რომ ქართველობამ სავსებით შეინარჩუნოს თავისი მიწა-წყალი, მამული და სხვა ხალხის ხელში არ ჩააგდოს“.

და იაკობ გოგებაშვილმა, ერთი მხრივ, თავისი სახელმძღვანელოებით, ხოლო მეორე მხრივ, თავისი მხატვრული შემოქმედებით, პუბლიცისტიკითა თუ პირადი ცხოვრების მაგალითით, უდიდესი წვლილი შეიტანა იმაში, რომ ქართველობას შეენარჩუნებინა თავისი მიწა-წყალი, მამული და სხვა ხალხის ხელში არ ჩაეგდო იგი... მოგეხსენებათ, იმდროინდელ ორკლასიან სამრევლო

სკოლებში „დედაენა“ ისწავლებოდა, ოთხკლასიანი სასწავლებლის მესამე-მეოთხე კლასებში – „ბუნების კარი“. იაკობის გენიალური ნიჭის წყალობით, „დედაენა“ და „ბუნების კარი“ ისე იყო შედგენილი, იმდროინდელმა ოთხკლასდამთავრებულმა ყმაწვილმა უკეთ იცოდა საქართველოს ისტორია და გეოგრაფია, ფოლკლორი და ეთნოგრაფია, ქართული ენა და ლიტერატურა, ვიდრე დღევანდელმა საშუალო განათლების მქონემ... „დედაენის“ პირველი ნაწილიდან მეორე ნაწილზე, „დედაენიდან“ „ბუნების კარზე“ გადასვლის გასაადვილებლად შედგენილი დამხმარე სახელმძღვანელოები („კოკორი“, „კუნწულა“, „ხომლი“, „აკიდო“, „კონა“), საგანგებოდ შეთხზული ისტორიული თუ სხვა მოთხრობები, ძირითად სახელმძღვანელოებთან ერთად, ქართველში ქართულ სულს აღვიძებდა, ანრთობდა; ქართველს ქართველად ზრდიდა. „დედაენის“ მიზანდასახულებაზე როცა საუბრობდა, წერდა ერთგან: „დედაენა“ ყველა მონაფეში ავითარებს და ზრდის ქართველს ადამიანს, საზოგადოდ“ და იქვე: სახელმძღვანელოების შექმნის დროს „ერთად მოქმედებდნენ ჩემი ქართული გონება და ჩემი ქართული გული“...

სიმტკიცე ქართველობის უპირველესი ბურჯისა – მამულისა – დიდად განსაზღვრა იაკობ გოგებაშვილის მოღვაწეობამ.

36ა

იაკობის აზრით, ერთ-ერთი მთავარი ბურჯი ერის აღორძინებისათვის გახლავთ სამშობლო ენა. „ერის განვითარება პირდაპირ დამოკიდებულია ენის განვითარებაზე. თუ ენა ერთ წერტილზეა შეჩერებული, ერის წინ მსვლელობაც მოსპობილია. თუ ენა უკან-უკან მიდის და ლატაკდება, აზროვნებაც ერისა ქვეითდება, უძლურდება, ლარიბდება. სამაგიეროდ, თუ ენა წინ მიდის, დღითიდღე იფურჩქნება, ვითარდება, მდიდრდება ფორმებითა, ერის აზროვნებაც წელში იმართება, ძალღონეს იძენს, აწყვევების ხანა უდგება. არა უცხო ენას არ შეუძლიან გაუნციოს ერს სამშობლო ენის სამსახური, როგორც დედინაცვალს არ შეუძლიან დასდოს ბავშვს ლეიძლი დედის ამაგი, საშინელს მდგომარეობაში ვარდება

ერი, როდესაც მის ენას პატივი და უფლება აქვს აყრილი და იგი მას რიგიანად ველარ სწავლობს სკოლებში. ამ შემთხვევაში სკოლა ცუდად მოქმედებს თვით სახლობაზე, აქაც სუსტდება ლეიქლი ენა. ამის გამო სრული მეტყველება ერში იკარგება, და იგი ნარმოადგენს ნახევრად დამუნჯებულ ბრძოლას. სუსტი ენა ჰბადავს სუსტს გრძნობას, სუსტს აზრსა, სუსტს ხასიათსა და ერის ცხოვრებაში დგება ის საუბედურო ხანა, რომელსაც ერთმა რუსმა სწავლულმა და პროფესორმა – პოტებნიამ დაარქვა: „*перIOD мерзости запустения*“. ამ უბედურს ხანას, ამ *мерзости запустения*-ს თავის სასარგებლოდ იყენებენ მოცილე ერნი და ნახევრად დამუნჯებულს, დაქვეითებულს ხალხს ხელიდგან აცლიან მინა-წყალს, დოვლათს და ყველა ეროვნულს საუნჯეს.

მშობლიური ენის თემა იაკობ გოგებაშვილის ცხოვრებასა და შემოქმედებაში უმთავრესია. იაკობი იყო უპირველესი ქომაგი და დამცველი დედაენისა. იგონებენ, აქვსენტი ცაგარელი იტყოდაო, „ქართველებს და ქართულ ენას ისეთი ასარბასარა დარაჯი ჰყავს, რომ მას ვერავინ ვერაფერს დააკლებსო, არავის გაახარებს, თუ ჯიბრზე მიდგა საქემო“.

დედაენისადმი დამოკიდებულებაში, დედაენის როლის გარკვევაში ქართველთათვის XIX საუკუნეში იაკობ გოგებაშვილს უდიდესი როლი ენიჭება. ამის დასტურად მისი ნაშრომის „ბურჯი ეროვნებისა“ გახსენებაც იკმარებდა. საერთოდ კი დედაენისადმი იაკობის დამოკიდებულება არაერთი მკვლევარის ნაშრომის თემა ყოფილა და იქნება...

XIX საუკუნე ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიაში საბედისწერო საუკუნე იყო. ასეთი მძიმე განსაცდელი ქართულ ენას მანამდე არ ჰქონია (მარტო იანოვსკის – კავკასიის ოლქის მზრუნველისა განათლების საკითხებში – საქმიანობის გახსენება იკმარებდა; ივანე ჯავახიშვილის თქმით, „იანოვსკიზე დაუძინებელი მტერი არ ჰყოლია ქართულ ენას“) ... ამიტომ დააყენა ილია ჭავჭავაძემ ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის პროგრამაში პირველ ადგილზე ქართული ენის გადარჩენის საკითხი. დასვა ეს საკითხი (გავიხსენოთ: „თუ ამათაც არ უპატრონეთ, რალა კაცები ვიქნებით“) და საბრძოლო დროშა იაკობ გოგებაშვილს გადაულოცა.

ნებისმიერი ერი ინატრებდა ეროვნული ენის ისეთ ქომაცსა და მზრუნველს. იაკობ გოგებაშვილმა, თავისი სახელმძღვანელოების წყალობით, პრაქტიკულად შეძლო სრულიად საქართველოს მასშტაბით ერთიანი ქართული სალიტერატურო ენის დამკვიდრება. იაკობ გოგებაშვილის „დედაენისა“ და „ბუნების კარის“ ენა არის ფაქტობრივი ნორმა იმდროინდელი ქართული სალიტერატურო ენისა. თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ სასწავლებელთა დიდი ნაწილი ორკლასიანი იყო და მხოლოდ „დედაენა“ ისწავლებოდა, ქართული სალიტერატურო ენის გავრცელებისა და დამკვიდრების სიმძიმე მთლიანად „დედაენას“ დააწვა.

იაკობ გოგებაშვილის „დედაენამ“ ახალი ქართული სალიტერატურო ენის ჩამოყალიბებაში, განვითარებასა და დამკვიდრებაში ისეთივე როლი შეასრულა, როგორც წმინდა სახარებამ ძველი ქართული სალიტერატურო ენის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში. და ეს არის იაკობ გოგებაშვილის უდიდესი დამსახურება ქართველი ერის წინაშე. სწორედ ამას გალისხმობდა ზაქარია ჭიჭინაძე, როცა წერდა: „გოგებაშვილმა თავის „დედა-ენაში“ აღადგინა დაცემული ენა ქართველთა... და ამ წიგნის მეოხებით მთელი ქართველობა, ყველა თემისა და ხეობის მონათესავენი ერთის ქართულის ენით იწყებენ წერა-კითხვის სწავლებას და ლაპარაკს, ყველგან ამ წიგნის მეოხებით ქართული ენა ეფინება...“

ენობრივი მთლიანობა რომ ეროვნული მთლიანობის საფუძველია, ამას ჯერ კიდევ X საუკუნის მოღვაწე გიორგი მერჩულე ქადაგებდა: „ქართლად ფრიადი ქუეყანაა აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ჟამი შეინირვის და ლოცვაა ყოველი აღესრულების“. იაკობ გოგებაშვილი რომ გამოვიდა სამოღვაწეო ასპარეზზე, „ეს ის დრო იყო, როდესაც მშობლიური ენა დევნილი ენა იყო სკოლებში, პატივაცრილი – ოჯახებში“ (თ. სახოკია); ე. ი. ეროვნული მთლიანობა დარღვეულია. XIX საუკუნეში ამ მთლიანობის აღდგენის საქმეში უდიდესი როლი შეასრულა იაკობმა თავისი „დედაენით“. შ. დადიანი წერდა: „დედაენა“ ამჟვეთქებული ნაღმოსანიით მისრიალებდა ჩვენს მიუვალს მთა-კლდეებში – თუშეთსა და სვანეთში, – მიდიოდა ბარად, შეუყვებოდა აჭარასა და მესხეთს და ყველგან სძრავდა ენას საქართველოდ,

ყველგან აფეთქებდა გრძნობას ეროვნულსა. ამ კაცს სხვაც რომ არა გაეკეთებინა რა, მარტო ამ ღვანლისათვის იქნებოდა საპატიო და თაყვანსაცემი..." და ერთი ამონარიდიც: „დედაენამ“ მკაცრად შეუტია უნიგნურობას, კუთხურობასა და ტომთა შორის კარჩაკეტილობას, განავრცო სიტყვა ქართული და ამერ-იმერი ერთიანი სახალხო ენით ამეტყველა, დააკავშირა; მნიგნობრობის გავრცელებასა და ქართველი ხალხის კონსოლიდაციაში „დედაენის“ როლი ფასდაუდებელია“ (ვალერიან რამიშვილი).

XIX საუკუნეში არსებულმა უმძიმესმა რუსიფიკატორულმა პოლიტიკამ ერთიან ქართულ სალიტერატურო ენას დიდი საფრთხე შეუქმნა. რუსულმა იმპერიამ დაიწყო ინსპირირება მეგრულ და სვანურ ენებზე სკოლების გამართვის აუცილებლობისა; შესაბამისად – მეგრელებისა და სვანების არაქართველებად გამოცხადებისა. აქ იაკობ გოგებაშვილი, როგორც ყოველთვის, თავის სიმალღეზე აღმოჩნდა.

იაკობ გოგებაშვილს კარგად აქვს გაცნობიერებული იმ დროისათვის არსებული ენობრივი რეალობა – მეგრული და სვანური მეტყველება განსხვავებულია ქართულისაგან; ზოგ შემთხვევაში, სკოლებში ქართულის გასაგებად (განსამარტავად) მასწავლებლები ადგილობრივ მეტყველებას მიმართავენო: „ყველა სკოლებში სწავლება მონყობილია დედა-ენაზედ და ადგილობრივს კილოკავენს ხმარობენ ასახსნელად და განსამარტავად იმ საერთო სიტყვებისა, რომელნიც ადგილობრივ ბავშვებს კარგად არ ესმით“.

იაკობ გოგებაშვილი სწორად აფასებს ვითარებას, ეროვნული პოზიციებიდან უცდომლად გაიაზრებს საქართველოს ენობრივ სიტუაციას და დააჯერებს მტერსაც და მოყვარესაც, რომ „მეგრული და სვანური შტოებია ქართულისა“; იაკობი ქართველურ ენობრივ სიერცეში სამი დონის ენობრივ ერთეულებს გამოყოფს:

1. ქართული სალიტერატურო ენა (ანუ „მთავარი ენა“, „საღმრთო ენა“, „დედაენა“);
2. სვანური და მეგრული მეტყველება („ადგილობრივი კილოები“, „პროვინციული კილოები“, „შინაურობაში სახმარი კილოები“);
3. ქართული დიალექტები.

შექმნილ რთულ ენობრივ და ეროვნულ ვითარებაში იაკობ გოგებაშვილი ქმნის ტერმინს „დედა-ენა“ სიტყვების – დედა-აზრი, დედა-ბოძი, დედა-ქალაქი და სხვები – ანალოგიით (იაკობამდე ეს სიტყვა არ არსებობს, მითუმეტეს ტერმინად!). დედაენა იაკობისთვის არის ქართული სალიტერატურო ენა, „მთავარი ენა“, „სალმრთო ენა“, „საერო ენა“, „ძირითადი ქართული ენა“ (ყველა ეს ტერმინი გვხვდება მის ნაწერებში). ეს ტერმინი (დედაენა) იმდენად მარჯვედ იყო შექმნილი, რომ იგი იქცა ქართული სალიტერატურო ენის სინონიმად; დასტური იმისა, რომ „დედაენა“ იაკობის შექმნილი ტერმინია: 1876 წლამდე, „დედაენის“ გამოცემაზე, ილიასა და აკაკის ნაწერებში ტერმინი დედაენა არ გვხვდება; იაკობის „დედაენის“ გამოსვლის შემდეგ ჩვეულებრივ ეს ტერმინი გამოიყენება (უფრო დაწვრილებით იხ.: გ. გოგოლაშვილი, „დედაენა“ – ძეგლი სამარადისო, 2011). ამ ტერმინის შემოღება და დამკვიდრება (ერთი მხრივ, სახელმძღვანელოს სახელად და, მეორე მხრივ, მშობლიური ენის სინონიმად) იაკობ გოგებაშვილის გენიალურობის კიდევ ერთი დასტურია. სწორედ ამას ამბობს ცნობილი გერმანელი ქართველოლოგი, ევროპული ენებისა და კულტურის გამოჩენილი მკვლევარი ვინფრიდ ბოედერი: „*იაკობ გოგებაშვილი გენიოსი იყო იმ გაგებით, რომ ზუსტდროს სწორი სიტყვა იპოვა (გულისხმობს დედაენას – გ.გ.). ქართული ენის დაცვამ იმ დროს მოითხოვა ასეთი ემოციური ცნება*“ (ჟურნალი „ჩვენი მწერლობა“, № 16, 2010)).

ეროვნული სკოლა

იაკობ გოგებაშვილის დიდი დამსახურებაა ისიც, რომ ქართული ეროვნული სკოლა ქართველობის, ქართული ეროვნულობის უმთავრეს ბურჯად გამოცხადდა. როგორც აღვნიშნეთ, ილია ჭავჭავაძის ცნობილ ტრიადას – მამული, ენა და სარწმუნოება – იაკობმა მეოთხე ფენომენი დაამატა და გამოაცხადა, რომ ჩვენს ეროვნულობას ოთხი ბურჯი აქვს – მამული, ენა, ეროვნული სკოლა და სარწმუნოება. მისი აზრით, ერთ-ერთი მთავარი „ბურჯი ერის წარმატებისა გახლავთ სკოლა. რომელ ქვეყანაშიაც კი

უმრავლესობით სკოლები, ყველგან მათ მოუხდენიათ საოცარი, ძორითადი ცვლილება: ერთი გამდიდრებულია ცოდნით, ამალღებულა ზნეობით, ავსილა დოვლათით". მთელი შეგნებული ცხოვრება იაკობ გოგებაშვილისა იყო მცდელობა იმისა, ერთი გაემდიდრებინა ცოდნით, ალემალღებინა ზნეობით და ალევსო დოვლათით.

იმისათვის, რომ შექმნილ გარემოებებს იაკობი არ აეძულებინა, სხვა სამსახური ეძებნა, სხვაგან ემსახურა, გარდა სკოლისა (ე. ი. არ მომცდარიყო, მისი აზრით, უმთავრესს), გადმოცემით, მან თავისი საგანმანათლებლო დოკუმენტები „ცეცხლს მისცა!“ ამით შემთხვევითობაც კი გამოირიცხა, თუნდაც დროებით მოშორებოდა სკოლას.

თუ ქართველ ერში XIX საუკუნეში სწავლა-განათლება ხელმისაწვდომი გახდა თითქმის ყველასთვის (განურჩევლად მისი სოციალური მდგომარეობისა), ამაში დამსახურება მიუძღვის იაკობ გოგებაშვილს. მისი ზოგადი პოზიცია ასეთია: „სწავლა, ცოდნა, მეცნიერება ღონეა იმისათნა, რომელსაც დღეს წინ ველარაფერი ვერ დაუდგება: ვერც მუშტი, ვერც ხმალი, ვერც ჯართა სიმრავლე. ცოდნა უძლეველი ფარია არსებობისათვის, ბასრი ხმალია მოგერიებისათვის. თუ მაგაში ფეხი გავიდგით, თუ მაგაში წინ წავდექით, ჩვენი ეხლა დაუძღურებული ღონე ამოხეთქს მაგარ ფესვებს“.

როცა ეროვნული სკოლის წარმატებაზე ვსაუბრობთ, როცა პედაგოგიკაში იაკობ გოგებაშვილის ღვანლზე ვმსჯელობთ, უპირველესად, მისი „დედაენა“ უნდა ვახსენოთ. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ქართულ სინამდვილეში „დედაენის“ მსგავსი სახელმძღვანელო არ შექმნილა. 1876 წლიდან მოყოლებული „დედაენამ“ გაუძლო ყველანაირ კონკურენციას; დრომ მას დიდება ვერ წაართვა, პირიქით, მისი ფასი დროთა განმავლობაში იზრდება!..

„დედაენა“ საგანმანათლებლო ასპარეზზე რომ გამოჩნდა, მას ათიოდე საანბანე სახელმძღვანელო დახვდა; აი, ისინიც:

თეოფანე პროკოპოვიჩი – „პირველი სასწავლო ყრმათა“ (რუსულიდან თარგმნა გაბრიელ ჩხეიძემ; ჩაასწორა არქიმანდრიტმა გერმანემ. 1739 წ.);

გაიოზ რექტორი - „ქართული ანბანი“ (1797 წ.);

ტარასი მღვდელ-მონაზონი - „ქართული ანბანი სასწავლებლად ყრმათა ხუცურისა და მხედრულისა“ (1825 წ.);

მ. მაქსიმოვიჩი - „ყრმათა მეგობარი“ (რუსულიდან თარგმანი. კერესელიძემ. 1852 წ.);

სერგეი მდივანოვი - „ანბანი ქართული შედგენილი და ახლად-გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან“ (1863 წ.);

დ. ფურცელაძე - „ქართული ანბანი და წიგნი საკითხავად მდაბიო ხალხთათვის“ (1863 წ.);

პეტრე უმიკაშვილი - „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი“ (1865 წ.);

რაფაელ ისარლიშვილი - „პირველი წიგნი წერა-კითხვის სასწავლებლად“ (1875 წ.);

ლუკა ჩომახიძე - „ქართული ანბანი“ (1875 წ.);

ანთიმოზ ჯუღელი - „ყმანვილის სარკე, ანუ წერა-კითხვის სასწავლო წიგნი“ (1975 წ.).

ხოლო მოგვიანებით გამოჩნდა:

ალ. ნათაძე - „ბავშვების მოკეთე, ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი სკოლებში სახმარებლად“ (1897 წ.);

იაკობ გოგებაშვილის „დედაენამ“ იოლად შეძლო ასპარეზიდან კონკურენტი სახელმძღვანელოების განდევნა. 1876 წლიდან „დედაენა“ იქცა ერთადერთ და შეუცვლელ საანბანე სახელმძღვანელოდ ეროვნულ სკოლაში.

„დედაენის“ როლისა და მნიშვნელობის გასააზრებლად, ისიც შეიძლება გავიხსენოთ, რომ იგი იბეჭდებოდა ყოველ წელს, ზოგჯერ წელიწადში - ორჯერ და წლიურად 30 000 ცალიც კი გავრცელებულა. ეს გასაოცარი რიცხვია დღევანდელი თვალსაზრისითაც კი.

რა სძენდა ძალას „დედაენას“? უპირველესად, ეს იყო პირველი გაკვეთილი - ია, აი ია. დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, ეს არის ქართულ სინამდვილეში ყველა დროისათვის ყველაზე დიდი მიგნება, ეპოქალური აღმოჩენა; ღვთისგან ბოძებული აზრი ავტორისა. ია არის ყველაზე მარჯვე გასაღები, იოლი გზა იმ ურთულეს სამყაროში შესასვლელად, რომელსაც წიგნიერების

სამყარო ჰქვია (და ამას არა მხოლოდ ჩვენ ვაღიარებთ). ეს ერთი მხარეა „დედაენის“ სიკეთისა.

„დედაენა“ არის ქართული სახელმძღვანელო: იგი ქართულ ეროვნულ შეგნებას აღვიძებს და ამკვიდრებს მოზარდში;

„დედაენა“ არის ზნეობრივი სახელმძღვანელო – მისი ერთ-ერთი მთავარი მიზანი ზნეობრივი პიროვნების აღზრდაა.

თავისი პრინციპებით, თავისი არსით, „დედაენა“ ქართული ენის მარადიული სახელმძღვანელოა, რა თქმა უნდა, როგორც თავად იაკობი იტყოდა, თუ მას დროდადრო გაუკეთესება არ მოაკლდება: მთავარი პრინციპები და არსია.

სწორედ ამის გამო იყო, რომ 1960 წელს ვენესუელაში, ქალაქ კარაკასში, გამართულ საანბანე სახელმძღვანელოთა გამოფენაზე იაკობ გოგებაშვილის „დედაენის“ პრინციპებით შედგენილმა სახელმძღვანელომ გაიმარჯვა.

ქართული პედაგოგიკის ისტორიაში ფასდაუდებელია „ბუნების კარის“ როლი. ამ უნიკალური ენციკლოპედიური წიგნის ტოლფასი სახელმძღვანელო არა თუ იმჟამად, დღესაც არა გვაქვს (ესეც ვთქვათ: „ბუნების კარს“ 28 წლის ყმანვილი ქმნის!)... გავიხსენოთ: იაკობ გოგებაშვილი რამდენიმე ათეული წლის მანძილზე „დედაენითა“ და „ბუნების კარით“ მოზარდ თაობას იმდენ ცოდნას აძლევდა საქართველოს შესახებ (ენისა, ლიტერატურისა, ფოლკლორისა, ისტორიისა, ეთნოგრაფიისა, გეოგრაფიისა), რასაც, სამწუხაროდ, დღევანდელი საშუალო სკოლაც ვერ აძლევს მოსწავლეს. ოთხკლასიან სასწავლებლებში I-II კლასებში „დედაენა“ ისწავლებოდა, III-IV კლასებში – „ბუნების კარი“.

გავითვალისწინოთ ისიც, რომ იაკობმა „დედაენისა“ და „ბუნების კარის“ გვერდით შექმნა „Русское чтение“ – რუსული ენის სახელმძღვანელო ქართული სკოლებისათვის. ეს არ იყო რუსეთში შექმნილი საანბანე სახელმძღვანელოს გადმოღება ქართული სკოლებისათვის; თემატურად, პრინციპებით, ეს სახელმძღვანელო ქართული ენის სახელმძღვანელოების საფუძველზე შეიქმნა, საგანგებოდ ქართველი ბავშვისათვის და ამას არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა და ექნება ყოველთვის... იაკობის მთავარი დევიზი იყო: „საჭიროა საქართველოს ეროვნულ ეტლში შევა-

ბათ ძირში ქართული ენა და კევრად მივუბათ რუსული ენა და სხვა ენები". და იაკობი მთელი თავისი შესაძლებლობით იბრძოდა ამ აზრის ხორცშესხმისათვის.

დიადი მიზნის მისაღწევად მხოლოდ სახელმძღვანელოების შექმნა არ იყო საკმარისი.

იაკობ გოგებაშვილი არის ავტორი იდეისა – დაარსებულიყო ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება; იგი არის ერთ-ერთი სულისჩამდგმელი ამ იდეისა. საზოგადოება დაარსდა 1879 წელს (თავმჯდომარე – დიმიტრი ყიფიანი, მოადგილე – ილია ჭავჭავაძე, იაკობი გამგეობის წევრი იყო სიცოცხლის ბოლომდე). საზოგადოების მიზანი იაკობს ასე ესახებოდა: „ამისთანა მაღალმნიშვნელობიანი საზოგადოება ჩვენში ჯერედ არ დაბადებულა. მას დანიშნულებად აქვს არა რაიმე დაბალი საგანი, არამედ იმისთანა უძვირფასესი საუნჯე ადამიანისათვის, როგორც არის ერის განათლება. იგი ემსახურება არა ერთს რომელსაზე წოდებას ქვეყნისასა, არამედ ვალად იდეებს ზრუნვას მთელს ერზედ... იგი ემსახურება საერთოდ მთელს ქართველობასა. მისი მოქმედება არ განისაზღვრება ჩვენი ქვეყნის ერთი რომელიმე კუნჭულით, – მის ასპარეზს, სარბიელს შეადგენს მთელი ჩვენი ქვეყანა, მთელი საქართველო – კახეთი, ქართლი, იმერეთი, რაჭა, სამეგრელო, გურია, სამურზაყანო, ოსმალეთის საქართველო, ერთი სიტყვით, თითქმის მთელი სამეფო თამარისა“. ფაქტობრივ წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ დაქსაქსული სასკოლო ქსელი ერთიან საგანმანათლებლო სისტემად აქცია – ერთიანი ეროვნული სასკოლო პროგრამითა და სახელმძღვანელოებით. და ეს არის იაკობ გოგებაშვილის იდეის გამარჯვება, მისი ერთ-ერთი უდიდესი დამსახურება.

სარწმუნოება

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მივაპყროთ იაკობის შეხედულებებს ქართული ეკლესიის თაობაზე. ნაშრომში „ქართული მიმართულება“ იაკობი ვრცლად მსჯელობს ეკლესიის დანიშნულებაზე, მის როლზე და იმ პრობლემებზე, რომლებიც დგას ქართული

ეკლესიის წინაშე. იმ დროისათვის ამას სასიცოცხლო ელობა ჰქონდა. მოვიყვანთ ვრცელ ამონარიდს:

„ერთ-ერთი მთავარი ბურჯი ერის წარმატებისა არის ეკლესია. წინადა ჩვენი ეკლესია სასიქადულოდ აღასრულებდა თავის მაღალს დანიშნულებასა. მან ჩვენს ერში დანერგა ძლიერი საწინააღმდეგობრივი გრძნობა, მოჰფინა ველნი და მთანი მდიდარი ტაძრებით და მონასტრებითა, შეჰქმნა სასულიერო ლიტერატურა, შეაერთა ქართველებში ერთად მაცხოვრის და მამულის მხურვალე სიყვარული და თვით კავკასიონის მთებიც-კი გახადა ასპარეზად სახარების ძლევა-მოსილი ქადაგებისა. თუ საქართველომ მთელის თხუთმეტის საუკუნის განმავლობაში გაუძლო აუარებელს და მძლავრს მტრებს და კავკასიაში დიდი ადგილი დააჭერინა მართლ-მადიდებელს ქრისტიანობას, ამისათვის უალრესად უნდა ვმადლობდეთ ქართულს ეკლესიასა. ახლა რაღასა ვხედავთ? მონასტრები და ეკლესიები დაცალიერდნენ და დღითიდღე უფრო ცალიერდებიან, სახარების ქადაგება იშვიათად ისმის და ისიც ისეთის ენით, ისე უგულოდ, რომ ხალხზე არავითარი გავლენა არა აქვს, საწინააღმდეგობრივი გრძნობა ჩამქრალია, ზნეობა დაეცა, წარმართულნი, პირუტყული მიდრეკილებანი უფრო და უფრო იღვიძებენ და ძლიერდებიან.“

იაკობი შეგვაგონებს: „კარგად მოგეხსენებათ, რომ ეკლესია და სკოლა არის სათავე ხალხის ზნეობისა, ეთიკისა, ხოლო თვითონ ეთიკა, სპეტაკი ზნე საძირკველია ხალხის არსებობისა, სიმტკიცისა, კეთილდღეობისა, წარმატებისა. ზნედაცემული ხალხი მაშინაც-კი წააგებს ბრძოლას არსებისათვის, როდესაც იგი ცოდნას არ არის მოკლებული. იმპერატორების დროის რომი ბევრით სჯობდა ცოდნით ძველს რომსა; მაგრამ პირველი მუდამ იმარჯვებდა უძლიერესს მტრებზე იმის გამო, რომ სპეტაკი ზნით ბრწყინავდა; მეორე-კი უფიცმა, ველურმა ხალხებმა ფეხქვეშ ჩაიგდეს, გათელეს და შემუსრეს, იმიტომ რომ ზნეობრივი გახრწნილობით იყო შეპყრობილი. ჩვენს ერსაც ამისთანავე ბოლო მოეღოს, თუ სკოლა და ეკლესია არ ჩავარდნენ თავისს კალაპოტში, არ გახდნენ სავსებით ღირსნი თავისი მაღალის დანიშნულებისა.“

K 323.262

იაკობის აზრით: „ეკლესიის სულსა და გულს შეადგენს, როგორც მოგეხსენებათ, სამღვდელოება. ჩვენში იგი უკიდურესად დაქვეითებულია და ბევრად დაბლა სდგას თვით რუსეთის სამღვდელოებაზედაც. როგორ და რა გზით უნდა ამალღდეს იგი? ამისათვის უპირველესად ყოვლისა საჭიროა, რომ მან სასულიერო სასწავლებლებსა და სემინარიებში მიიღოს უფრო შესაბამისი მომზადება და იმდენადვე შეითვისოს ქართული ენა, ქართული ლიტერატურა, სასულიერო თუ საერო, ქართული ისტორია, რამდენადაც რუსეთის სასულიერო ახალგაზრდობა ითვისებს რუსულს ენას, ლიტერატურას და ისტორიას. ამის გარდა, მიუცხილებლად საჭიროა, რომ საღვთის-მეტყველო საგნები მაინც ისწავლებოდეს როგორც დაბალს, ისე მაღალს კლასებში ქართულს ენაზე, რათა მომავალმა მწყემსებმა ღრმად შეითვისონ როგორც შინაარსი, ისე ენა ღვთის-მეტყველებისა, ის ენა, რომელზედაც იგინი მოვალენი არიან სამწყსოს უქადაგონ მაღალი სწავლა სახარებისა.“

ასევე უმნიშვნელოვანესია დედაენის როლი რელიგიის სფეროში: „ჩვენში, ქართველებში, სარწმუნოებას მეტად ასუსტებს ის გარემოებაც, რომ საღმრთო სჯული ყველა სასწავლებელში ისწავლება არა დედა-ენაზე, არამედ რუსულზედა. უმაგალითოა ასეთი დაბრკელება ქართველობისა; რუსეთის იმპერიაში ასობით სცხოვრობენ სხვა-და-სხვა ერები, სხვა-და-სხვა სარწმუნოების მალიარებელნი; და რომელს ენაზე სწავლობენ ესენი საღმრთო სჯულსა? მხოლოდ დედა-ენაზე, ყველანი დედა-ენაზე; რუსული ენა ამათ შორის არავითარ მონანილეობას არ იღებს საღმრთო სჯულის გაკვეთილებში. მხოლოდ ქართველობა შეადგენს სავალალო გამოკლებასა. ამ დაბრკელებას სამგვარი ვნება მოაქვს: სარწმუნოებრივი გრძნობა ქართველს მოსწავლეს არამც თუ არ უვიტარდება, არამედ უსუსტდება და უჭკნება. ეს იმიტომ, რომ სარწმუნოება გულის სფერაა, ხოლო გულზე მოქმედებს მარტო დედა-ენა, ყოველი უცხო ენა აქ, როგორც ენა მეხსიერებისა, უძლურია. როგორც პოეტობა არ შეიძლება უცხო ენაზე, ისე სარწმუნოებრივი გრძნობა. მეორედ, როცა სხვა ერების შვილები თავისს დედა-ენას სწავლობენ საღმრთო სჯულის გაკვეთილებზედაც, ქართველი ბავშვები სრულიად მოკლებულნი არიან ამ სიკეთესა. მესამედ, სხვა ერე

ბის შვილებს მოძღვრებად ჰყავთ ღვიძლი შვილები თავისი ერისა, ნამდვილნი მამანი, ჩვენი მოსწავლე ახალგაზრდობა-კი უცხო მამინაცვლების ხელშია და მოკლებულია მშობლიურს გავლენასა. მიუცილებლად საჭიროა, რომ ქართველობამ ეს დაბრეყება და უკიდურესი უსამართლობა თავიდან აიცილოს და მთავრობასთან დაუინებულად იშუამდგომლოს, რომ საღმრთო სჯულის სწავლება როგორც დაბალს სასწავლებლებში, ისე საშუალოში ქართველის ყმანვილებისათვის ანარმოვონ მათს დედა-ენაზე.”

და უაღრესად რევოლუციური განცხადება: „მაგრამ ყველა ეს ცვლილება და სხვებიც მხოლოდ მაშინ მოიტანს სანატრელს ნაყოფსა, როდესაც საქმე სათავეშივე გასწორდება და ქართველი ეკლესიის მეთაურად გახდება ღვიძლი შვილი თავისი სამწყსოსი, რომელიც მოულებს ბოლოს გადაგვარების პოლიტიკას და ჩვენს ეკლესიას ჩააყენებს სახარების კალაპოტში“.

ეს არის ფაქტობრივად, ტრაქტატი, სამოქმედო პროგრამა მართლმადიდებელი საქართველოსათვის. იმჟამად გმირობის ტოლფასი იყო ამის თქმა: „ყველა ეს ცვლილება და სხვებიც მხოლოდ მაშინ მოიტანს სანატრელს ნაყოფსა, როდესაც საქმე სათავეშივე გასწორდება და ქართველი ეკლესიის მეთაურად გახდება ღვიძლი შვილი თავისი სამწყსოსი, რომელიც მოულებს ბოლოს გადაგვარების პოლიტიკას და ჩვენს ეკლესიას ჩააყენებს სახარების კალაპოტში“.

გმირობის ტოლფასი იყო იაკობის მიერ იმ საკითხის დაყენებაც (და არა მარტო დაყენება, დაუინებული მოთხოვნა!), რომ საქართველოს ყველა სასწავლებელში საღმრთო სჯული დედაენაზე უნდა ისწავლებოდეს.

საინტერესო გახსენება: 1886 წელს დიმიტრი ყიფიანი სტავროპოლში გადაასახლეს. მიზეზი – მან მოსთხოვა ეგზარქოს პავლეს საქართველოს დატოვება (რადგან პავლემ დაწყველა ქართველი ერი)... და იაკობი ითხოვს, საქართველოს ეკლესიას, ნაცვლად რუსი ეგზარქოსისა ქართველი მეთაურობდეს!.. ეს საკითხია დასმული სწორედ იმავე 1886 წელს დანერილ სტატიიშიც „თბილისის სასულიერო სემინარიის მდგომარეობის საკითხისათვის“; ამ თემას იაკობი პირველად 1871 წელს შეეხო („სასულიერო სასწავლებელთა გარდაქმნის პროექტი“; აქე-

დან მოყოლებული ამ პრობლემას იაკობი არაერთგზის დაბრუნებია იმჟამინდელ რუსულ (!) თუ ქართულ პრესაში და „საკმაოდ მკაცრადაც (მაგ.: „ეროვნული შავი ჭირი იმიერ და ამიერ საქართველოში“; „უცნაური შენიშვნა“; „კრიზისი საქართველოს საეკლესიო-სამრევლო სკოლებში“ და სხვა). ეს იყო ხანგრძლივი და თავდადებული ბრძოლა ქართული ეკლესიისა და სასულიერო სასწავლებელთა გაქართულებისათვის. და ეს მიგვაჩნია გმირობად და დიდ დამსახურებად იაკობისა...

განსაკუთრებულია იაკობ გოგებაშვილის ღვაწლი სამრევლო სკოლებში ქრისტიანული სწავლების დამკვიდრებაში: მან „დედაენას“ დაურთო „სასულიერო განყოფილება“. ეს იმდენადაც არის მნიშვნელოვანი, რომ „დედაენა“ სრულიად საქართველოს ყველა კუთხის ქართველთათვის იყო ხელმისაწვდომი.

იაკობ გოგებაშვილი სინანულით წერდა: „ღვთის მეტყველება დოგმატური თუ ზნეობრივი ხომ სანატრელადაც ძნელი ვახდა ჩვენს ენაზედა. სასულიერო ყმანვილობა, სემინარიებში მოქცეული, იძულებულია ყველა საგანი ისწავლოს უცხო ენაზედ და მოკლებულია შეძლებას თავისუფალს დროს მაინც იკითხოს ქართულს ენაზედ იგივე საგნები“.

იაკობმა შეადგინა „სალმრთო ისტორია“. სამწუხაროდ, ეს წიგნი იაკობის სიცოცხლეში არ გამოცემულა; თუმცა არგამოცემის მიზეზიც ნიშანდობლივია იაკობის პიროვნების დასახასიათებლად; იაკობი წერს: „ერთ დროს ჩვენ ხელი მივყავით სალმრთო ისტორიის შედგენას, რადგანაც კარგად შემუშავებული სალმრთო მოთხრობებს აღმზრდელი გავლენა აქვს ყმანვილებზე. ძველი ალთქმა უკვე გათავებული გვექონდა და გამომცემელთანაც პირობა შეკრული, როცა ბ-ნი იოსელიანისგან შევიტყვე, რომ მას უკვე მზად აქვს დასაბეჭდად სალმრთო ისტორია. ამის შემდეგ ჩვენის შრომის გათავებაზედ არამც თუ ხელი ავიღეთ, არამედ ბ-ნი იოსელიანი მივიყვანეთ გამომცემელთან და ამ უკანასკნელს ვურჩიეთ, დაებეჭდა მისი წიგნი და იმედი აღარა პქონოდა ჩვენგან ისტორიის გათავებისა“.

ი. გოგებაშვილის „სალმრთო ისტორია“ XX საუკუნის ბოლოს გამოიცა და დღესაც ასრულებს იმ საპატიო მისიას, რაც იაკობმა დაუსახა მას.

აქ ისიც უნდა გავიხსენოთ, რომ იაკობ გოგებაშვილი არის ავტორი „სასულიერო სწავლანისა“ (სწავლება წმინდა სამებაზე, ანგელოზებზე და უფლის 10 მცნებაზე).

დიდად მნიშვნელოვანია ი. გოგებაშვილის ნაშრომები „ქართულთა მოქცევა ქრისტიანობაზე“ და „წმინდა ნინო – ჩვენი განმანათლებელი“.

იაკობ გოგებაშვილი არა მხოლოდ სახელმძღვანელოებით, ნაშრომებით ემსახურებოდა ქართული ეკლესიის აღდგენა-განმტკიცებას, არამედ იგი იყო პრაქტიკოსი მასწავლებელი სასულიერო სასწავლებლისა (ერთ პერიოდში ზედამხედველის მოვალეობის შემსრულებელიც); მაგრამ, სამწუხაროდ, აიძულეს, თავი დაენებებინა პედაგოგიური საქმიანობისათვის (1873 წ.)...

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს იაკობ გოგებაშვილის დამოკიდებულება უდიდესი პიროვნების – ეპისკოპოს გაბრიელ ქიქოძისადმი. იაკობი იყო სულიერი შვილი გაბრიელ ეპისკოპოსისა. მათი ურთიერთობა სემინარიიდან დაიწყო (გაბრიელი მასწავლებელი იყო იაკობისა) და გაგრძელდა ბოლომდე. როდესაც იაკობის კიევაში სასწავლებლად წასვლის საკითხი განიხილებოდა, იაკობი საგანგებოდ ეწვია უკვე ქუთაისში მოღვაწე ეპისკოპოს გაბრიელს და მისგან მიიღო კურთხევა; ცნობილი ფაქტია, როცა იაკობს დევნიდა ეგზარქოსი ევსევი, ეპისკოპოსი გაბრიელი მკაცრად დაუპირისპირდა ეგზარქოსს. ამ ფაქტიდანაც და თანამედროვეთა მოგონებებიდანაც ჩანს, რომ ეპისკოპოსი გაბრიელი დიდად აფასებდა იაკობსა და მის საქმიანობას. მოვიყვანთ ფრაგმენტს ილია ბახტაძის მოგონებიდან; საიდანაც კარგად ჩანს, რომ იმერეთის ეპისკოპოსი იაკობს „დიდ პედაგოგად“ მოიხსენიებს და მაღალ შეფასებას აძლევს მის სახელმძღვანელოებს. 1893 წელს მღვდელმთავარი თურმე ხონის სასწავლებელს ეწვია. დაინტერესდა, რას სწავლობდნენ და რომელი სახელმძღვანელოთი. უთქვამს: „როგორც ქართული, ისე რუსული ენის შესასწავლად ჩვენ, ქართველებს, გვაქვს დიდი ქართველი პედაგოგის იაკობ გოგებაშვილის პედაგოგიური თვალსაზრისით ყოველმხრით გამართლებული სახელმძღვანელოები: „დედაენა“, „ბუნების კარი“ და „რუსკოე

სლოვო" და ეს სახელმძღვანელოები ყველა ჩვენს სკოლებში უნდა გამოვიყენოთ, როგორც საჭიროა".

ეს შეიძლება ზოგად შეფასებადაც მივიღოთ იაკობის ღვანღი-სა...

და სხვა...

იაკობ გოგებაშვილი უპირველესი თანამებრძოლია ილია ჭავჭავაძისა; მისი იდეების გამტარებელი და ხორცშემსხმელი. კიდევ ერთხელ გავიხსენოთ: 1861 წელს ილია ჭავჭავაძე აქვეყნებს წერილს, რომელშიც არის ცნობილი შეგონება, შემდგომში ეროვნული მოძრაობის დევიზად რომ იქცა: „სამი ღვთაებრივი საუნჯე დაგვრჩა მამაპაპათაგან – მამული, ენა და სარწმუნოება; თუ ამათაც არ უპატრონეთ, რაღა კაცები ვიქნებით, რა პასუხს გავცემთ შთამომავლობას“. მთელი თავისი ცხოვრების მანძილზე, ამ დევიზით მოქმედებდა ილია ჭავჭავაძე. და ეს იყო იაკობის სამოქმედო პროგრამაც. უფრო მეტიც, იაკობ გოგებაშვილის ნაშრომი „ქართული მიმართულება“, ფაქტობრივად, არის თეორიული დასაბუთება ილიას ცნობილი შეგონებისა. ოღონდ ერთია, როგორც ითქვა, ილიასეულ სამებას იაკობი მეოთხეს დაუმატებს – ეროვნულ სკოლას და ქართველობის საფუძვლად ოთხ მთავარ ბურჯს გამოაცხადებს – მამული, ენა, ეროვნული სკოლა და სარწმუნოება. ხაზგასმით უნდა ითქვას, იაკობის ნაშრომი „ქართული მიმართულება“ არის ფაქტობრივ ეროვნული სამოქმედო პროგრამა. ვფიქრობთ, ეს მარადიული შეგონებაა ყველა დროისა და ყოველგვარი საქმიანობის ქართველთათვის. იაკობისეული შეგონებანი მარადიული სამოქმედო გეგმა უნდა იყოს ქართველთა.

გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ იაკობი იყო ილია ჭავჭავაძის რანგის მოღვაწე იმ სფეროში, რაც იაკობის ძირითადი სამოქმედო სფეროა. და ამ ორი უდიდესი ქართველის საერთო ძალისხმევას არაერთი სასიკეთო შედეგი მოჰყოლია. ცნობილი ფაქტია, ერთობლივი ძალით როგორ დაახვეწინეს უკან კავკასიის ოლქის მზრუნველს კირილე იანოვსკის. გავიხსენოთ, ეს

ის იანოვსკია, რომლის შესახებაც ივანე ჯავახიშვილი წერდა: „იანოვსკიზე დაუძინებელი მტერი არ ჰყოლია ქართულ ენასა და ქართველობასო“. ასეთი ფაქტი: გაზეთ „კავკაზში“ გამოქვეყნდა იანოვსკის ბოროტი განზრახვით სავსე წერილი საქართველოში სახალხო სკოლების მოწყობის თაობაზე. იაკობი წერს: „პასუხის დანერა რედაქციამ მე დამავალა, მაგრამ მე მივუგე: საჭიროა უფრო გამოჩენილმა და გავლენიანმა ქართველმა გასცეს პასუხი, მაგალითად ილია ჭავჭავაძემ. ყველა საჭირო მასალას ილიას მე თვითონ მივუტან; სამაგიეროდ, როცა ამ დღეებში იანოვსკის პლანი გამოვა, მის გარჩევას მე ვკისრულობ-მეთქი. და ასეც მოხდა. ასეთი განანილება შრომისა ილიასა და ჩემს შორის პირველი არ იყო. როცა გორის საოსტატო სემინარიიდან დასაბეჭდად მოუვიდა 1876 წელში მზრუნველსა ქართულ-რუსული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი, რუსული ასოებით დაწერილი, ნაცვლად ქართულისა, ილიამ და მე გადავწყვიტეთ მასხრად აგვეგდო – იმას „ივერიაში“ და მე „დროებაში“, და კიდევაც შევასრულეთ ორივემ და მახინჯი ჩანასახი დედის მუცელში განყალდა“. მსგავსი ფაქტები სხვაც იყო...

და იმარჯვებდა ქართული საქმე სწორედ იმის წყალობით, რომ ორი ასეთი ქართველი ჰყავდა მეურვედ და მათ შორის „შრომის განანილება“ ასე ხდებოდა...

იაკობის პუბლიცისტურ მემკვიდრეობაში ერთ-ერთი მთავარი თემა არის დედაენისა და უცხო ენის სწავლების ურთიერთმიმართების საკითხი. ძირითადი თეზისი ასე შეიძლება წარმოვადგინოთ: „ბავშვმა მას უკან უნდა იწყოს უცხო ენის შესწავლა, როცა უკვე კარგად აქვს შეთვისებული თავისი დედა-ენა“. იაკობი მოგვინოდებს: „საჭიროა საქართველოს ეროვნულ ეტლში შევაბათ ძირში ქართული ენა და კევრად მივუბათ რუსული ენა და სხვა ენები“. და ეს არა მხოლოდ იმიტომ, რომ „მხოლოდ დედა-ენა არის ენა სულისა და გულისა. ყველა უცხო ენანი კი არინ ენანი მებხიერებისა“; იაკობი განმარტავს: „დედა-ენის გაცვლა უცხო ენაზედ ადაბლებს კაცის გონებასა და უსუსტებს ზნეობრივ ძალასა... ამ შემთხვევაში იბადება წინააღმდეგობა კაცის ეროვნუ-

ლი აგებულებისა და მის მეტყველების შუა და ამ წინააღმდეგობის წყალობით ეს პირი რამდენიმე ხარისხით ძირს ჩამოდის. სულღიერად. თუ იგი გენიოსად იყო დაბადებული, გამოვა მხოლოდ შესანიშნავი ნიჭის პატრონი; თუ ნიჭიერად იყო გაჩენილი, საშუალო ნიჭის ადამიანი შეიქმნება და თუ ბუნებისაგან დაყოლილი ჰქონდა უბადლო ნიჭი, მტკნარ სიტუტუცეზე ჩამოხტება"... როგორც ვთქვით, ეს ერთ-ერთი ძირითადი თემაა იაკობისათვის; ეს არ არის „XIX საუკუნის აზროვნება“, ეს სადღეისო პრობლემაც არის...

როგორ უყურებენ ამ საკითხს დღეს? რამდენიმე ამონარიდს მოვიყვან გამოჩენილი ფსიქოლოგის, აკადემიკოს შოთა ნადირაშვილის წერილიდან: „პიროვნების განვითარებისა და ჩამოყალიბებისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს მშობლიური ენის სიღრმისეულ შესწავლას. უცხო ენის სწავლების დაწყება კი შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როდესაც ბავშვმა კარგად იცის წერა-კითხვა, თელა-ანგარიში და აზროვნება მშობლიურ ენაზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში, უცხო ენის შესწავლა მავნე ზემოქმედებას მოახდენს მოზარდის ფსიქიკაზე და შეაფერხებს მის გონებრივ განვითარებას“. დღეს, როცა დადგა საკითხი ქართულ სკოლაში უცხო ენის პირველი კლასიდანვე სწავლებისა (დედაენის პარალელურად!), ფსიქოლოგი გვაფრთხილებს: „თუ ინგლისური ენა მშობლიური ენის კონკურენტად აქციეს, ეს ძალიან ცუდად იმოქმედებს ბავშვების ფსიქიკაზე და მათი აზროვნების მთლიანობაზე“...

ასე რომ, ის, რასაც იაკობი ქადაგებდა XIX საუკუნეში, უტყუარი ჭეშმარიტებაა დღესაც, მეტიც – სასიცოცხლო აუცილებლობა ერისათვის...

იაკობ გოგებაშვილი იყო ერთ-ერთი ინიციატორი და ორგანიზატორი ქართული ხალხური სიმღერების შეკრებისა და ნოტებზე გადაღებისა. მისი მთავარი მიზანი იყო, „დედაენაში“ მოექცია ხალხური სიმღერები ნოტებზე გადაღებული. საფუძველი ამისა გახლდათ ის, რომ იაკობის აზრით, „სიმღერა სამართლიანად ითვლება ჩვენს დროში სკოლის სულად და გულად. იგი უვითარებს ბავშვს სმენას და აჩვენებს ჰარმონიას, უსუსტებს და უსპობს

ხეპრობასა და ზრდის მის გულში სინაზესა და სიფაქიზესა. ერთი სიტყვით, აკეთილშობილებს მის ბუნებასა... ბავშვის გონება, დალალული ვარჯიშობისაგან, ერთიორად უფრო ჩქარა მოდის ღონეზედ სიმღერის ჟამსა“;

(საინტერესო ფაქტი: ტვინის ფუნქციების შესწავლის შედეგად, თანამედროვე მეცნიერება მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ მუსიკის გაკვეთილები, როგორც ბავშვებში, ისე მოზრდილებში ტვინის უკეთ ფუნქციონირებას უწყობს ხელს. იაკობის ზემონარმოდგენილი აზრი XIX საუკუნეში გამოითქვა...)

და იაკობი დაიხმარს მიხეილ მაჭავარიანსა და ელენე ყიფიანს, რომელთაც მუსიკალური განათლებაც ჰქონდათ; შედეგად „დედაენას“ გაუჩნდა მუსიკალური განყოფილება... საერთოდ, საგანგებო შესწავლის თემა იაკობის შეხედულებები მუსიკაზე (რა მნიშვნელობა აქვს მუსიკას სასწავლო პროცესში და ზოგადად ბავშვის განვითარებისათვის)...

ასე ითქმება, ალბათ, თუ ვინმე შეისწავლის იაკობის შეხედულებებს მხატვრობაზე (რა მნიშვნელობა აქვს ნახატს საანბანე წიგნში და საერთოდ სასწავლო პროცესში); საამისო მასალა მრავლადაა იაკობის შემოქმედებაში. სურათს, ნახატს იაკობი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა, მით უმეტეს, საანბანე სახელმძღვანელოში. იაკობმა იცოდა, რომ სახელმძღვანელოს სასწავლო-მეთოდურ თუ შინაარსობრივ მხარესთან ერთად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ვიზუალურ ეფექტსაც; რომ „სურათი თვალსაჩინოდ ჰხდის შინაარსს, წიგნს აძლევს სიცოცხლესა და ხალისს“; – ეს ზოგადად. კერძოდ კი – „სურათის შემწეობით ბავშვი ნახევარს ცოდნას სრულს ცოდნად გადააქცევს, გაურკვეველს წარმოდგენას – გარკვეულად, არა-სრულს სახეს საგნისას – სრულს სახედ...“ ბავშვს სახელმძღვანელოში „მართალი სურათი“ უნდა დაუხატო... ზომა სურათისა ისეთი უნდა იყოს, ბავშვისათვის საკითხავი მანძილიდან სწორი აღქმა მოხდეს. და სხვა... და სხვა...

2008 წელს გაიმართა იაკობ გოგებაშვილის საზოგადოების სამეცნიერო კონფერენცია – „იაკობის „დედაენა“ და თანამედროვე ქართული სკოლა“. გვინტერესებდა ოფთალმოლოგის თვალთ დანახული „დედაენა“. გაცემული დარჩა ცნობილი ოფთალმოლოგი, პროფესორი ლეიზა ცომაია, როცა იაკობ გოგებაშვილის შეხედულებებს გაეცნო. თუნდაც ასეთს: „რამდენადაც ნვრილი შრიფტია მავნებელი თვალისათვის, იმდენად მაზარალებელია ნორმას გადასული დიდი შრიფტი, რადგან თვალს აკლდება ვარჯიშობა მომცრო საგნების გარჩევაში, ეს ვარჯიშობა კი ფრიად საჭიროა“... და იაკობი მსჯელობს ამ თვალსაზრისით შრიფტების მონაცვლეობის აუცილებლობაზე; ინტერვალებზე ასოებს შორის, სიტყვებს შორის, სტრიქონებს შორის; სათაურსა და ქვესათაურს შორის, სათაურსა და ტექსტს შორის... ტექსტისა და ფონის კონტრასტულობაზე; ქალაქის ხარისხის მნიშვნელობაზე და სხვა... თუმცა იაკობი არა მხოლოდ მსჯელობს, არამედ თავის სახელმძღვანელოებში შეძლებისდაგვარად აგვარებს კიდევ ამ საკითხს...

ოფთალმოლოგის დასკვნა ასეთი იყო: „ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის ოთხმოციან წლებში ქართული პედაგოგიკის მამამთავარი, იაკობ გოგებაშვილი, საკუთარი დაკვირვებით მივიდა იმ დასკვნამდე, რაც სადღეისო მიღწევად ითვლება ოფთალმოლოგიაში“... ეს ითქვა იაკობის „ოფთალმოლოგიურ შეხედულებებზე“...

ცნობილი მეცნიერი, გერმანული ეკონომიკური სკოლის აღზრდილი ფილიპე გოგიჩაიშვილი იგონებს: „მაშინ მე გერმანიიდან ახლად დაბრუნებული გახლდით, გერმანულად განსწავლული, ბიუხერის მოწაფე და შეგიძლიათ წარმოიდგინოთ, როგორ „სახტად დავრჩი“, როდესაც იაკობის ერთ-ერთ სტატიაში ასეთი სტრიქონები წავიკითხე: „შენიშნულია ხალხისაგან, რომ სამი მომკელი, აყოლით და ჰოოპუნით მომუშავე, იმდენს გააკეთებს, რის გაკეთებაც ხუთს ცალცალკე მუშას გაუძნელდება, რად? იმიტომ, რომ აყოლის დროს ადამიანის მოძრაობა მეორდება თითქმის თა-

ვისთავად, მხედველობას ეშველება სმენა და ორივე გრძნობანი შეერთებული ძალით ამოქმედებენ ადამიანის ასოებსა; – საერთო მუშაობა, ერთს ყაიდაზე მომართული, აქეზებს, ამხნევეს მომუშავეთა, ერთობს მათ და დაღლილობას გვიან ჰგვრის, ასე სასიკეთოდ მოქმედებს ტაქტი დიდებზედაც და პატარებზედაც"... და ამას მოსდევს შთამბეჭდავი კომენტარი ფ. გოგიჩაიშვილისა:

„უნდა გამოვტყდე, მაშინ კი ვთქვი: რა ღრმა შინაარსი ყოფილა ქართულ ანდაზაში, რომელიც ამბობს „შინაურ მღვდელს შენდობა არა აქვსო!“ ის აზრი, რაზედაც ჩემმა ბიუხერმა მთელი ნიგნი აავო, იაკობს აგერ აქვს სხარტად გამოთქმული-მეთქი“...

ეს ითქვა იაკობის ერთ „ეკონომიკურ შეხედულებაზე“...

როცა იაკობის ღვანლზე ვსაუბრობთ, უნდა შევჩერდეთ მის პიროვნულ ღირსებებზეც – როგორც მაგალითზე თავისი თანამედროვეებისა თუ შთამომავლებისათვის... დიდკაცობის გაკვეთილებიც ღვანლია იაკობისა, ღვანლი სამარადისო...

იაკობ გოგებაშვილი გამორჩეული იყო, როგორც პიროვნება. რამდენიმე ფრაგმენტი ცნობილი გერმანელი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის არტურ ლაისტის მოგონებიდან: „იაკობ გოგებაშვილს მტკიცე და შეურყვნელი ხასიათი ჰქონდა. ამასთან ძლიერ გულკეთილიც იყო, რაც შეეძლო, ყველას ეხმარებოდა. მისი პატიოსნება ყველამ იცოდა. ილია ხშირად აქებდა გოგებაშვილის ნიჭსა და მოღვაწეობას... გოგებაშვილი ფაქიზი და ნათელი პიროვნება იყო, ნამდვილი პედაგოგი – მწერალი. იგი თავის სიცოცხლეში მუდამ სწავლობდა და სხვასაც ასწავლიდა. არ მახსოვს, რომ კითხვაში ან წერაში არ ყოფილიყო გართული... საზოგადოდ, გოგებაშვილს მშვიდი და წყნარი ცხოვრება უყვარდა. მისი ტრფიალი მხოლოდ სამშობლო და პედაგოგიკა იყო.“

*

იაკობი ასკეტური ცხოვრებით ცხოვრობდა. ფილიპე გოგიჩაიშვილი იგონებს: „იაკობი განდეგილად ცხოვრობდა, განმარტოებულად, უოჯახოდ, უცოლშვილოდ. ამის მთავარი მიზეზი იყო,

რამდენადაც ვიცი, მისი ავადმყოფობა; იგი ახალგაზრდობიდანვე ქლექით იყო დაავადებული (ალსანიშნავია, რომ, იაკობის დედა და დები ქლექით ვარდაიცვალნენ -გ.გ.) და ამიტომ მან ნება არ მისცა თავის თავს ცოლშვილისათვის მოეკიდნა ხელი, დასძლია სიყვარული, რომელიც, როგორც გამიგია, ერთ დროს უღვივოდა ერთი ჩინებული ახალგაზრდა ქართველი ქალის მიმართ" (ფ. გოგიჩაიშვილი, 1990, გვ. 450). ოჯახის შექმნის საკითხი მისი პიროვნული ბუნების უაღრესად საინტერესო სახის მაჩვენებელია. ამიტომაც ამახვილებენ ამ ფაქტზე განსაკუთრებულ ყურადღებას მისი თანამედროვენი. ალექსანდრე მიქაბერიძე წერს: „იაკობი დიდი სიფრთხილით, დიდი სერიოზულობით უდგებოდა თავის დაცოლშვილების საკითხს. ესეთი მნიშვნელოვანი ნაბიჯის გადადგმა იაკობს ეძნელებოდა; იაკობი ჰფიქრობდა, რომ იგი ავადმყოფი ადამიანია, რომ მას განსაკუთრებული სენი შთამომავლობით აქვს ნაანდერძევი და ამიტომ ზნეობრივი უფლება არა აქვს ცოლ-შვილს მოეკიდოს და ამგვარად მსხვერპლად შეინიროს საყვარელი ადამიანი და მასთან ერთად მომავალი შთამომავლობაც“.

ამასვე წერს შიო მღვიმელიც.

•

იგონებენ, რომ იაკობი საოცრად მონესრიგებული პიროვნება იყო. „თავის დღეში იგი მცირეოდენ უნესრიგობასაც კი არ შეიტანდა არც სმა-ჭამაში, არც გართობაში, არც სეირნობაში, არც მოსვენებაში...“ (ფ. გოგიჩაიშვილი).

•

საარაკო იყო მისი გულწრფელობა და ჭეშმარიტების სიყვარული. წერენ: „ყველამ იცოდა, რომ ი. გოგებაშვილი ყოველთვის გულწრფელი იყო შეცდომაშიც და ჭეშმარიტებაშიც და ყველა პატივს სცემდა ამ გულწრფელობისა და პირდაპირობისათვის“ (ფ. გოგიჩაიშვილი).

ჭეშმარიტებისათვის ბრძოლაში იგი უკომპრომისო იყო. იოსებ იმედაშვილი იგონებს: „იაკობი ისეთი იყო, მოკამათეს, როგორც იტყვიან, რჯულამდე ჩაჰყვებოდა, თუ მისი აზრი საეჭვოდ მოეჩვენებოდა“. იაკობის პიროვნული დახასიათებისათვის ესეც გა-

ვისხენოთ: იგივე ი. იმედაშვილი წერს: „როგორი იყო როგორც მებრძოლი, სამშობლო ქვეყნის უფლებათა, პედაგოგიურ შეხედულებათა და საკუთარი რწმენის დაცვის საქმეში?

დაუნდობელი, პირდაპირი, შეუდრეკელი, ურყევი!

სამშობლოს სადარაჯოზე ისე იდგა ბასრი კალმით, როგორც ერეკლე მეფე მტრის წინააღმდეგ ხმალამოლებული“.

*

იაკობისთვის უცხო იყო პიროვნული ამბიცია, თავისი საქმიანობით თავმოწონება. თავმდაბლობა მისი უმთავრესი პიროვნული თვისება იყო. როგორ თქვა უარი სხვათა მიერ განზრახულ საკუთარ საიუბილეო საღამოზე, ზემოთ აღვნიშნეთ...

მსგავსი შემთხვევები სხვაც იყო...

*

ცალკე თემაა იაკობ გოგებაშვილი როგორც ქველმოქმედი. იგონებენ: „იაკობ გოგებაშვილი დიდი გაქანების ქველმოქმედი ადამიანი იყო და ესეთი ქველმოქმედებისათვის ნივთიერი შეძლებაც სათანადოდ ხელს უწყობდა, მაგრამ იაკობი ამ ქველმოქმედებას ისე ფრთხილად, ისე მორიდებულად, ისე გაუხმაურებლად ეწეოდა, რომ ახლობელმა მეგობრებმაც კი არ იცოდნენ, იაკობის და როგორის სახით აწვდიდა ამა თუ იმ ნივთიერ დახმარებას“ (ალ. მიქაბერიძე).

ელენე გოგიჩაიშვილის (ნიკო ცხვედაძის ასულის) ცნობით „იაკობის ბინაზე ხშირად იკრიბებოდნენ თბილისის სასულიერო სემინარიის უფროსი კლასის მონაწევრები, თბილისის ქართული გიმნაზიის მოსწავლეები, რომელთაც იაკობი ფულით, ნივთებით, ტანსაცმლის ყიდვით დიდ დახმარებას უწევდა...“

თუ კი იაკობი შენიშნავდა, რომ ყმანვილი ნიჭიერი და ერთგვარ იმედებს იძლევა მომავლისათვის, დახმარებას არ აკლებდა ესეთ ყმანვილს და ყოველთვის ხელს უმართავდა“ (ზ. ბოცვაძე).

იმასაც იგონებენ, როცა იაკობის ფინანსური შესაძლებლობები არ იყო საკმარისი დახმარებისათვის (მაგალითად, საზღვარგარეთ სწავლის დასაფინანსებლად), „მოსვენებას არ აძლევდა ნიკო ცხვედაძეს, დავით სარაჯიშვილს სასტიკენდიო თანხიდან დამატე-

ბითი სტიპენდია დაენიშნათ საზღვარგარეთ მყოფი სტუდენტისათვის" (ე. გოგიჩაიშვილი).

თავადაც ამ პრინციპით მოქმედებდა და სხვასაც ამ მოსაზრებით „აიძულებდა“, საქველმოქმედო თანხები გაეღოთ, რადგან სჯეროდა, ნიჭიერ კაცზე „განუული ხარჯები ქართველ ხალხს გაორკეცებით დაუბრუნდებაო“. ამბობენ, ხშირად იტყოდაო: „ნეტარ არიან მონყალენი“.

*

იაკობ გოგებაშვილისათვის უცხო იყო ანგარება, პირადი განდიდება-გამდიდრებაზე ფიქრი, „სახსრის ტრიფიალი“ და „კუჭის პრინციპი“ (იაკობის სიტყვებია).

მას შეეძლო „მდიდარი ქართველი ყოფილიყო“, როგორც მისი თანამედროვენი წერდნენ (გავიხსენოთ: იყო დრო, როცა 30 000 ცალი მარტო „დედაენა“ იყიდებოდა წელიწადში). მისი პრინციპი იყო: წიგნმა იმდენი შემოსავალი უნდა მოიტანოს, ხარჯები აანაზღაუროს და საარსებო საშუალება მისცეს ავტორს. ცხადია, საქველმოქმედო ფონდსაც ითვალისწინებდა. დასტური ამ აზრისა თუნდაც ის არის, რომ „ქართული წერის დედანი“, რომელიც ცალკე წიგნად იბეჭდებოდა, „დედაენის“ საანბანე ნაწილში შეიტანა და „დედაენის“ ფასი არ გაზარდა: ლარიბ ქართველობას უჭირს წიგნის შეძენაო...

იაკობს მიაჩნდა, რომ „დამლუპველია განათლებაში ნივთიერ სახსრის ძიება“.

ჩვენ ზოგადად გავადევნეთ თვალი იაკობის ღვაწლს. შეიძლებოდა მეტი თქმულიყო... ბევრი თქმულა და ითქმება კიდევაც. თუმცა მაინც ვფიქრობთ, რომ დღემდე ძალაში რჩება ვასილ ბარნოვის აზრი: იაკობ გოგებაშვილი ჩვენი სინამდვილისათვის გაცილებით დიდი ადამიანი იყო, ვიდრე ეს წარმოდგენილი გვაქვს...

წუთისოვლი

იაკობ გოგებაშვილის ცხოვრების გზა – ეს იყო თავდადებული შრომისა და შეუპოვარი ბრძოლის გზა, ეს იყო ერისა და ქვეყნისათვის თავშენირული მოღვაწის გზა, **ნამდვილი მონაშის გზა.**

დაიბადა 1840 წლის 15 (27) ოქტომბერს.

შუაგულ ქართლში, მშობლიურ ვარიანში გატარებულ ლამაზ და უზრუნველ ბავშვობას, ყრმობის შინაარსიან და საინტერესო დღეებს შეგნებული ცხოვრების რთული და ძნელი წლები მოჰყვა...

იაკობ გოგებაშვილის შეგნებული ცხოვრება შეიძლება, ორ ეტაპად წარმოვიდგინოთ: „დედაენის“ შექმნამდე და შემდეგ. მთელი ეს გზა, ერთი მხრივ, წინააღმდეგობათა, დაპირისპირებათა, იმედგაცრუებათა და, მეორე მხრივ, გამარჯვებათა, წარმატებათა გრძელი გზაა. იმდენად დიდი იყო წინააღმდეგობანი, დაპირისპირებანი, იმედგაცრუებანი, რომ იაკობის ადგილზე სხვას შეიძლება ან დასახული მიზნისათვის ელალატა, ანდა პოზიცია შეეცვალა; მაგრამ იმდენად შთამბეჭდავი იყო გამარჯვებები, წარმატებები, იმდენად სანუკვარი – მიზანი, იაკობი ვერ გატეხა წინააღმდეგობებმა და სიცოცხლის ბოლომდე ერთგული დარჩა დასახული მიზნისა და არჩეული გზისა...

იაკობ გოგებაშვილის ბიოგრაფები მიაწინებენ მისი ცხოვრების ერთ მძიმე ეპიზოდზე – ასე ვთქვათ, თვითმკვლელობის მცდელობაზე.

ვლადიმერ გაგუა წერს: „უსამართლოდ დასჯილმა პედაგოგმა თვითმკვლელობა გადანყვიტა და მტკვარში გადავარდა. შეგროვო-

ლი ხალხიდან ერთი ახალგაზრდა თავგამოდებით შეება მტკვარის ტალღებს და დახრჩობას გადაარჩინა" (ვ. გაგუა 1991, 7); სხვაგან ვკითხულობთ: „სასონარკვეთილებაში ჩავარდნილმა იაკობმა თავის მოკვლა გადაწყვიტა, მაგრამ ბედნიერმა შემთხვევამ იგი სიკვდილს გადაარჩინა" (ვ. გაგუა, დ. გურგენიძე, გ. სიხარულიძე 1989, 11).

იაკობის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ ბევრი დაწერილა, მაგრამ მკვლევრები გვერდს უვლიან ამ ეპიზოდს. ამ ფაქტზე არ საუბრობს ვრცელი ბიოგრაფიული ნარკვევის ავტორი დ. ლორთქიფანიძე. ეს ფაქტი არ არის აღნიშნული არც ენციკლოპედიურ ცნობარებში... სხვა შემთხვევაში თუ არის ყურადღება გამახვილებული „თვითმკვლელობის მცდელობაზე“, წყაროდ ნიკო ლომოურის მოგონებაა გამოყენებული (იხილეთ: ზ. ბოცვაძე, 1991; რ. ჩხეიძე, 2007; მატჩიანე, 2003; გ. თავზიშვილი, 1990).

რას ნერს ნიკო ლომოური? არსებობს ორი ვარიანტი მისი მოგონებისა: პირველი ვარიანტი გამოქვეყნდა კრებულში „იაკობ გოგებაშვილის სახსოვრად" სათაურით „იაკობ გოგებაშვილი. პირველი ნახევარი მისი ცხოვრება-მოღვაწეობისა" (ხელმოწერა – არბოელი). ეს კრებული მთლიანად შევიდა 1990 წელს ჯ. თითმერიასა და ზ. ჩილაჩავას მიერ გამოცემულ წიგნში „იაკობის სამრეკლო". ვიმონებთ ამ გამოცემიდან (არბოელი, 1990). მოვიყვანთ ვრცელ ამონარიდს ამ „მთავარი წყაროდან": „ერთ დღეს გაისმა – იაკობ გოგებაშვილი სადღაც დაკარგულაო. შიშის ზარივით მოედო ეს ხმა სემინარიელების სულსა და გულსა. ნამს მთელი უზარ-მაზარი შენობა სემინარიისა დაცარიელდა. გუნდ-გუნდად მოედგნენ მოსწავლენი თბილისის გარეშემო მდებარე მთასა და ბარსა. ანტონ ფურცელაძე, ნიკო ცხვედაძე და გიორგი იოსელიანი ეტლებით დარბოდნენ აქეთ-იქით. მტკვარში რამდენიმე მეთევზე ნავებით დაცურავდნენ და ეძებდნენ დაკარგულის გვამსა. ასე გაგრძელდა საღამომდე.

მზის ჩასვლისას საიდგანლაც გაისმა სანუგეშო ხმა – იაკობი ცოცხალია. საღამოს რვა საათი იქნებოდა, როდესაც სემინარიაში მოვიდა სანდრო ცხვედაძე, უმცროსი ძმა ნიკოსი, სახალხო სკო-

ლის მასწავლებელი, მხნე და ერთგული მეგობარი გლახკაცისა, ყოვლად პატიოსანი ადამიანი და გვიამბო შემდეგი: შუა დღე იქ ნებოდა მოტანებული, როცა მე რალაც საქმისათვის ვერის სასაფლაოს გადასწვრივ დაღმართზე ჩავდიოდი ძირსაო. მარცხენა ნაპირიდან ვილაც მოადგა მტკვარსა და ისე, გაუხდელი, შევიდა წყალშიო. შუა ადგილს წყალმა წააქცია და რამდენსამე წამს სრულიად დამალა, მერე კვლად გამოჩნდა, იწყო ბრძოლა ტალღებთან და ნაპირს დაუახლოვდაო. მაშინათვე მივეშველე მეც და, როდესაც სახეზე შევხედე, მეტის მწუხარებითა და გაოცებისაგან კინალამ გული შემინუხდაო. სანდრო ცხვედაძეს მაშინათვე წამოეყვანა, სასაფლაოს ქუჩაზე ეტლში ჩაესვა და სასტუმროში წაეყვანა" (არბოელი 1990, 480).

გ. ლეონიძის სახელობის სახელმწიფო ლიტერატურის მუზეუმში, ნიკო ლომოურის ფონდში, დაცულია ნ. ლომოურის ნარკვევი „იაკობ სვიმონის ძე გოგებაშვილი" (№ 19671-ბ), რომელიც 1991 წელს გამოაქვეყნა ზ. ბოცვაძემ (ზ. ბოცვაძე 1991). ეს ნარკვევი ნ. ლომოურისა არის განსხვავებული რედაქცია იაკობის ხსოვნისადმი მიძღვნილ კრებულში გამოქვეყნებული ნარკვევისა. მოვიყვანთ ჩვენთვის საინტერესო ეპიზოდის შესახებ ამონარიდს ამ ვარიანტიდან: „ერთ დილით გაისმა, იაკობი სადღაც დაკარგულაო!.. ამ ხმამ ელდასავით დაურბინა მთელი სემინარიის მოსწავლეთა სულსა და გულსა. იმავე წამს თითქმის სრულიად დაცარიელდა უზარმაზარი შენობა სემინარიისა... გუნდ-გუნდათ მოედგნენ თბილისის გარშემო მდებარე მთა და ბარსა. ნიკო ცხვედაძეს და გიორგი იოსელიანს მეთევზეები დაეჟირავენინათ, ნავებში ჩაესხათ და ბადეებით აძებნინებდნენ დაკარგულის გვამსა. ასე გაგრძელდა მთელი დღე. საღამოზე საიდანლაც გავრცელდა სანუგეშო ხმა... ბინდისას სემინარიისაში მოვიდა ნიკოს უნცროსი ძმა სახალხო სკოლის მასწავლებელი, ყოვლად პატიოსანი ადამიანი, ალექსანდრე ცხვედაძე და გვიანბო: დილის ცხრა საათი იქნებოდა, ვერაზე, სასაფლაოს გადასწვრივ დაღმართზე ვიყავ წამოწოლილი და მტკვარს გადავცქეროდიო. მტკვარის მარცხენა ნაპირიდან მოადგა ვილაც კაცი, ისე გაუხდელი შემოვიდა წყალში და ღრმა ადგილას ჩავარდაო. რამდენსამე ხანს აღარ სჩანდა, მერე უცებ გამოჩნდა, იწყო წყალთან ბრძოლაო... მე

მაშინათვე ჩავირბინე ფერდობი და როდესაც ნაპირთან ჩავდიო, ის კაციც იქვე გამოვიდაო. შევხედე და თავზარი დამეცა: ეს იყო იაკობ გოგებაშვილიო. აქ ტანისამოსი გაუნურე, ჩემი მშრალი პალტო ჩავაცვი და ნამოვიყვანე, მერე მე და ნიკომ მიხეილის საავადმყოფოში წავიყვანეთ და იქ დავანვინეთო" (ნ. ლომოური 1991, 331)...

საკმაოდ განსხვავებული ვარიანტებია:

„შუა დღე იქნებოდა მოტანებული" და „იქნებოდა დილის ცხრა საათი";

„ვერის სასაფლაოს გადასწვრივ დაღმართზე ჩავდიოდი" და „დაღმართზე ვიყავ ნამოწოლილი" და სხვა... მაგრამ მთავარი ფაქტი მაინც ერთნაირად არის მოთხრობილი: „ვიღაც კაცი" შედის მტკვარში, შუა ადგილას (ღრმა ადგილას) ნყალმა დაფარა, მერე იწყობრძოლა ტალღებთან და გამოცურა ნაპირზე. აქ მიეშველა სანდრო ცხვედაძე...

ეს ამბავი 1873 წლის შემოდგომაზე მომხდარა.

ნიკო ლომოური პირველ ვარიანტს 1913 წელს გამოაქვეყნებს; როდის შეიქმნა მეორე ვარიანტი, არ ვიცით. ნ. ლომოურის მოთხრობილი „მტკვრის ეპიზოდი" გახდა საფუძველი ბიოგრაფებისათვის „თვითმკვლელობის ვერსიაზე" საუბრისა...

არ ჩანს შემთხვევითი ის ფაქტი, ჩვენ მიერ ზემოდასახელებული რამდენიმე ავტორი ამ ფაქტზე ყურადღებას რომ არ ამახვილებს: როგორც ჩანს, ბიოგრაფებისათვის ეს ზეპირი ვერსია არ არის სარწმუნო... თანაც საუბარია იაკობ გოგებაშვილზე! ბიოგრაფები ვერ დაიჯერებენ იმას, რომ იაკობმა, ქეშმარიტ ქრისტიანულ ოჯახში გაზრდილმა კაცმა, ქეშმარიტმა მართლმადიდებელმა ასეთი არაქრისტიანული ნაბიჯი გადადგა... თუმცა, მოდით, ფაქტებზე ვისაუბროთ.

ნ. ლომოურის ნაამბობზე დაყრდნობით შექმნეს, გამოიგონეს **ტრაგიკული სურათი:**

მტკვარში გადავარდნა,
შეგროვილი ხალხი,
თავგამოდებული ახალგაზრდა,
მტკვრის ტალღებთან შებმა,
განწირულის გადარჩენა...

არადა, პირველწყაროში გარკვევით იკითხება: „ვილაც კაცი“
შევიდა მტკვარში და თავად გამოვიდა ნაპირზე... რატომ ამძაფრებს
ბიოგრაფი (ვ. გაგუა) ვითარებას ასე? როგორც ჩანს, უნდა და-
გვარწმუნოს, რა საშინელი რეჟიმი იყო იმჟამად, როგორ იდევნე-
ბოდა იაკობ გოგებაშვილი... და ამ მიზანს ეწირება ჭეშმარიტება:
იაკობი აღმოჩნდა ცილისნამების ობიექტი!..

ნიკო ლომოურის მონათხრობს, როგორც ჩანს, აქვს საფუძ-
ველი. იაკობ გოგებაშვილმა, ჩანს, მართლა გადადგა რალაც სა-
ბედისწერო ნაბიჯი... მაგრამ ჯობს დაეაზუსტოთ: გადადგა თუ
გადაადგმევეინეს; ანუ, ეს იყო ნება იაკობისა, თუ აიძულეს, ეს ნა-
ბიჯი გადაედგა. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ეს იყო მცდელობა
მკვლელობისა თუ თვითმკვლელობისა?

მოდით გაეიაზროთ, რა მოხდა 1873 წლის შემოდგომაზე.

დავუშვათ, რომ იაკობი შევიდა მტკვარში... ერთადერთი
მონმე, თვითმხილველი – სანდრო ცხვედაძე – დარწმუნებით
აღნიშნავს, რომ იგი თავად გამობრუნდა უკან და გამოვიდა
ნაპირზე... როსტომ ჩხეიძე ბიოგრაფიულ რომანში საგანგებოდ
მიანიშნებს იმაზე, რომ ს. ცხვედაძე დაჟინებით უარყოფდა, მე
არ გადამირჩენია, თავად გამოვიდა ნაპირზეო; იონა მეუნარგია
ცდილობდა, დაეზუსტებინა და ჰკითხავდა – „თუ კაცი ხარ, მო-
თხარი, როგორ იყო, იაკობი დახრჩობას რომ გადაარჩინეო, – იო-
ნა მეუნარგია შემთხვევას როგორ გაუშვებდა ხელიდან, რომ ყვე-
ლა გარემოება არ დაეზუსტებინა, რაც ქართველ მწერლებსა და
მოლვანებს ეხებოდათ და, მათ შორის იაკობსაც, ვისი ცხოვრების
ქრონიკის შედგენაც განეზრახა და ყოველგვარ ცნობას – მსხვილ-
მანსა თუ წვრილმანს – ისე ჩასაფრებოდა, როგორც მონადირე
მსხვერპლს. მით უფრო ასეთი ეპიზოდი იპყრობდა მის ყურადღე-
ბას და იმედოვნებდა, რომ მკითხველს ერთადერთი თვითმხილვე-
ლის ნაამბობზე დაყრდნობით გააცნობდა... მაგრამ კვლავ უარზე
დადგებოდა სანდრო; რა დახრჩობა და რის გადარჩენა, მტკვარ-
ში მოტოპავდა, სიჩქარეში ხიდი შორს მოსჩვენებია და ტალღებ-
შიც ამიტომ შევარდნილა გულდაგულ, და უნებურად რომც არ
შეესწრებოდი, თვითონვე უვნებელი გამოაღწევდაო. – არ მოეშ-

კებოდა იონა მეუნარგია. – არაფრისდიდებით არ გატყდებოდა სანდრო ცხვედაძეო" (რ. ჩხეიძე 2007, 123). არადა, რატომ უნდა დაემალა, თუკი მან გადაარჩინა? ს. ცხვედაძე სიმართლეს ამბობს, როგორც ჩანს; ამასვე წერს ნ. ლომოურიც... იაკობის მდგომარეობის შესაფასებლად აქვს მნიშვნელობა იმასაც, თავად გამოვიდა ნაპირზე თუ გამოიყვანეს...

რა უსწრებდა ყოველივე ამას და რა მდგომარეობაში იყო იმჟამად იაკობ გოგებაშვილი? – ვიფიქროთ ამაზეც:

1873 წლის მოვლენამდე, „მტკვრის ეპიზოდამდე“, 10-15 წლის განმავლობაში იაკობის ცხოვრება ძალზე მძიმედ, წინააღმდეგობრივად წარიმართა.

1861 წლის ივლისში იაკობმა წარმატებით (პირველი თანრიგით) დაამთავრა თბილისის სასულიერო სემინარიის სრული კურსი. „ივლისის 8 – თბილისის სასულიერო სემინარიის რექტორი, არქიმანდრიტი ვიქტორი წერილობით მოახსენებს საქართველოს ეგზარქოსს იაკობ გოგებაშვილის კიევის სასულიერო აკადემიაში გაგზავნის გამო“ (მატიანე, 10).

აქ იჩინა თავი პირველმა წინააღმდეგობამ და იმედგაცრუებამ: „ოცი წლის ვიქნებოდი, როდესაც სემინარია დავამთავრე; – იგონებს იაკობი, – პირველი მოწაფე ვიყავი წინა კლასებშიც და უკანასკნელი კლასიც პირველ მოწაფედ დავამთავრე. აკადემიაში გასაგზავნად დამნიშნეს. მხოლოდ მომთხოვა მთავრობამ – ექიმს ეჩვენე და ცნობა მომიტანე ჯანმრთელობისაო. ვეჩვენე. ექიმმა სუბოლჩიკოვმა კარგად გამსინჯა... მოწმობაში ჩასწერა: გოგებაშვილი ამჟამად საღია, მაგრამ სუსტი აგებულების პატრონია და შეიძლება რუსეთის შავა ვერ აიტანოსო“ (დ. კასრაძე 1940, 29).

იაკობს წინადადება მისცეს, დარჩენილიყო თბილისში. აკადემიაში მეორე მოწაფის წასვლა გადაწყდა... იაკობს უთქვამს დ. კასრაძისათვის: „მე ძალიან მწყუროდა მაღალი განათლება და წასვლის სურვილი განვაცხადე“ (იქვე).

პირველი წინააღმდეგობა დაძლეული იქნა... იაკობი აღარ წვრილმანდება, რის ფასად და როგორ...

1861 წლის შემოდგომაზე იაკობი კიევის სასულიერო აკადემიის სტუდენტია. იგი ჩვეული სიბეჯითით შეუდგა სწავლას.

მაგრამ ისევ იჩინა თავი ბედის უკულმართობამ: „წლის ბოლოს ტვინის ანთებით გახდა ავად და ამ დროს იყო თურმე ფაში, როდესაც ბენეზე ეკიდა მისი სიცოცხლე. რამდენსამე კვირის შემდეგ ამ ავადმყოფობას იაკობმა მშვიდობით დააღწია თავი, მაგრამ მისგან დაძაბუნებულ აგებულებას ახლა სხვა დაუძინებელი მტერი აღმოუჩნდა: დაანყებინა ხველება, რომელიც თითქოს შეეყუჩდა ზაფხულის განმავლობაში, მაგრამ, დადგა თუ არა რუსეთული ზამთარი თავისი მკაცრი ყინვებით, ხველამ უმატა, ზედ დაერთო გამუდმებული სიცხე, რის გამოც ხშირად მოსდიოდა საავადმყოფოში ნოლა. მესამე წლის შემდეგ სისხლის ლებინება და სხვა ნიშნები ქლექისა ცხადად აღმოაჩნდა“ (არბოელი 1990, 468).

„ექიმების გადანყვეტილება ურყევია – დაუყოვნებლივ დაბრუნდეს სამშობლოში. აკადემიის ხელმძღვანელობაც ასევე ურჩევს. იაკობი იძულებულია დაემორჩილოს თავის მწარე ხვედრს, ტოვებს აკადემიას და გულნატკენი ბრუნდება საქართველოში“ (მატიანე, 14). იაკობი მაშინ II კურსზე იყო...

სწავლას მონყურებული ყმანვილისათვის ეს იყო უმძიმესი ტრავმა...

1863 წელს იაკობი კვლავ საქართველოშია.

კიევის სასულიერო აკადემიის რექტორი ზრუნავს ნიჭიერი სტუდენტის ბედზე და იაკობს შუამდგომლობს საქართველოს ეგზარქოსთან მისი კავკავის სასულიერო სასწავლებელში ინსპექტორად დანიშვნის შესახებ. იაკობი თანახმაა ამ შეთავაზებაზე – მას გადანყვეტილი აქვს პედაგოგიური საქმიანობა. მაგრამ ისევ წინააღმდეგობა და ბედის უკულმართობა: სანამ იაკობი მუშაობას შეუდგებოდა, კავკავის სასულიერო სასწავლებელი დაიხურა... იაკობი უმუშევარი დარჩა...

კიდევ ერთი იმედგაცრუება ახალგაზრდა კაცისა...

უსახსროდ დარჩენილი იაკობი კავკასიაში ქრისტიანობის აღმადგენელ საზოგადოების კომიტეტს ორჯერ მიმართავს თხოვნით, ერთი წლის განმავლობაში აძლიონ ხელფასი, როგორც უსამსახუროდ დარჩენილს... კომიტეტი ორივეჯერ უარს ეუბნება...

ისევ იმედგაცრუება და უმძიმესი ყოფა...

საქართველოს ეგზარქოსი ავალებს თბილისის სასულიერო სემინარიის მმართველობას, შეატყობინოს კიევის აკადემიის რექტორს, რომ კავკავის სასწავლებლის დახურვის გამო მისი თხოვნა გოგებაშვილის თაობაზე ვერ შესრულდა. კიევის სასულიერო აკადემიის რექტორი ამჯერად თბილისის სასულიერო სემინარიის ხელმძღვანელობას სთხოვს, უშუამდგომლონ იაკობ გოგებაშვილს კავკავის სამაზრო-სამრევლო სასწავლებლის ინსპექტორად დანიშვნის თაობაზე... **არც ეს მოხერხდა (მიზეზი უცნობია)...**

იაკობის ცხოვრება გაუსაძლისი ხდება. 1864 წლის იანვარში იგი თხოვნით მიმართავს თბილისის სასულიერო სემინარიის მმართველობას, დანიშნონ ამავე სემინარიაში რაიმე თანამდებობაზე... „იანვრის 15 – საქართველოს ეგზარქოსისა და თვით იაკობის თხოვნით მას ნიშნავენ თბილისის სასულიერო სემინარიის მეორე კლასის მეორე მასწავლებლად“ (მატიანე, 16).

ასე იწყება იაკობ გოგებაშვილის პედაგოგიური კარიერა თბილისის სასულიერო სემინარიაში: მეორე კლასის მეორე მასწავლებელი...

მერე: მეოთხე კლასის მეორე მასწავლებელი...

მერე: შეთავსებით „სახელმწიფო ხარჯზე მყოფი უსულგულო მოსწავლეების სამეთვალყურეო ოთახის ზედამხედველი“...

აი, ამ ვითარებაში და ამ მდგომარეობაში იაკობ გოგებაშვილი ადგენს და სემინარიის დახმარებით გამოსცემს თავის პირველ სახელმძღვანელოს – „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი მოსწავლეთათვის“ (1865 წ.).

მერე: ისევ ავადმყოფობა; ამის გამო იაკობი ითხოვს სემინარიის ხელმძღვანელობისაგან, შეუცვალონ მეცადინეობის გრაფიკი...

1866 წლის ივლისში გორის სასულიერო სასწავლებელში განთავისუფლდა ზედამხედველის თანამდებობა. ვარიანიც ახლოს იყო და... იაკობი სთხოვს სემინარიის ხელმძღვანელობას, უშუამდგომლონ ზემდგომ ორგანოებში, ამ თანამდებობაზე მისი დანიშვნის თაობაზე... თხოვნა არ იქნა დაკმაყოფილებული; ცნობილი არ არის, რატომ (მატიანე, 19).

ისევ იმედგაცრუება...

თბილისის სემინარიის სიტყვიერების კათედრაზე განთავისუფლდა მასწავლებლის თანამდებობა; ახლა უკვე კიევის სასულიერო აკადემია არ აძლევს რეკომენდაციას იაკობს, რადგან არა აქვს დამთავრებული სრული კურსიო... იაკობი მაინც აღწევს იმას, რომ დანიშნონ მასწავლებლის მოვალეობის შემსრულებლად... ეს არის სხვა მხრივაც წარმატებული პერიოდი იაკობის ცხოვრებაში: იაკობი ადგენს უნიკალურ სახელმძღვანელოს – „ბუნების კარს“; გამოდის მესამე, გადამუშავებული გამოცემა „ანბანისა“.

1868 წელია.

მივაქციოთ ყურადღება: ამდენი იმედგაცრუება, ამდენი წინააღმდეგობა და ასეთი ნაყოფიერი შემოქმედებითი თუ პედაგოგიური საქმიანობა. რა თქმა უნდა, ეს ყოველივე მისი ფიზიკური და სულიერი მდგომარეობის ხარჯზე ხდება...

ისევ ჭიდილი იმედგაცრუებისა და გამარჯვებების:

1868 წლის დეკემბერში იაკობს ირჩევენ თბილისის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველად. მოვუსმინოთ იაკობს: „ზედამხედველის თანამდებობაზე ჩემი საქმიანობა დაიწყო 1868 წლის ბოლოს და გაგრძელდა 1873 წლის შემოდგომამდე. სასწავლებელი მე ჩავიბარე ყოველმხრივ აწენილ მდგომარეობაში... მე ახლოს ვიცნობდი ამ სასწავლებლის მდგომარეობას, წინასწარ ვგრძნობდი, თუ რა სიძნელეს წარმოადგენდა მისი კეთილმოწყობა, ვგრძნობდი პასუხისმგებლობის სიმძიმეს, რომელთანაც დაკავშირებული იყო მოშლილი სასწავლებლის მმართველობა და ხელმძღვანელობა და ამიტომ თავს ვარიდებდი ზედამხედველის თანამდებობას. მაგრამ სასულიერო ნოდების საოლქო ყრილობამ, რომელსაც სურდა ბოლო მოეღო სასწავლებლის სავალალო მდგომარეობისათვის, სადაც მისი საკუთარი შვილები სწავლობდნენ, შემომთავაზა სასწავლებლის უფროსობა და ამირჩია მის ზედამხედველად“.

ისევ უცნაურად განვითარებული მოვლენები:

იაკობს სთხოვენ, იყაროს კენჭი ზედამხედველის თანამდებობაზე; იაკობი წინააღმდეგია, მაგრამ დაითანხმეს; კი დაყაბულდა იაკობი, მაგრამ... როგორც ჩანს, ეგზარქოსი და უმაღლესი სასულიერო ხელისუფლება უკმაყოფილოა იაკობის საქმიანობით – მისი ეროვნული პოზიციით და... იაკობის კონკურენტია ვინმე

პავლოვი... კვლავ იაკობს მოვუსმინოთ: „მე უარი ვთქვი და სრულიად გულწრფელადაც, შემდეგი მოსაზრებით: კიევის სასულიერო აკადემიაში ყოფნის შემდეგ მე დამჩემდა სისხლეებიანება, რაც შეიძლება გაძლიერებულიყო ზედამხედველის რთულ მოვალეობათა შესრულების გამო... მაგრამ ჩემი კატეგორიული უარის მიუხედავად სამღვდელოების ყრილობამ ჩემი კანდიდატურა წამოაყენა და გაიყვანა“.

მაგრამ აქ ისევ თავი იჩინა იაკობის ტრადიციულმა იმედგაცრუებამ... თვით იაკობს მოვუსმინოთ: „კენტჩისყრისას პავლოვმა მიიღო ერთი თეთრი კენტჩი და ოცდაცხრამეტი შავი, მე კი ოცდაცხრამეტი თეთრი და ერთი შავი... მაგრამ ეგ ზარქოსმა არ დაამტკიცა ყრილობის დადგენილება და რამოდენიმე თვის შემდეგ ახალი არჩევნები დანიშნა“. მიზეზად ის დაასახელა ეგ ზარქოსმა, რომ იაკობს ღვთისმეტყველების ხარისხი არა აქვს... არადა წინა ზედამხედველი ტანიკოვი უბრალო სემინარიელი იყო, იაკობს კი დამთავრებული ჰქონდა „კიევის სასულიერო აკადემიის ზოგადი განათლების კურსი პირველ სტუდენტად“...

განმეორებით არჩევნებზე იაკობი ერთხმად აირჩიეს ზედამხედველად. სამღვდელოების ყრილობამ საგანგებოდ მიმართა ეგ ზარქოსს, დაუსაბუთეს თავიანთი გადაწყვეტილების სისწორე და ეგ ზარქოსიც იძულებული შეიქნა, დათანხმებულიყო იაკობის არჩევას, ოღონდ არა ზედამხედველად, არამედ „ზედამხედველის თანამდებობის აღმასრულებლად“...

და იაკობი შეება უმძიმეს ტვირთს...

სასულიერო სემინარიაში იაკობის ზედამხედველად მუშაობის პერიოდი ცალკე მსჯელობის თემაა. ფაქტია, ავადმყოფი კაცისთვის ეს იყო უდიდესი ფიზიკური და სულიერი დატვირთვა.

ერთი მხრივ, ზედამხედველის მძიმე შრომა;

მეორე მხრივ, პედაგოგის პასუხისმგებლობა;

მესამე მხრივ, „ანბანისა“ და „ბუნების კარის“ ავტორის საზრუნავი და, მეოთხე მხრივ, დიდად შერყეული ჯანმრთელობა...

იაკობი წერს: „ამ ხანობაში მე მძიმე ავადმყოფი შევიქენი, ფილტვებიდან სისხლის დენა მქონდა. და უკიდურესი დაქანცულობის გამო, ამას საშინელი უძილობაც დაერთო. მას დაემატა ჩემი

სამსახურიდან დათხოვნა მესამე მუხლის ძალით (ე.ი. პოლიტიკურად არასაიმედოდ ცნეს - გ. გ.) თანახმად ანდაზისა: მიეცეს და მიემატოსო"... ამას იაკობი მოგვიანებით, 1911 წელს, მოიგონებს...

ავადმყოფ იაკობ გოგებაშვილს ებრძვიან გააფთრებით. 1873 წლის შემოდგომაზე „თბილისის სასულიერო სემინარიის რექტორის - ვალენტინის - მიერ შეკრებილი ცნობებითა და წარდგინებით იაკობ გოგებაშვილი გიორგი იოსელიანთან, თომა ტურაშვილთან, ნიკო და კონსტანტინე ცხვედაძეებთან ერთად შეჰყავთ საზოგადოებრივი სამსახურისათვის არასაიმედოთა სიაში" (მატიანე, 32).

ეს 1873 წელია, „მტკვრის ეპიზოდის" წელი...

არადა, წინა 1872 წელს, იაკობის საქმიანობა დადებითად შეფასდა. ისევ იაკობს მოვუსმინოთ: „1872 წლის დასაწყისში პეტერბურგიდან გამოგზავნილ იქნა უნმინდეს სინოდთან არსებული სასწავლო კომიტეტის წევრი ბ-ნი ზინჩენკო ადგილობრივი სასულიერო სასწავლებლების გამოსარკვევად. მან ყოველმხრივ გამოარკვია სასწავლებელი და სცნო იგი მშვენიერ მდგომარეობაში. განსაკუთრებით კმაყოფილი დარჩა ის სასწავლო საქმის დაყენებით"...

უნმინდესი სინოდის ობერპროკურორი და სახალხო განათლების მინისტრი გრაფი ტოლსტოი მართლმადიდებელი სარწმუნოების უწყების შესახებ წარდგენილ ანგარიშში (1872 წ.) თბილისისა და ქუთაისის სასწავლებლების მდგომარეობას ასე აღწერს: „ზედამხედველთა სასარგებლო საქმიანობას უნდა მიენეროს თბილისისა და ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლებში სასწავლო საქმის მეტად დამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა, მიუხედავად მრავალი ისეთი არახელსაყრელი გარეშე პირობებისა (აქ მინისტრი ჩამოთვლის იმ პირობებს - გ.გ.)... მაგრამ თბილისისა და ქუთაისის სასწავლებელთა ზედამხედველების საქმისათვის სავსებით თავდადებად გადალახა აღნიშნული სიძნელები და მიაღწია იმას, რომ მათდამი რწმუნებულ სასწავლებლებში დამყარდა სწორი სასწავლო წესები და სავსების რაციონალური სწავლება, რამაც სასურველი ნაყოფი გამოიღო“.

და ეს იყო იშვიათი შემთხვევა: ხელისუფლება იძულებულია დადებითად შეაფასოს იაკობის მოღვაწეობა... მაგრამ... იქნეს 1872 წელს მოხდა. ამის შემდგომ იყო ის, ზემოთ რომ აღვნიშნეთ: იაკობი, სხვა ქართველ მოღვაწეებთან ერთად, „სემინარიის რექტორის – ვალენტინის – მიერ შეკრებილი ცნობებითა და ნარდგინებით“ საზოგადოებრივი სამსახურისთვის არასაიმედოდ ცხადდება... იაკობის არასაიმედოობა – ქართული საქმის ერთგულება იყო... საჭიროდ მიიჩნევენ მის თავიდან მოშორებას...

პარადოქსული ვითარება გრძელდება:

1873 წლის იანვარი. სინოდის ობერპროკურორი, სახალხო განათლების მინისტრი დიმიტრი ტოლსტოი მიმართავს საქართველოს ეგზარქოსს, თბილისის სასულიერო სემინარიის პედაგოგთა კრებამ განიხილოს, თუ რა ჯილდოზე შეიძლება იქნეს ნარდგინილი სასწავლებლის ზედამხედველი იაკობ გოგებაშვილი (მატიანე, 28).

იმავე წყაროდან: „გოგებაშვილისათვის, მისი ავადმყოფობის გათვალისწინებით, საუკეთესო ჯილდო იქნება ერთდროული ფულადი დახმარება“... ამას ეგზარქოსი ამბობს და გოგებაშვილს მიეცა ფულადი დახმარება მისი ერთი წლის ჯამაგირის – 900 მანეთის – ოდენობით (მატიანე, 29).

აქებენ იაკობს, აჯილდოებენ... ასეთი იყო 1873 წლის ზამთარი და გაზაფხული...

იაკობი ამ დროს სერიოზული ავადმყოფია. ნიკო ლომოური წერს: „შინაურმა მტერმაც მრისხანებით წამოჰყო თავი: სიცხემა და ხველამ უმატა. ხშირად სისხლიც ამოჰქონდა ნახველში... ნერვები საშინლად აეშალა. იაკობის ოთახიდან ხშირად ისმოდა გაჭირვებული ძახილი, მუქარა, წყევლა-კრულვა. მძლავრი გონება აფორიაქებულმა ნერვებმა დაიმორჩილეს“ (არბოელი 1990, 479).

დაუნდობელი შემოტევა ავადმყოფობისა და... ისარგებლეს ამით: „რაკი ცოცხალ საქმეს ერთგული თვალყურის ჭერა მოაკლდა, მრუდე ხელმა იწყო ფარულად მოქმედება. კანცელარია სრულიად აურ-დაურიეს, შემოსავალ-გასავლის წიგნები მოჰპარეს, სხვა და სხვა საბუთის ქაღალდები მისჩქმალეს. ავადმყოფი ხედავდა ყოველივე ამას, მაგრამ რას იზამდა?“ (არბოელი 1990, 479).

1873 წლის ოქტომბერია - „მტკვრის ეპიზოდის“ წინა დღეა ბი. „იაკობის დაუსწრებლად (იგი ამ დროს ავად არის) სასულიერო სასწავლებელს იკვლევს პეტერბურგიდან ჩამოსული რევიზორი კერსკი და სასწავლებლის მთელ საქმიანობას უარყოფითად აფასებს, ხოლო იაკობს სწამებს ათეისტობას, სეპარატიზმსა და რუსოფობიას“ (მატიანე, 29).

გავიხსენოთ: ზუსტად ერთი წლის წინ შეამოწმა სასწავლებელი ზინჩენკომ... მინისტრმა დ. ტოლსტოიმ ჯილდო მოითხოვა იაკობისათვის... კერსკის რევიზია კი თითქოს სხვა სასწავლებელს და სხვა პირს ეხებოდა... ამ რევიზიის შედეგებს მოგვიანებით (1878 წელს) ასე გაიხსენებს იაკობი: „ერთი წლის შემდეგ სემინარიაში არსებული უწესრიგობის გამოსაკვლევად თბილისში ჩამოსულმა მეორე რევიზორმა, ბ-მა კერსკიმ გამოარკვია სასწავლებელი და სცნო იგი მოშლილად, ხოლო ჩემი საქმიანობის შესახებ სულ სხვა აზრი გამოთქვა. ვინ იყო მართალი, ბ. ზინჩენკო თუ ბ. კერსკი? თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ პირველმა მნახა სამსახურის დროს, დაესწრო ჩემს გაკვეთილებს, ხშირად საუბრობდა ჩემთან და საერთოდ შესაძლებლობა ჰქონდა გამცნობოდა და გამოერკვია ყველაფერი სასწავლებელში, ხოლო უკანასკნელმა კი მოახდინა რევიზია ჩემი ავადმყოფობის დროს, რომ მას ჩემთვის არ მოუმართავს არც ზეპირი და არც წერილობითი განმარტებისათვის“... ეს იაკობმა გაიხსენა მოგვიანებით; ახლა კი სხვა თვალით დანახული იგივე ფაქტები: „1873 წელი. ოქტომბრის ბოლო - ნოემბრის დასაწყისი. რევიზორ კერსკის უსამართლო განჩინება-დასკვნითა და შინაურთა გაიძვერობით ავადმყოფი იაკობის ჯანმრთელობა კიდევ უფრო უარესდება. ნერვებაშლილი და დაღლილ-დაქანცული იაკობი თვითმკვლელობის განზრახვამდე მიდის. მანამდე კი წერილებს უგზავნის რევიზორ კერსკის, სინოდს, ეპისკოპოს გაბრიელს, რომლებშიც ამხელს ეგზარქოს ვესევის, სემინარიის რექტორ ვალენტინის და მათი დამქაშების ბოროტმოქმედებას“ (მატიანე, 30).

შეტევა სხვა მხრიდანაც: „ნოემბრის 30. გაზეთი „დროება“ (№400) ბეჭდავს ნიკო ნიკოლაძის მეორე რეცენზიას (ნ. სკანდელის ხელმოწერით) იაკობის „ბუნების კარის“ შესახებ, რომელშიც

ზედმეტად მკაცრად და დაუმსახურებლად არის გაკრიტიკებული იაკობის ნიგნი" (მატიანე, 31).

ნიკო ლომოური კვლავ ეცდება ვითარების ახსნას: „ექსარზოსის მტრობა, რექტორის კლიაუზიკობა, გარშემო მყოფთა სულმდაბლობა, საზარელი სენის გაძლიერება, ერთგული მეგობრების განშორება, – აი ის ბოროტებით სავესე გარემოებანი, რომელთა შეერთებული ძალა კარს მოადგა იმ ჟამად იაკობს“ (ნ. ლომოური 1991, 89).

დიახ, ერთდროულად ხდება ყოველივე ეს:
იაკობი მიძიმედაა ავად, სამსახური ხშირად უცდება...
კერსკის რევიზია და უარყოფითი დასკვნა...

საზოგადოებრივი სამსახურისთვის არასაიმედოთა სიაში შეყვანა...

სემინარიელ შინაურ მტერთა შემოტევა...
დაუმსახურებელი კრიტიკა „ბუნების კარისა“...
და ბოლოს: სამსახურიდან დათხოვნა!..

ლოგიკური შედეგი: „ერთ დილით ხმა გავრცელდა – იაკობ გოგებაშვილი უგზო-უკვლოდ დაკარგულაო“...

„მტკვრის ეპიზოდს“ ზემოთ გავეცანით...
გავიხსენოთ სანდრო ცხვედაძის ნაამბობი: „მე მაშინათვე ჩავიბრინე ფერდობი და, როდესაც ნაპირთან ჩავედი, ის კაციც იქვე გამოვიდაო. შევხედე და თავზარი დამეცა: ეს იყო იაკობ გოგებაშვილიო. აქ ტანისამოსი გაუნურე, ჩემი მშრალი პალტო ჩავაცვი და წამოვიყვანე, მერე მე და ნიკომ მიხეილის საავადმყოფოში წავიყვანეთ და იქ დავანვიანეთ“ (ნ. ლომოური 1991, 39).

იაკობი მიხეილის საავადმყოფოში სულით ავადმყოფთა განყოფილებაში დაანვიანეს. კვლავ იაკობის უპირველესი ბიოგრაფი ნ. ლომოური: „ორიოდ კვირის შემდგომ იაკობი ვინახულე სულით ავადმყოფთა განყოფილებაში. დილის ათი საათი იქნებოდა. მე შემიყვანეს გრძელ დერეფანში, რომელსაც მარჯვნივ ბაღში გამავალი ფანჯრები ჰქონდა ჩამსკრივებული, მარცხნივ კი მრავალი კარებები ოთახებისა. გაიღო ეს კარებები და აქედან საშინელი ჭლავ-ჭლავით, ხტუნაობით გამოცვივდნენ სამოცამდე სულით ავადმყოფნი. ზოგი მღეროდა, ზოგი ლეკურს უვლიდა, ზოგიც ყორამალა გადადიოდა. მართალია, საშიში ამათში არავინ ერია, მაგ-

რამ მათი პირუტყვეული ხმაურობა, არეული თვალები, შეშლილი სახე ძალაუნებურად ჟრუანტელს მოგგვრიდათ ძარღვებში. მთელი დერეფანი აივსო ამ უბედურების არევე-დარეული ღრიანცელითა. თვალზე ცრემლები მომადგა, როდესაც ამავე დერეფნის ბოლოში მიჩვენეს იაკობის ოთახის კარები. ვნახე ძვირფასი მასწავლებელი. გამხდარ-გაყვითლებულ სახეზე სევდიანათ გამოიყურებოდნენ მისი დაღონებული თვალები" (ნ. ლომოური 1991, 334-335).

დიახ, მტკვარს გადარჩენილი იაკობი უახლოეს მეგობრებს – ნიკო ცხვედაძეს, გიორგი იოსელიანს, ანტონ ფურცელაძეს – აქ, მიხეილის საავადმყოფოს სულით ავადმყოფთა განყოფილებაში, დაუბინავებიათ...

რა იყო „მტკვრის ეპიზოდი“ – მკვლელობის მცდელობა თუ თვითმკვლელობისა? იაკობი მიიყვანეს ამ მდგომარეობამდე, იგი აიძულეს, ეს ნაბიჯი გადაედგა: ათი წლის განმავლობაში (1863 წელს თბილისში დაბრუნდა, 1873 წელს სამსახურიდან დაითხოვეს) იაკობი სისტემატურად უსამართლოდ იჩაგრებოდა... ახალგაზრდობიდანვე შერყეული მისი ჯანმრთელობა დღითი დღე უარესდებოდა... დღითი დღე ძლიერდებოდა მასზე სულიერი ზენოლა... ყოველივე ამან შეურყია ფსიქიკა იაკობს. „მტკვრის ეპიზოდი“ სულიერად შერყეული ადამიანის მიერ გადადგმული ნაბიჯი იყო... დიახ, იაკობი აიძულეს, ეს ნაბიჯი გადაედგა...

არის ერთი დიდად საგულისხმო არგუმენტიც: შემონახულია იმერეთის ეპისკოპოსის – გაბრიელის – წერილი...

იაკობ გოგებაშვილი თბილისის სასულიერო სემინარიაში რომ სწავლობდა (1855-1861 წწ.), გაბრიელ ქიქოძე იყო ინსპექტორი და პედაგოგი სემინარიისა. იაკობი იყო უშუალოდ გაბრიელის მოწაფე. „ბუნებით ნიჭიერმა, ბეჯითმა და სიცოცხლით აღსავსე იაკობმა თავიდანვე მიიპყრო მასწავლებლის ყურადღება. აქ გაონასკვა უღრმესი სიყვარული აღმზრდელსა და აღსაზრდელს შორის, რომელიც მთელი სიცოცხლის მანძილზე უბერებელი გრძნობით ალაგზნებდა ორივეს გულს" (ს. სხირტლაძე 1965, 170). როდესაც იაკობი კიევში სასწავლებლად წასვლას გადანყევტს, რჩევა-დარიგებისათვის ქუთაისში ეწვევა თავის მასწავლებელს, იმჟამად უკვე იმერეთის ეპისკოპოსს და მისგან მიიღებს კურ-

თხევას... თავისი მოძღვრისგან იაკობი რჩევა-დარიგებას იღებს მისთვის უძიმეს პერიოდშიც, 1873 წელს...

როგორც ჩანს, ეგზარქოსის მიერ იაკობის დევნა გაბრიელ ეპისკოპოსს სერიოზულად აფიქრებდა და ამის გამო უპირისპირდებოდა კიდევ ეგზარქოს ევსევს; ადანაშაულებდა მას იაკობ გოგებაშვილის დევნაში. ეგზარქოსი ითხოვს წერილობით ახსნა-განმარტებას ეპისკოპოს გაბრიელისაგან. ჩვენთვის უცნობია ეგზარქოსის წერილი (ისიც არ ვიცით, შემოგვენახა თუ არა იგი) ეპისკოპოს გაბრიელისადმი. საპასუხო წერილის ფრაგმენტები გამოაქვეყნა ს. სხირტლაძემ 1965 წელს. ს. სხირტლაძე წერს: „სწორედ ერთი ასეთი ახსნა-განმარტება მოუთხოვნია ეგზარქოს ევსევს გაბრიელისაგან 1874 წელს. აი, ეს საინტერესო, არაოფიციალური დოკუმენტი, რომლის ხელნაწერის ასლიც ჩვენთან ინახება“ (ს. სხირტლაძე 1965, 185). სამსუხაროდ, დოკუმენტის დედანზე მითითება არ არის...

გაბრიელის წერილი 1874 წლის 16 სექტემბრით თარიღდება. რამდენიმე ფრაგმენტი ამ წერილიდან: „თქვენ განსაკუთრებით გაინტერესებთ ჩემგან, – მიმართავს ეპისკოპოსი ეგზარქოსს, – რა მტკიცებულება მაქვს მე იმის თაობაზე, რომ თქვენ თითქოსდა დევნიდით გოგებაშვილსა და, ამავე დროს, თავის მართლების მიზნით თან ურთავთ მართლაცდა შემზარავ აღწერას მისი ავადმყოფობისა, მისივე ხელით შედგენილს“... გაბრიელ ეპისკოპოსი დიდად საგულისხმო აზრს გადმოსცემს წერილის შემდეგ მონაკვეთში: „რაც შეეხება კერძოდ თქვენს დამოკიდებულებას გოგებაშვილის მიმართ, ამ თემაზე მსჯელობისას მე ვემყარებოდი, პირველ ყოვლისა, ჩვენთან გავრცელებულ საყოველთაო ხმებს, რომ გოგებაშვილმა, სასწავლებლიდან წასვლის წინ, ანუ როგორც აქ ამბობენ, თვითმკვლელობის მცდელობამდე, თავის ბინაში დატოვა ბარათი, დაახლოებით ასეთი შინაარსის: „ახარეთ ეგზარქოსს, მე საბოლოოდ ვიღუპები“ და სხვა. მეორეც, მე ხელში ჩამივარდა უშუალოდ მის მიერ დანერგილი ბარათი, არ მახსოვს, როდის და ვისთან მიწერილი, რომელშიც ის იხსენიებდა, რომ თქვენ გადაწყვიტეთ, რადაც უნდა დაგვედომოდათ, დაგელუპათ იგი“ (ს. სხირტლაძე 1965, 187).

ყურადღებას მივაქცევთ რამდენიმე ფაქტს:

„მტკვრის ეპიზოდი“ მოხდა 1873 წლის დეკემბერში. ეს წერილი იწერება 1874 წლის სექტემბერში. ჩანს, ამ ბარათს წინ უსწრებდა სხვა წერილი, რომელშიც გაბრიელი ესარჩლებოდა იაკობს და ბრალს სდებდა ეგზარქოსს გოგებაშვილის მტრობაში, მის დევნაში; როგორც ჩანს, გოგებაშვილი ამგვარ მდგომარეობაში რომ აღმოჩნდა, ამაში ეგზარქოსს ადანაშაულებდა ეპისკოპოსი გაბრიელი.

ეგზარქოსი თავს იმართლებს და ეპისკოპოსისაგან ითხოვს დამატებით არგუმენტებს... ეპისკოპოსი გაბრიელი გოგებაშვილის მიერ „თვითმკვლელობის მცდელობას“ არ მიიჩნევს ფაქტად და მას უწოდებს „ჩვენთან გავრცელებულ საყოველთაო ხმებს“...

ეპისკოპოსი ასევე გავრცელებულ ხმად მიიჩნევს და არა ფაქტად, თითქოსდა იაკობს შინ დაეტოვებინოს ბარათი: „როგორც აქ ამბობენ“...

გაბრიელი ფაქტად მიიჩნევს იმას, რომ არსებობდა იაკობის ხელით დანერილი წერილი, რომელშიც იგი ამტკიცებდა, რომ ეგზარქოსს ჰქონდა გადანყვეტილი იაკობის დალუპვა...

ეპისკოპოს გაბრიელის ამ ბარათს ეგზარქოსისადმი აქვს არსებითი მნიშვნელობა იმის გასარკვევად, „მტკვრის ეპიზოდი“ მკვლელობის მცდელობა იყო თუ თვითმკვლელობისა. ისარგებლეს იაკობის უმძიმესი ფიზიკური თუ სულიერი მდგომარეობით და აიძულეს, ეს ნაბიჯი გადაედგა...

და კიდევ ერთი კითხვა: შეიძლებოდა თუ არა, იაკობ გოგებაშვილს, როგორც ჭეშმარიტ მართლმადიდებელს, გადაედგა ნაბიჯი, რომელიც „თვითმკვლელობის მცდელობად“ აღიქმებოდა? – რა თქმა უნდა, არა:

იაკობის დამოკიდებულებაზე ქართული ეკლესიისადმი, სარწმუნოებისადმი ზემოთაც ვთქვით. გავიმეორებთ: იაკობი ქრისტიანულ ოჯახში აღიზარდა; მამა – სიმონი – სოფლის მღვდელი იყო. იაკობმა წარმატებით დაამთავრა გორის სასულიერო სასწავლებელი და შემდეგ – თბილისის სასულიერო სემინარია. საუკეთესო სტუდენტი იყო კიევის სასულიერო აკადემიაში, თუმცა ავადმყოფობის გამო ვერ შეძლო დამთავრება. ისიც საინ-

ტერესოა, სემინარიის რექტორი გამორჩეული სტუდენტის ბედზე ამის შემდეგაც ზრუნავდა...

იაკობი იყო გაბრიელ ქიქოძის მონაფე და სულიერი შვილი; ეპისკოპოს გაბრიელის ყურადღება და მზრუნველობა მას არასდროს მოჰკლებია; იაკობი ჩვეულებრივ მისგან იღებდა რჩევებს...

იაკობს ღრმად სწამდა და ქადაგებდა ეკლესიის დიდ მნიშვნელობას. ეკლესიის, როგორც ჩვენი ეროვნულობის ერთ-ერთი უმთავრესი ბურჯის, შესახებ ზემოთ ვისაუბრეთ. აქ მხოლოდ გავიხსენებთ, რომ იაკობს ეკლესია სამშობლოს, დედაენისა და ეროვნული სკოლის ტოლფასად მიაჩნია...

საერთოდ, იაკობ გოგებაშვილი და სარწმუნოება ვრცელი თემაა... ფაქტია, იაკობი იყო ქუშმარიტი მართლმადიდებელი და მისგან ისეთი ნაბიჯის გადადგმა, რომელიც „თვითმკვლელობის მცდელობად“ შეიძლება აღქმულიყო, ყოველად დაუჯერებელია...

ბოლოს ის უნდა ვთქვათ, რომ „მტკვრის ეპიზოდის“ შეფასებისას დიდი სიფრთხილეა საჭირო – ჩრდილი არ მიადგეს დიდი ქართველი მოღვაწის წმინდა სახელს.

1876 წელს გამოიცა „დედაენა“.

წერს ერთგან იაკობი: „რაც მე დრო და შრომა მოვანდომე ჩემის სახელმძღვანელოების შედგენას და ხან-გამოშვებით გაუკეთესობებს, ათი იმდენა დრო და შრომა მომინდა მათი დაცვისათვის სხვა და სხვა ცილისწამებისაგან“. სხვაგან: „მათი დაცვა ბევრს დროსა და შრომას ითხოვს, რაც ჩემს წიგნების შედგენაზედ ჯაფა მამსვლია, ორი იმოდენა შრომა მონდომია სხვადასხვა გასამართლებელს მოხსენებებსა, რომლითაც სავსეა ჩემი სტოლის უჯრა“... ერთგან თავის მართლებებისას იმის განმარტებაც დასჭირდა, ცილისწამება რა არის – „ცილისწამება ჰქვიან იმისთანა სიცრუეს, რომელშიაც შედის ბოროტი განზრახვაო“ და სწორედ ამ ბოროტ განზრახვას ებრძვის; ებრძვის და უმკლავდება, მაგრამ საშური დრო იკარგება...

ვის ებრძვის? იოსებ იმედაშვილის თქმით, „ბრძოლა უხდებოდა გარეშე თუ შინაურ მონინალმდეგეებთან“.

ივანე გომელაური იგონებს: „იაკობი თავგამოდებით, ბასრი კალმითა და მჭრელი ენით იცავდა თავის სახელმძღვანელოებს ყოველმხრივ მოსეული მტრებისაგან. მტრები კი ბევრი ჰყავდა – შინაური და გარეული. შინაურები იყვნენ წერილფეხა და განდიდებულ-გამდიდრების სურვილით შეპყრობილი მასწავლებლები, რომლებიც ცდილობდნენ „დედაენისა“ და „ბუნების კარის“ დამცირებას, რათა მათ მაგიერ სკოლებისათვის მიეჩეჩებინათ თავიანთი შეთითხნილი სახელმძღვანელოები და ამით გემრიელი ლუკმა აეღოთ ხელში. განსაკუთრებით „დედაენას“ ეცილებოდნენ, რადგან ის უფრო შემოსავლიანი იყო. გარეშე მტრები კი იყვნენ მთავრობის მოხელეები, მოყოლებული სასწავლო ოლქის მზრუნველიდან, ყველა მისი ყურმოჭრილი ჩინოვნიკით, რომელთაც არაფრად ეპიტიხვებოდათ არც ზვიადი და განათლებული ჩვენი პედაგოგი და არც მის მიერ შედგენილი სახელმძღვანელოები“... ერთგან თავადაც იტყვის იაკობი: „ჩემს წიგნებს ბევრი მტერი ჰყავდა, შინაური და გარეული, აშკარა და იდუმალი, მკიცხავი და მამბეზლარი“...

ერთი მაგალითი გარეშესთან ბრძოლისა. ზემოთაც გავიხსენეთ: იანოვსკისთან ბრძოლა ვრცელი თემაა. ასეთი შემთხვევა გავიხსენოთ: იანოვსკიმ თვალი დაადგა „დედაენას“. იაკობისთვის უთქვამს:

– „ჩვენის სკოლების მთავარი მიზანი რუსულის ენის გავრცელებაა აქაურ მცხოვრებთა შორის; ამ მიზანს, სხვათა შორის, აბრკოლებს სიფართოვე თქვენის „დედა-ენისა“, რომელიც დიდს დროს ითხოვს თავისი გათავებისთვის. ქართული წერა-კითხვის შესწავლა ძალიან ადვილია და სრულიად საჭირო არ არის დიდი სახელმძღვანელო. საბჭოში გვექონდა ამის შესახებ მსჯელობა და შემდეგ დასკვნამდინ მივედით: მოგცეთ წინადადება, ერთი ორად შეამოკლოთ „დედა-ენა“ და გვერდში პარალელურად, ამოუყენოთ რუსული თარგმანი. ამ გზით ქართული ენაც საკმარისად შეისწავლება და რუსული ენაც წინ წავა“.

მძიმე წინადადებაა. ფაქტობრივ, „დედაენის“ გაძევება სურთ ქართული სკოლიდან. ერთი კვირა მისცა იანოვსკიმ იაკობს მოსაფიქრებლად.

- „თუ არ დაგვეთანხმებით, საბჭო თითონ გამოსცემს სახელმძღვანელოს და, ნურას უკაცრავად, თუ თქვენი „დედა-ენა“ გარიყებაო“.

იაკობმა „ნერა-კითხვის საზოგადოებას“ მოახსენა ეს ამბავი. იცნობენ იანოვსკის, მის ინტერესებს და „პრინციპებს“ და ამიტომაც ზოგნი ურჩევენ, დაყაბულდეს:

- „დედა-ენის“ ნახევარს მაინც გადავარჩინთ, თორემაო, იგინი გამოსცემენ მახინჯს რასმე, ისიც რუსული ალფაბეტითო და საქმე სრულიად ნახდებოა“.

იაკობი კატეგორიული წინააღმდეგია იანოვსკის წინადადებისა, ურჩევნია აიკრძალოს „დედა-ენა“, რადგან - „ახლანდელი სახით დამარხული „დედა-ენა“ მკვდრეთით შეიძლება მალე აღდგეს; მაგრამ დამახინჯებული კი საუკუნოდ მკვდარი დარჩებოა“...

ბრძოლა გრძელდება... იანოვსკი არაა ის მოხელე, იოლად დაიხიოს უკან... იაკობი არგუმენტაციაზე ფიქრობს... მოკლედ, ხანგრძლივი დაპირისპირების შემდეგ იაკობმა გაიმარჯვა, იანოვსკიმ ხელი აიღო თავის განზრახვაზე... იაკობი იუმორით ამთავრებს თხრობას: „და მეც ჩემი მხრივ ასეთი ხათრი გავუწიე მას: „დედა-ენა“ ერთი-ორად გავადიდე...“

ეს იყო ერთი შემთხვევა გარეშე მტერთან ბრძოლისა. ფაქტი საშიში და საბედისწერო - იაკობის დამარცხება ქართული სკოლის დამარცხება იქნებოდა... სხვაც იყო გარეშე მტერთან ბრძოლის ფაქტები და არაერთი - ეგზარხოსთან თუ სემინარიის დირექტორთან, სამთავრობო კომისიასთან თუ ინსპექტორებთან... და თითქმის მთელი ცხოვრების მანძილზე ეს ფრონტი აქტიური იყო...

უფრო აბეზარი, უფრო ხანგრძლივი, დამქანცავი, მომაბეზრებელი და შეურაცხყოფელი შინაურ მტერთან ბრძოლა იყო...

იაკობის „დედაენა“ რომ გამოვიდა, რამდენიმე საანბანე წინი იყო სასწავლო პროცესში. იოლად, უპრობლემოდ ჩაენაცვლა „დედაენა“ მათ და გამოდევნა სკოლიდან, მაგრამ პროცესი აღმოჩნდა რთული, ძნელად შესაგუებელი სხვათათვის და...

„ბრძოლა უხდებოდა გარეშე თუ შინაურ მონინაალმდეგებთანო“... „შინაურმა მტერმაც მრისხანებით წამოჰყო თავიო,“ -

დაინანებს არბოელიც და ეს გრძელდებოდა თითქმის მთელი ცხოვრების მანძილზე.

1907 წელს წერდა იაკობი: „ოც და ათის წლის წინად თითქმის დამსახურებული მოზრდილი პენსია შავრაზმელებმა ხელიდან გამომტაცეს, პენსიის ნაცვლად ხელში მომაჩეჩეს, ისიც ავადმყოფობის დროს, მგლის ბილეთი ესრედ წოდებულის მესამე მუხლის ძალით და გამრიყეს სავსებით იმ იმედით, ეგება სული მთლად ამომხდესო. ახლა სხვა ფერის ვაჟბატონები იმავე გარიყვას მემუქრებიან, რაშიაც იგივე შავრაზმელები მხურვალე დახმარებას გაუწევენ დიდი სიამოვნებით. ჩინებული კავშირია, საუცხოო ერთობაა, მაგრამ როგორც მაშინ სრულიად გაცრუედა იმედი გარიყვისა, ისე ახლაც გაცრუედება, იმედია“.

როგორც ვთქვით, როცა „დედაენა“ გამოდის, რამდენიმე საანბანე წიგნია ქართული. ორი ასპექტია: ერთი: კონკურენტი სახელმძღვანელოს ავტორს არ უნდა ირწმუნოს, რომ „დედაენა“ მის ნაცოდვილარს სჯობია; მეორე და, ალბათ არსებითი, არ ეთმობა ის შემოსავალი, რომელსაც საანბანე წიგნი აძლევს მის ავტორს. ამ „პრინციპს“ იაკობი „სახსრის ტრფიალსა და კუჭის პრინციპს“ უწოდებს. ცილისნამებათა სერია, არაობიექტური შეფასება სწორედ ამ პრინციპს ემყარება უმთავრესად... და კიდევ მესამე: იაკობი დაუნდობელი პოლემისტია: ქართველ კაცს არ უყვარს დამარცხება, აღიარება დამარცხებისა – არ შესწევს ყველას ამის ძალა (იაკობი აქაც მაგალითი იყო...) და იწყებოდა ახალ-ახალი შემოტევანი.

ერთი წერილი აქვს იაკობს ძალზე საინტერესო სათაურით „უმეცრების ამაყობა“ და ასევე საინტერესო დასაწყისით: „დედაენას ისევ ესროლეს კენჭები“ (1881). დიახ, ეს კენჭებია, ნაკლებად საშიში და ნაკლები ზიანის მომტანი!... „დედაენას“ ვერაფერი დააკლესო, მაგრამ „ბუნების კარი“ ორჯერ ააკრძალვინეს სემინარიის ხელმძღვანელობას... რატომ ებრძვიან? „მარტო უმეცრობა არ არის აქ დამნაშავეო; ზოგიერთ მკილავს „დედა-ენამ“ ცუდი საქმე უყოო, რამდენიმე მათგანვე შედგენილი ანბანი დაალპო სტამბაში და იმიტომ გამოილაშქრეს ისე ბრიყვულად „დედა-ენაზედაო“. – ეს წერილი იაკობისა „გადაღმიელის“ საპასუხოდ დაიწერა; ეს

„გადამიელი“ (ანთიმოზ ჯუღელი) ერთ-ერთი ავტორია საანბანე ნიგნისა. რას ნერს, იცით, ანთიმოზი? – „ღმერთმა შენს-მტერს ნუ მოაკლოს იმისთანა არეულ-დარეული და აფუშულ-დაფუშული სიმდიდრე, როგორც არის „დედაენის“ პირველი საკითხავი ნიგნიო“... და იაკობი იწყებს დეტალურ ანალიზს შენიშვნებისას, გაბათილებას „არგუმენტებისას“, მტკიცებას ელემენტარული ჭეშმარიტებისას... დასკვნა ზოგადი და მარტივია: „ამგვარს გაუგებრობაზედ ბერძნები ამბობენ, რომ მისი განკურნა ღმერთსაც არ შეუძლიაო“... მაშინ რა სჯის პასუხისათვის იაკობს? ყურადღება მივაქციოთ ამ წერილის მიძღვნას: „უძღვნი სახალხო მასწავლებლებს“. გადამიელის წერილი ჟურნალ „იმედის“ ორ ნომერში იბეჭდებოდა; იაკობს გადამიელი კი არ ადარდებს, შიშობს, მასწავლებლები არ შეიყვანოს შეცდომაშიო... ამიტომაცაა, გადამიელისა და მისთანათა მიზანი „დედაენისა და ბუნების კარის დანაცრება“. ამხელს იაკობი: „არა ერთი ენერგიული და ნიჭიერი პირი აღიჭურვა ამ კეთილშობილის წადილითა (პიროვანი გაბოროტების გამო)“... თავიანთი უსუსური ნიგნების „გასავერცელებლად მათ მიმართეს ისეთ საშუალებას, რასაც ი. გოგებაშვილი თავის დღეში არ იკადრებდა: ეს იყო მთავრობის ჩინოვნიკების მომხრობა, მათი გულისმოგება“ (ი. გომელაური). ამ ფაქტს უფრო დანვრილებით იგონებს იგივე ივანე გომელაური: „დედაენის“ სამაგიერო სახელმძღვანელო შეადგინეს ზ. გულისაშვილმა, ივ. როსტომაშვილმა, ალ. ნათაძემ და სხვ. „ბუნების კარის“ მაგიერობას აპირებდა მიხ. ნასიძის მიერ შედგენილი „ქართული ქრესტომათია“, რომელიც 1885 წელს დაიბეჭდა პირველად და უკანასკნელად; შემდეგ არ. ქუთათელაძის „წყარო“ (ორი ნიგნი). მაგრამ ამ მოქიშპეთა შორის საშიშ მტრებად გადაიქცნენ ალ. ნათაძე, თავისი „ბავშვების მოკეთით“ და არ. ქუთათელაძე, თავისი „წყაროებით“; არა იმიტომ, რომ ისინი უფრო ნიჭიერი და მცოდნე იყვნენ, არამედ იმიტომ, რომ ისინი ორივენი იყვნენ თბილისის სათავადაზნაურო გიმნაზიის მასწავლებლები, იმ გიმნაზიისა, რომლის მასწავლებლებიც მტრულად იყვნენ განწყობილი იაკობთან-სწორედ მათ მიიხზრეს მთავრობის ჩინოვნიკები“...

თავისთავად, პირად ინტერესებზე ფიქრი არაა სათაკილო, თუ ეს ინტერესი საზოგადოს არ უპირისპირდება... თუ საზოგადო

ინტერესს უპირისპირდება, დამლუპველია... შეგვაგონებს იაკობი: „ისე დამლუპველი და დამამხოველი არსად არის, როგორც ხალხის განათლებაში, ძებნა პირადი ინტერესებისა, ნივთიერის სახსრის გაძლიერებისა, ფულის მოპოებისა, – მეტადრე იქ, სადაც დედაენას ზოგიერთნი ეპყრობიან ისე, როგორც ავი დედინაცვალი ეპყრობა თავის მოძულეებულს გერსა“.

არადა, მრავლად იყვნენ ისეთები, ვისთვისაც საზოგადო ინტერესი არად ფასობს, პირადია მთავარი...

ამიტომაც დაიჩივლებს იაკობი: „დიალ, ჩვენში საქმის გაკეთება ბევრად ძნელია, ვიდრე სხვაგან, უფრო კიდევ ძნელია დაცვა გაკეთებულის საქმისა გაფუჭებისაგან, რადგან გამფუჭებელნი ჩვენში წინ გელობებიან ყოველს ნაბიჯზედა. და როდესაც ამ გამფუჭებლების უკუღმართობას და უმეცრობას გამოააშკარავენ, წმინდა მოვალეობის აღსასრულებლად საზოგადოების წინაშე, ცბიერნი და ვერაგნი მორთავენ ხოლმე ყვირილსა: დახე! დახე! ახალგაზრდა ტალანტებს გზას უკრავსო. და ამის შემდეგ რად გიკვირსთ, როდესაც ცხადად ვხედავთ ჩვენს საზოგადოებაში გახრწნილების ნიშნებსა!“

ერთგან ამასაც იტყვის იაკობი: „ამდენს წყრომას, სწორედ მოგახსენოთ, კაი გაძლება უნდა; მაგრამ იქნება როგორმე ცოცხალი გადავრჩეთ, თუ უფალმა სრულიად ხელი არ აიღო ჩვენზედ“.

და, რა თქმა უნდა, უფალი იაკობთანაა და იგერიებს იაკობი მოჯარებულ მტერს... საქმე სამედიატორო სასამართლომდეც მისულა...

და იაკობი იბრძვის მაშინ, როცა ამას „მოითხოვდა თვით ინტერესი ქართული ენისა“, რადგან სწამდა, რომ ამ შინაური ბრძოლის შედეგი იქნება „დაუბრკოლებელი გაძლიერება იმ უკუღმართობისა, რომელიც ლამობს ხალხის განათლება გადააქციოს ხალხის დაბნელებად“.

ასეთი თქმაც არსებობს – თუ გინდა კაცი წონასწორობიდან გამოიყვანო, დააბრალებ ის, რის წინააღმდეგაც მთელი ცხოვრება იბრძვისო... და ამგვარ ხერხსაც მიმართავდნენ იაკობის წინააღმდეგ. „ერთხელ ჟურნალ „ნიშადურში“ ვითომდა „კორექტურულ შეცდომებში“ იაკობს კლანჭი გაჰკრეს „მოგებაშვილი“-ო (გოგებაშვილის მაგიერ)“ (ი. იმედაშვილი). კი, იცის მოკეთემ,

რომ „იაკობი ნივთიერი ანგარებისაგან“ შორს იდგა“, მაგრამ... გულისტკენა ერთია, ამასაც გაძლება უნდა. „ის გარემოებაც არის მხედველობაში მისაღები, რომ იგი მეტისმეტად მგრძნობიარე ნერვული სისტემის პატრონი იყო და ყოველ უსიამოვნებასა და წყენას ძალიან მწვავედ განიცდიდა“... ეს მაშინ, როცა „მისი პატიოსნება ყველამ იცოდა“ (არტურ ლაისტის).

ცნობილი ფაქტია: როცა იაკობმა გადაწყვიტა პედაგოგიური საქმიანობისათვის მიეძღვნა ცხოვრება და მხოლოდ ყმანვილის ალზრდაზე ეფიქრა და ეზრუნა, თავისი საბუთები დანვა, სამოხელეო ასპარეზს რომ აღარ დაბრუნებოდა. ნიკო ლომოური იგონებს:

„იაკობს მართლაც შეეძლო მდიდარი კაცი ყოფილიყო, მიზნად ეს რომ დაესახა“.

საინტერესო მოგონებას გვთავაზობს ფილიპე გოგიჩაიშვილი: „ი. გოგებაშვილი მთელს საქართველოში ერთადერთი ადამიანი იყო, რომელიც ახალგაზრდობის შემდეგ სამსახურში არ შესულა და მხოლოდ თავისი ნაწერების ჰონორარით ცხოვრობდა. მისი ცხოვრების წყარო იყო ის შემოსავალი, რომელსაც მას აძლევდა უმთავრესად მისი სამი სახელმძღვანელო: „დედა-ენა“, „ბუნების კარი“ და „Русское слово“ და ეს წყარო გაცილებით უფრო დიდი იქნებოდა, ი. გოგებაშვილი რომ დათანხმებულიყო ამ სახელმძღვანელოების ცოტაოდნავ გაძვირებაზე, ფასის გადიდებაზე. მაგრამ იგი ამას ყოველი საშუალებით ერიდებოდა“.

საანბანე წიგნი ფუფუნების საგანი არ არის, იგი საჭირო და აუცილებელია ყველასათვის და ამიტომაც ყველა ოჯახს უნდა ჰქონდეს მისი შეძენის შესაძლებლობაო, – ფიქრობდა იაკობი. ეგ კი არადა, „ერთ დროს მან, „დედა-ენის“ პარალელურად, ქართული წერის „დედანი“ გამოსცა, მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ იგი მალე გასაღდა, მან მისი გამოცემა აღარ განაახლა. ის „დედანი“ შემოკლებული სახით „დედა-ენაში“ შეიტანა და იმავე დროს „დედა-ენის“ ფასი არ გაუდიდება. ცალკე „დედნის“ გამოცემაზე ხელის აღებას ი. გოგებაშვილი ასე ხსნიდა: „დედანი“ ღირდა ექვს შაურად, ყდით ჯდებოდა ორ აბაზად. „დედა-ენაშიც“ ამდენივე უნდა მიეცათ მოსწავლეებს. ოთხი აბაზის გაღება კი ჩვენი ღარიბი ხალხისათვის სამძიმო იყო“ (ფ. გოგიჩაიშვილი).

და როცა „მოგებაშვილობას“ უკიფინებდენ, იაკობი იძულე-ბულია, უსიამოვნო ანგარიში წარუდგინოს მკითხველს: „საგოგებაშვილს „დედა-ენიდგან“ წლითი-წლობით შემოდის(?) 250 თუმნამდეო“ – ბრძანებს ჩვენი სიმართლის მოყვარე ბატონი. ეს რომ ნახვერობით მაინც მართალი იყოს, მე ახლა მდიდარი ქართველი ვიქნებოდი.; ავილოთ, მაგალითად, უკანასკნელი გამოცემა „დედა-ენისა“, რომელიც 18 000 დაიბეჭდა. „წერა-კითხვის საზოგადოებას“ ამ გამოცემიდან ჩემი ჰონორარიითურთ უნდა დაეხარჯა, პირობისამებრ, 3 600 მანეთი. აქედან წიგნის გამოცემას მოუნდა 2 200 მანეთი და ჩემ წილად დარჩა 1 400 მანეთი, რომელიც მე უნდა მეძლიოს თვიურად, ვიდრე წიგნი გაიყიდებოდეს. რადგან „დედა-ენა“ ამჟამად იყიდება 10 000-მდე წელიწადში, ამიტომ უკანასკნელის გამოცემის გასაღებას მოუნდება თითქმის ორი წელიწადი. მაშასადამე, წელიწადში „დედა-ენა“ მაძლევს 700-800 მანეთს და არა 2 500 მანეთსა. საზოგადოდ ქართული ენის აკრძალვამ მეგრულს სახალხო სკოლებში, შევიწროებამ სხვა სკოლებში და ფაქტიურმა გაუქმებამ ზოგს სასწავლებლებში ისე შეამცირა ჩემი წლიური შემოსავალი, რომ იგი ძლივსლა მყოფნის, თუმცა წინანდელზე უფრო ხელმომჭირნედ ვცხოვრობ, და მოკლებული ვარ შეძლებას, ჩემდა სამწუხაროდ, ხელი გაუმართო ზოგიერთთა გაჭირვებულს მოსწავლესა“... და ეს ცნობილი ამბავი იყო: „იგი მინიმალურ ფასს ადებდა თავის სახელმძღვანელოებს, რის გამო შემოსავალსაც გაცილებით იმათზე ნაკლებს იღებდა, რისი მიღებაც შეეძლო ნამდვილად“ (ფ. გოგიჩაიშვილი). ესეც ცნობილი ფაქტია: იაკობი არ იღებდა „სალიტერატურო ჰონორარს არც ქართულ სტატიებში და არც რუსულში“. ამას ასე ხსნიდა: „ქართულში არ ვიღებდი ჯილდოს იმ განზრახვით, რომ ლუკმა პურში არ შეეცილებოდი იმ ქართველს მწერლებს, რომელთაც სალიტერატურო შრომის გარეშე არავითარი სახსარი არ აბადიათ. რაც შეეხება რუსულს სტატიებს, ყველა მათგანი გამოსარჩლება იყო ჩვენი ჩაგრული ერისა და ამისთანა სტატიებს კი რუსული გაზეთების რედაქციები მხოლოდ მაშინ ბეჭდავენ, როცა ჯილდოს არა სთხოვთ“...

არც ეს იყო სიტყვისათვის ნათქვამი, ჩემდა სამწუხაროდ, ხელს ვერ ვუმართავ გაჭირვებულსო. ქველმოქმედება მისი ცხოვრების წესი იყო:

„თავისი შემოსავლის, სულ ცოტა, ნახევარს, ი. გოგებაშვილი საქველმოქმედო საქმეებზე ხარჯავდა. უმთავრესად მოსწავლე ახალგაზრდობას აძლევდა შემწეობად. იშვიათად გამოზრდილა იმ დროში საშუალო და უმაღლეს სასწავლებელში ისეთი ხელმოკლე ახალგაზრდა ქართველი, რომელსაც თავის მიმართ, ამათუიბ გზით, ყურადღება დაემსახურებინოს და ი. გოგებაშვილს, აშკარად ან ფარულად, ერთდროულად ან სისტემატურად, დახმარება არ მიეცეს. იგი ყოველთვის ჰკრეფდა ცნობებს ასეთი ახალგაზრდების შესახებ და გარდა იმისა, რომ თვითონ უგზავნიდა შემწეობას, თავის ნაცნობ-მეგობრებს ცეცხლს უნთებდა მათთვის სტიპენდიის გასაჩენად ან სისტემატური დახმარების დასანიშნავად“ (ფ. გოგიჩაიშვილი)... წერს ერთგან იაკობი: „მართალია, მე იმდენს ვიღებ, რომ თვითონაც კარგად ვცხოვრობ, უნაკლებულოდ, დამოუკიდებლად, და ჩემის ოთხის ძმის ქვრივ-ობლებს ყოველ წელს ვეწევი ორმოციოდე თუმნითა, მაგრამ განა ეს მე შესაყვედურება? სასაყვედურო მაშინ იქნებოდა, ძვირად რომ ვყიდდე წიგნებსა“...

და ასეთ კაცს ეძახდნენ „გოგებაშვილს“... ნათელია - ამ გზით უფრო იოლად შეიძლება კაცი გამოიყვანო მდგომარეობიდან და ხელი ააღებინო დიდ საქმეზე... მაგრამ, ცდებოდნენ... არ იყო გოგებაშვილი ის კაცი, ვინც ასე იოლად აიღებდა ხელს საქვეყნო საქმეზე, მაგრამ ენერჯია და ძალა სწორედ იმ საქმეს აკლდებოდა...

და როცა დანერდნენ ან გააგონებდნენ, გოგებაშვილი თავის სახელმძღვანელოებს კი არა, „თავის შემოსავალს იცავსო, რამდენჯერ უთქვამს მას ამის პასუხად: „პირუტყვეს სხვაც პირუტყვი ჰგონიაო“ (ფ. გოგიჩაიშვილი)...

პოლემიკა თან სდევს იაკობის მოღვაწეობას; ალბათ, არავის ქართველ მოღვაწეთაგან იმდენი ძალა და ენერჯია, დრო არ დაუხარჯავს წერილობით დავა-კამათში, რამდენიც იაკობს. არასოდეს თავად არ იყო ინიციატორი პოლემიკისა; მოვუსმინოთ: „უმრავლეს შემთხვევაში ჩემს წინააღმდეგ პოლემიკას სხვები წამოიწყებდნენ ხოლმე, მე კი მხოლოდ თავს ვიცავდი და ამ თავდაცვისას შეტევაზე გადავდიოდი. გარდა ამისა, თუმცა უკანასკნელი სიტყვა მე მეკუთვნოდა, როგორც თავდამცველ მხარეს, ერთობ ხშირად

მას მონინალმდეგეს ვუთმობდი ხოლმე; სიმართლეს მისდიე და ძალმოსილი, უძლეველი იქნები მეთქი – ვეტყოდი თავს ასეთ შემთხვევაში, და მართლაც, ისეთი მოკავშირის წყალობით, როგორცაა სიმართლე, ერთხელაც არ დავმარცხებულვარ”... „ტრაბახი მეკუთვნისო“, – ამბობს ერთგან იაკობი, მაგრამ ეს არ არის სატრაბახო თავმონონება... ცნობილი ფაქტია: აკაკიმ პოლემიკა შეწყვიტა იაკობთან – არ მინდა იაკობს ვაწყენო, ის ჩვენი სინამდვილისთვის მეტად გამორჩეული პიროვნებააო...

სიმართლე იყო ჩემი მოკავშირეო, წერდა იაკობი და ეს სიმართლე აძლედა ძალას... და კიდევ, მოკამათებს მოუწოდებს სალიტერატურო ეთიკის დაცვისაკენ... სალიტერატურო ეთიკა „შემობდა და გმობს, როდესაც პირადი ბოროტება ამოქმედებს რომელიმე მწერლის კალამსა“. უსიამოვნო პირადმა დამოკიდებულებამ შეიძლება ჭეშმარიტებისათვის ალაღატებისოს კალმოსანსო... არადა, ჩვენს ლიტერატურულ ცხოვრებაში ხშირია ამგვარი შემთხვევებიო, – ჩიოდა იაკობი, – ეს კი არის „წყარო ყოველის უკადრისობისა და უსამართლობისაო“...

მხოლოდ საკუთარი სახელმძღვანელოები არ არის იაკობისთვის საგანი პოლემიკისა. კავკავის ქართული სკოლის მნიშვნელობა იაკობს სხვაზე უკეთ ესმოდა. ამიტომაც აღშფოთება ვერ დამალა, როცა „წერა-კითხვის საზოგადოების“ გამგეობამ წერილობითი საჩივარი მიიღო კავკავიდან „შესახებ კავკავის სკოლის დაქვეითებისა აღზრდის მხრივ“... კავკავის სკოლასა და იქაურ პედაგოგებს დამცველებიც აღმოუჩნდნენ: გ. ლასხიშვილი, გ. იოსელიანი, პ. გოთუა, გ. ნათაძე და სხვები. „ივერია“ და „ცნობის ფურცელი“ წერილს წერილზე ბეჭდავენ იაკობის წინააღმდეგ. ათიოდე წერილი გამოქვეყნდა იაკობისა ამ თემაზე. ერთ-ერთი ბოლო „იკლიკანტური“ წერილის პასუხში იაკობი თითქოს აჯამებს და განმარტავს ამ პოლემიკის აზრსა და მიზანს; ესეც ძალზე საინტერესოა იაკობის პოლემიკური პრინციპების გასააზრებლად: „მე არავისი დასჯა არ მნადდა და არც არავისი დაჯილდოება. მე მონოდებული ვიყავი ხელი მომემართნა ნორმალურის წესწყობილების დამყარებისათვის სკოლაში. მე ამითი ავასრულებდი მხოლოდ ჩემს მოვალეობას და ჩემი სინიდისის ბრძანებას

ვემორჩილებოდი. თუ მე ეს იაფად არ დამიჯდა და, სხვათა შორის, შემძღვნა ახალი მტრები, ეს ჩვეულებრივი მოვლენაა იმათი ცხოვრებაში, რომელთაც დევიზად აქვთ წალმართი აზრების გახორციელება და არა ამება სხვა-და-სხვა პირებისა..."

საინტერესო აზრია: პოლემიკა მტერს შეგძენს მაშინ, როცა მოპაექრისათვის მთავარი არაა ჭეშმარიტება; საპირადო ან რაიმე კერძო ინტერესი როცა წარმართავს მის ქმედებას, თორემ როცა საზოგადო ინტერესი არის პოლემიკის საგანი და მიზანი, შედეგი სხვაგვარია: „აკაკი წერეთელსა და ჩემს შორის დაწყებული ხანგრძლივი პოლემიკა ქართული ენის გრამატიკული ფორმების თაობაზე იმით დასრულდა, რომ ჩვენი მანამდე უბრალო ნაცნობობა თითქმის მეგობრობად იქცაო"... იაკობი, როგორც პოლემიკის დიდოსტატი – ეს ვრცელი თემაა... იაკობის პოლემიკური კულტურა – მაგალითად უნდა იქცეს თაობებისათვის. და, საერთოდ: იაკობის ცხოვრების გზა უნდა უნდა იქცეს მაგალითად ჭეშმარიტი ქართველისათვის...

ასე იღვანა და იცხოვრა იაკობმა შვიდი ათეული წელი. სიცოცხლის 72-ე წელი საბედისწერო აღმოჩნდა მისთვის. 1912 წლის გაზაფხულზე იაკობს გული ცუდს უგრძნობს – გრძნობს აღსასრულის მოახლოებას. სიცოცხლეს თუ ნატრობდა, ისევ „დედაენისათვის“, ეროვნული სკოლისათვის, საქართველოს სიკეთისათვის.

იაკობის ძმისშვილი შალვა გოგებაშვილი იგონებს იაკობის სიცოცხლის ბოლო წუთებს. მითხრაო, „მხოლოდ ის მაფიქრებს, რომ წერა-კითხვის საზოგადოებამ კარგად მოუაროს ჩემს „დედა-ენას“ და გონიერულად მოიხმაროს მისი შემოსავალი. თუ ახლა გადაურჩი სიკვდილს, შეიძლება ცოტა შესწორება შევიტანო ამ მხრივ და შენ, როგორც ახალგაზრდა ეკონომისტი, დახმარება უნდა გამინიო ამ საქმეში. „დედა-ენა“ დიდი რამეა ჩვენი ერისთვის. მეფე ერეკლეც რომ გვეყოლოდა, ეს სახელმძღვანელო ისეთივე იქნებოდა, როგორც დავითოვე ამ ბოლო დროს“, – ეს იყო მისი უკანასკნელი სიტყვებიო.

1912 წლის 1 (14) ივნისი იყო...

ძირითადი ლიტერატურა:

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

- არბოელი (ნ. ლომოური). იაკობ გოგებაშვილი: იაკობის სამრეკლო, თბ., 1990;
- ზ. ბოცვაძე, იაკობ გოგებაშვილი, თბ., 1991;
- ვ. გაგუა, იაკობ გოგებაშვილი, თბ., 1991;
- ვ. გაგუა, დ. გურგენიძე გ. სიხარულიძე, იაკობ გოგებაშვილი: რჩეული თხზულებანი ხუთ ტომად, ტ. I, თბ., 1989;
- გ. გოგოლაშვილი, ერთი ეპიზოდი იაკობ გოგებაშვილის ცხოვრებიდან: „ჩვენი მწერლობა“, № 14, 2009;
- გ. გოგოლაშვილი, „დედაენა“ – ძეგლი სამარადისო, თბ. 2011; ენციკლოპედია ქართული ენა, თბ., 2008;
- გ. თავიშვილი, იაკობ გოგებაშვილი: იაკობის სამრეკლო, თბ., 1990;
- იაკობ გოგებაშვილი, თხზულებანი ათ ტომად, ტ. I, თბ., 1954;
- იაკობ გოგებაშვილი, თხზულებანი ათ ტომად, ტ. II, თბ., 1954;
- იაკობ გოგებაშვილი, თხზულებანი ათ ტომად, ტ. III, თბ., 1954;
- იაკობ გოგებაშვილი, თხზულებანი ათ ტომად, ტ. IV, თბ., 1955;
- ი. იმედაშვილი, სინათლის შუქი – სიბნელის მფანტველი: იაკობის სამრეკლო, თბ., 1990;
- დ. კასრაძე, იაკობ გოგებაშვილი, თბ., 1940;
- არტურ ლაისტი, იაკობ გოგებაშვილი: იაკობის სამრეკლო, თბ., 1990;
- ნ. ლომოური, იაკობ სიმონის ძე გოგებაშვილი: ზ. ბოცვაძე, იაკობ გოგებაშვილი, თბ., 1991;
- დ. ლორთქიფანიძე, დიდი ქართველი პედაგოგი იაკობ გოგებაშვილი, თბ., 1948;
- დ. ლორთქიფანიძე, იაკობ სიმონის ძე გოგებაშვილი, თხზულებანი ათ ტომად, ტ. I, თბ., 1954;
- მატიანე – ი. გორგაძე, ნ. გურგენიძე, მ. საჯაია, იაკობ გოგებაშვილი – ცხოვრებისა და შემოქმედების მატიანე, ბიბლიოგრაფიული ქრონიკა 1840-1912, თბ., 2003;

ს. სხირტლაძე, გადანახული საგანძურიდან, თბ., 1965;

ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია;

ალ. მიქაბერიძე, ნარკვევი ი. გოგებაშვილზე მოგონებების

სახით: ზ. ბოცვაძე, იაკობ გოგებაშვილი, თბ., 1991;

შოო მღვიმელი, იაკობ გოგებაშვილი (მოგონება): ზ. ბოცვაძე,

იაკობ გოგებაშვილი, თბ., 1991;

რ. ჩხეიძე, ბურჯი ეროვნებისა, თბ., 2007.

დანართი

„არა ცილი სნამო!“

(პასუხად ედიშერ ჭელიძეს)

ცილისნამება ჰქვიან იმისთანა სიცრუეს,
რომელშიც შედის ბოროტი განზრახვა.

იაკობ გოგებაშვილი

დიდი რამ არის, ვინც იცის
კარგად ნაკითხვა ნასაკითხისა.

ილია ჭავჭავაძე

ითქვა, იაკობ გოგებაშვილი ჩვენი სინამდვილისთვის გაცილებით უფრო დიდი პიროვნებაა, ვიდრე ამის წარმოდგენა შეგვიძლიაო დღეს. აკაკი წერეთელმა ილია ჭავჭავაძის სიცოცხლეში თქვა, ჩემი და ილიას ღვანლი რა მოსატანია იმ დიდ ღვანლთან, რომელიც იაკობ გოგებაშვილს მიუძღვის ქვეყნისა და ერის წინაშე; იაკობ გოგებაშვილი ღირსია იმისა, ქართველმა ხალხმა სიცოცხლეშივე ძეგლი დაუდგასო. სხვაც ბევრი ითქვა და ითქმება იაკობის სადიდებელი; მისი ღვანლის არასწორი შეფასების შემთხვევებიც ყოფილა, მაგრამ ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა ედიშერ ჭელიძის მცდელობამ, გააუფასუროს იაკობ გოგებაშვილის ღვანლი; მეტიც, ყოვლად უარყოფითად შეაფასოს და წარმოაჩინოს დიდი იაკობ გოგებაშვილი...

დაიხ, ჩვენ ხელთა გვაქვს ედიშერ ჭელიძის წიგნაკი „იაკობ გოგებაშვილის წმინდანად კანონიზების მიზანშეწონილობასთან დაკავშირებით“ (თბილისი, 2011). ქართულ მართლმადიდებელ ეკლესიაში დაისვა საკითხი იაკობ გოგებაშვილის წმინდანად კანონიზებისა. მართლმადიდებელ ეკლესიაში პიროვნების წმინდანად კანონიზების საკითხის დასმა და, მით უფრო, გადაწყვეტა უაღრესად კომპეტენტური ადამიანების საქმეა. ამიტომ ჩვენ ამ თემაზე საუბარს ვერ გავაგრძელებთ. ჩვენ სხვა პრობლემის წინაშე დავდექით: იაკობ გოგებაშვილი აღმოჩნდა სრულიად უსაფუძვლო

* ჟურნალი „ჩვენი მწერლობა“, 10 ივნისი, 2011 წ. (ჩანართი)

და არაობიექტური კრიტიკის საგანი: ე. ჭელიძეს გადაუწყვეტია, ნმინდა სინოდს „საქმე გაუადვილოს“ და იაკობ გოგებაშვილის ღვანლზე, უფრო სწორად, მის უღირსობაზე „სიტყვის შეშველება“ უცდია. ამთავითვე ვიტყვით: ეს არის დიდი ქართველი მოღვაწის – იაკობ გოგებაშვილის – შეურაცხმყოფელი ნაშრომი, ცილისმწამებლური ბრალდებანი; არასწორი, განგებ დამახინჯებული ნაკითხვა ი. გოგებაშვილის ტექსტისა; ამბიციური და ამპარტავნული დამოკიდებულება კოლეგების მიმართ; „ყველაფრისცოდნის“ შეგონებანი და ქედმაღლური თითისქნევა „მავანთა“ (ალბათ გულისხმობს იაკობ გოგებაშვილის დამფასებლებს) მიმართ.

ე. ჭელიძე შეგვახსენებს: დიონისე ალექსანდრიელს უთქვამს – „წერილობით გავრცელებული ცთომილება უთუოდ და გარდაუვალად წერილობითვე უნდა ამოიძიროსო“. ამიტომაც გადავწყვიტეთ, წერილობით ვუპასუხოთ ე. ჭელიძის აზრს. ობიექტურ მკითხველს წინასწარ ბოდიშს ვუხდით იმის გამო, რომ კიდევ ერთხელ მოგვიხდება იმ მკრეხელობათა განმეორება, რაც ავტორის (ე. ჭელიძის) ნიგნაკშია. ერთიც უნდა ითქვას, ე. ჭელიძის მსჯელობას ვერ ჩავთვლით „ცთომილებად“ – ეს არის მიზანმიმართული გაყალბება ფაქტებისა, არასწორი ინტერპრეტაცია ი. გოგებაშვილის აზრისა. დიახ, სწორედ ის, რასაც ი. გოგებაშვილი განმარტავს „ცილისწამებად“.

ნიგნაკის დასაწყისშივე ე. ჭელიძე წერს: „იაკობ გოგებაშვილი, ყველა ქართველისათვის ახლობელი სახელი, იშვიათი პატივითა შემკობილი. მისმა მთავარმა ნაშრომმა, „დედაენამ“, დროის გამოცდას მეტნაკლებად გაუძლო“. იაკობ გოგებაშვილის ღვანლის გაუფასურება, დაკნინება პირველივე წინადადებიდან იწყება. ჯერ ერთი, „ახლობელი“ არ არის ის ეპითეტი, რომელიც უდიდესი მოღვაწის შესახებ მსჯელობისას პირველ ეპითეტად შეიძლება დასახელდეს. მეორეც, გაურკვეველია, რას გულისხმობს „იშვიათ პატივში“; აზრის განვითარებას თუ გავითვალისწინებთ, თითქოს უკვირს, რატომ არის ასეთ „იშვიათ პატივში“ იაკობი. ამას მომდევნო მსჯელობაც გვაფიქრებინებს: „მისმა მთავარმა ნაშრომმა, „დედაენამ“, დროის გამოცდას მეტნაკლებად გაუძლო“. „მე-

ტნაკლებად გაუძლო" მეტნაკლებად ვერ გაუძლოსაც ნიშნავს. და ამას ამბობს „დედაენაზე“, რომელსაც „ვეფხისტყაოსნის“ გვერდით აყენებენ: ამტიკიცებენ, რომ ახალი ქართული სალიტერატურო ენის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში „დედაენამ“ ისეთივე როლი შეასრულა, როგორც „ნმინდა ოთხთავმა“ ძველი ქართული სალიტერატურო ენის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში და „ვეფხისტყაოსანმა“ მომდევნო პერიოდში. სპეციალისტები ამის თაობაზე არ დაობენ; ქართულ სინამდვილეში ასახელებენ სამ დიდ წიგნს: „ნმინდა ოთხთავს“, „ვეფხისტყაოსანს“ და „დედაენას“. ეს რომ ლიტონი სიტყვები არ არის, ე. წელიძეს ეურჩევთ გაეცნოს ი. გოგებაშვილის საზოგადოების სამეცნიერო კონფერენციის მასალებს (2007 წ.) და გამომცემლობა „დედაენის“ მიერ გამოცემულ მონოგრაფიას – „დედაენა“ – ძველი სამარადისო“ (2011). იმასაც შევახსენებთ ბატონ ჭელიძეს, რომ ამ თემაზე არაერთი მონოგრაფია, ნაშრომი გამოქვეყნებულა; არაერთი დისერტაცია დაუცავთ. დიახ, „დროის გამოცდის მეტნაკლებად გაძლება“ დამცრობაა წიგნისაც და მისი ავტორისაც. ამგვარი თქმა ამასაც გულისხმობს: თუ მთავარმა ნაშრომმა „მეტნაკლებად გაუძლო“ დროს, „არამთავარ“ ნაშრომებზე რაღა გვეთქმისო... ბატონ ჭელიძეს ჩვენი თუ არ სჯერა, დიდ მოღვაწეებს მოუსმინოს:

დიმიტრი ყიფიანი: „დედაენა“ იაკობ გოგებაშვილისა ძალიან გამოსადეგი, ძალიან სასარგებლო წიგნი არის და საუცხოოდ არის შედგენილი“

ილია ჭავჭავაძე საახალწლოდ შოთა რუსთაველის პერიფრაზით შეეხმიანა იაკობს: „ჩემი ან ცანით ყოველმან, მას ვაქებ, რაცა მიქია: / „დედა-ენა“ მიჩს სახელად, არ თავი გამიქიქია, / იგია ფუძე ქართველისა, მაგარი ვითა ვიქია... / „დედაენა“ პირველიდვე სიბრძნისაა ერთი დარგი“ და სხვა...

აკაკი წერეთელი: „მთელ საქართველოში იაკობ გოგებაშვილი ერთადერთი მოღვაწეა, რომელიც თავისი შრომით და ენერგიით, თავისი მძლავრი კალმის ნაწარმოებით უდიდეს სამსახურს უწევს მთელ ქართველობას. იაკობის მიერ შედგენილი ქართული სახელმძღვანელოებით მოფენილია მთელი საქართველო. ვი-

ნაა ისეთი ქართველი, რომ იაკობ გოგებაშვილის „დედა-ენაზე“ არ აეხილოს თვალები“...

ზაქარია ჭიჭინაძე: „გოგებაშვილმა თავის დედა-ენაში“ აღადგინა დაცემული ენა ქართველთა... და ამ წიგნის მეოხებით მთელი ქართველობა, ყველა თემისა და ხეობის მონათესავენი ერთის ქართულის ენით იწყებენ წერა-კითხვის სწავლებას და ლაპარაკს, ყველგან ამ წიგნის მეოხებით ქართული ენა ეფინება“...

თედო სახოკია: „ეს ის დრო იყო, როდესაც მშობლიური ენა დევნილი იყო, პატივყარილი ოჯახებში... ქართული ენის შესასწავლად ორგვერდიანი ქართული ანბანი არსებობდა... და აი, ასეთ განწირულს დროს გამოდის ი. გოგებაშვილი თავისი „დედა-ენით“ და ცდილობს იმის საშუალებით შესულიყო სკოლებში ქართული ენა, მონაფეს მშობლიური ენის შეფასების საფუძვლად „დედა-ენა“ პქონდა; საძირკველი – მის თვალის ახელას, გაადამიანებას „დედა-ენის“ საშუალებით ჩაჰყროდა“.

გალაკტიონ ტაბიძე: „დედა-ენა“ და „ბუნების კარი“ სახელმძღვანელოები კი არა, უდიდესი პოემებია. მე თანახმა ვიქნები, გამოვიდეს ეხლა ეს წიგნები, არა როგორც სახელმძღვანელო, არამედ საკითხავ წიგნად!“

გიორგი ლეონიძე: „ჩვენი წიგნი, ჩვენი დედა, ჩვენი ენა ქართული, ვარდნაბამი ფურცელი, ჩვენს ყრმობაში ჩართული!“ – ვრცელი ხოტბაა ლექსად...

შალვა დადიანი: „ამ კაცს სხვაც რომ არა გაეკეთებინა რა, მარტო ამ ღვანლისთვის (იგულისხმება „დედაენის“ შექმნა – ავტ.) იქნებოდა საპატიო და თაყვანსაცემი“.

გრიგოლ აბაშიძე: შეიძლება თამამად ითქვას, რომ „დედაენის“ შექმნა თავისი მნიშვნელობით უტოლდება ყველაზე დიდ წვლილს, რომელიც რომელიმე ჩვენს წინაპარს შეუტანია ჩვენი ერის სულიერ საგანძურში“...

დემნა შენგელაია: „და თუ ქართველი კაცი აქამდე მტერსა და დუშმანს „ვეფხისტყაოსნით“ იგერიებდა, ამიერიდან მას ხელში „დედა-ენა“ ეჭირა და თავის ნამუსს, კაცურკაცობასა და ქართველობას იმით იცავდა“...

მუხრან მაჭავარიანი: „მესმის და ვხედავ, – როგორ იგერიებს პატარა ქართველი ორთავიანი არნივის კლანჭებს იაკობ გოგებაშვილის „დედაენით“... და მრავალი სხვა!...“

შევახსენებთ ე. ჭელიძეს, რომ ნიგნს, რომელმაც „მეტნაკლებად გაუძლო დროს“, ძეგლს არ უდგამენ!... ნიგნს, რომელმაც „მეტნაკლებად გაუძლო დროს“, იუბილეს არ უხდიან!...

და, რაც მთავარია, არ ჰქვია „მეტნაკლებად გაძლება“ იმას, ი. გოგებაშვილის „დედაენის“ საფუძველზე შედგენილმა სახელმძღვანელომ 1960 წელს ვენესუელაში, ქალაქ კარაკასში, საანბანე ნიგნების მსოფლიო გამოფენაზე რომ გაიმარჯვა!...

მაგრამ ავტორის (ე. ჭელიძის) მიზანი ნათელია: საუბრის დასაწყისიდანვე უნდა შეუქმნას შთაბეჭდილება მკითხველს, რომ იაკობ გოგებაშვილი ჩვეულებრივი ავტორი იყო რიგითი სახელმძღვანელოსი!... არადა, ნამდვილად არაა ასე, ბატონო ედიშერ!...

ედიშერ ჭელიძის წიგნაკი გათვლილია საქმეში ჩაუხედავ კაცზე; ამიტომაც მკაცრი, ზოგჯერ მიუღებელიც, ეპითეტებით „ამკობს“ იაკობს; დასაწყისში ჩამოთვლის ბრალდებებს, შექმნის შთაბეჭდილებას (განწყობას მკითხველისას) და მერე იწყებს ციტირებასა და მსჯელობას. ჭირს ზოგჯერ უკვე მონოდებული ბრალდებისა და „უკანმიდევნებელი“ მსჯელობის დაკავშირება, დაჯერება, მაგრამ ეს არაა მთავარი ავტორისთვის; არსებითია, გააუფასუროს იაკობის ღვაწლი და წარმოაჩინოს იგი, როგორც მტერი მართლმადიდებლობისა!...

ე. ჭელიძე ჩამოთვლის ხუთ „ბრალდებას“ („ცოდვას“ იაკობისას) და დაასკვნის: „აქვე აღენიშნავთ იმასაც, რომ ზემორე პუნქტები გვირგვინდება მეშიდე პუნქტით, რაც გულისხმობს იაკობ გოგებაშვილის სრულიად მკაფიო დებულებას კონკრეტულად მართლმადიდებლობის შესახებ და რაც შესაბამის ადგილას იქნება სრულად ციტირებული“ (ხაზი ე. ჭელიძისა).

ჯერ ერთი, ვფიქრობთ, რომ ავტორმა შვიდამდე თვლა იცის – ხუთის შემდეგ შვიდი არ არის, მაგრამ ესეც არ უნდა იყოს შემთხვევითი: „ცოდვათა“ გაბეჯერების სურვილი ჩანს აქ, თუმცა

არაა ეს არსებითი; არსებითი ის არის, რომ გაუგებარია, ხაზგასმული წინადადება რისი ბრალდებაა. რას გულისხმობს „სრულიად მკაფიო დებულება მართლმადიდებლობის შესახებ“, მით უმეტეს, როცა ეს უარყოფით ჩამონათვალთა რიგში სახელდება!...

შევახსენებთ იმასაც, რომ წესი პოლემიკური კულტურისა მოითხოვს, დებულება და არგუმენტი ერთად იქნეს წარმოდგენილი... მაგრამ წესებსა და კანონებზე საუბარს, როგორც ჩანს, აზრი არა აქვს: კაცს, რომელსაც იაკობ გოგებაშვილისა არ ესმის, ჩვენსას გაიგებს? მაინც შევეცდებით, ვთქვათ ჩვენი აზრი – ღვთის მადლით, არსებობს ობიექტური მსმენელი.

ცილისწამების, იაკობ გოგებაშვილის ტექსტის არასწორი გაგების (უფრო სწორი იქნებოდა გვეთქვა, გამიზნულად არასწორი გაგების), საკითხისადმი არაპროფესიონალური და არაკეთილსინდისიერი მიდგომის კლასიკური მაგალითია ე. ჭელიძის მსჯელობა უცხო ენების თაობაზე (გვ. 16-17). ამთავითვე შევნიშნავთ, **ე. ჭელიძე უთითებს ი. გოგებაშვილის წერილს „მთავარი საჭიროებანი სასულიერო წოდებისა“, ციტატები მოჰყავს და მსჯელობს სხვა წერილზე – „მირაპოლსკის რევიზიის გამო“; ვერ ვიტყვი, ემლება თუ განგებ აბნევს მკითხველს.**

ე. ჭელიძე აქებს იაკობის „ახოვანებას, შემართებულობას და შურიგებლობას“ „სასწავლო დანესებულებებში გამოვლენილი უმწვავესი პრობლემებისადმი“ და იქვე განაგრძობს: „თუმცა, სამწუხაროდ, ამ კუთხითაც სრულიად თვალსაჩინოა **საპირისპირო უკიდურესობამდე მისული განწყობილება ავტორისა** (ხაზი ე. ჭელიძისაა). მაგალითად, არის რა ხსენებული მოღვაწე სავსებით სამართლიანად აღშფოთებული ქართული ენის სწავლების სრულიად არადაამაკმაყოფილებელი (მეტოც, დანაშაულებრივად დამამცრობელი) მდგომარეობით, ისევე როგორც, ზოგადად, იმდროინდელი სწავლების გამოკვეთილად ბიუროკრატიული მეთოდოლოგიით, ვითარების გამოსწორების გზას სხვა დისციპლინათა შეზღუდვა-გაუქმებაში ხედავს“ (ისიც ვთქვათ, ამ წინადადების

ავტორი ერთი-ორგან იაკობს ქართულსაც უწუნებს!). ამის შემდეგ ოთხგვერდიანი წერილიდან მოიყვანს სამ მოკლე ნაწყვეტს:

„დაგვინერგეს ბერძნულ-ლათინურ-სლავიანური სემინარია და სასულიერო სასწავლებელი, რომელთაც არავითარი კავშირი არა აქვთ ჩვენ ცხოვრებასთან, ჩვენი ხალხის მოთხოვნილებასთან“ (გვ. 350).

„ყოველს გამოუსადეგარს საგანს ერთი უპირველესი ადგილი უჭირავს. ბერძნულ და ლათინურ ენას, მაგალითად, დათმობილი აქვს 39 გაკვეთილი“ (გვ. 351).

„...თუ ორივე ძველი ენა არა, ერთი ბერძნული მაინც უნდა იქმნეს გაუქმებული“ (გვ. 352). (ხაზი ყველგან ე. ჭელიძისაა. მითითებულია ი. გოგებაშვილის რჩეული თხზულებების III ტ., 1990 წ.)

და ამის შემდგომ ე. ჭელიძე აკეთებს გამაოგნებელ დასკვნას: „საკითხავია, თუ ბერძნულ-ლათინურის სწავლება უნდა გაუქმდეს, წმინდა მამათა შრომები ან, გნებავთ, წმინდა წერილი, კერძოდ ახალი აღთქმა, რომლისგანაც მოკლებულადაც (როგორც ქვემოთ ენახავთ) წარმოსახავს იაკობ გოგებაშვილი ქართველ ერს, რა ენიდან უნდა ითარგმნოს თანამედროვე ქართულზე, ნუთუ იმავე რუსულიდან, რომელსაც ასე „ბასრობს“ ავტორი? განა სწორედ ის ენა (ბერძნული) უნდა გავაუქმოთ, რომელსაც ოდითგანვე დაუცხრომელი სულიერი მგზნებარებით ენაფებოდნენ საქართველოს ეკლესიის ღირსეული შვილები? განა აღმოსაფხვრელია წმინდა წერილისა და ეკლესიის მამათა შრომების ქართულად თარგმნის ეს უძველესი და უწმინდესი სულიერი ტრადიცია?“

პოლიტიკაში კითხვის ამგვარად დასმას დემაგოგიას უწოდებენ. რა შუაშია სემინარიის სასწავლო გეგმა და „ქართულად თარგმნის უძველესი და უწმინდესი ტრადიცია?“ წმინდა წერილი ქართულად V-VI საუკუნეებში ითარგმნა (ამბობენ, უფრო ადრეც იყო თარგმნილი). რა, მაშინ სასულიერო სემინარიებში ისწავლებოდა ძველი ბერძნული ენა? თარგმნის მნიშვნელობა და საჭიროება დავით აღმაშენებელს, არსენ იყალთოელსა და იოანე პეტრინს რომ ესმოდა, დაგვეთანხმება ე. ჭელიძე, მაგრამ გელათის აკადემიის საგანთა ჩამონათვალში არ არის ძველი ბერძნული ენა! ამ საკითხზე კამათი უაზროდ გვეჩვენება...

უფრო ამაზრენად მიგვაჩნია ეს კითხვა: „რა ენიდან უნდა ითარგმნოს თანამედროვე ქართულზე, ნუთუ იმავე რუსულიდან, რომელსაც ასე „ბასრობს“ ავტორი?“ – ამას პოლიტიკური ბეზღობა ჰქვია: დღეს, რუსეთთან ასეთი დაძაბული და რთული ურთიერთობის პერიოდში, იაკობს ასეთი ბრალდება ნაუყენო, რბილად რომ ვთქვათ, არაკეთილსინდისიერებაა (ისიც ვთქვათ, ტერმინოლოგიის სპეციალისტს აქ ტერმინებიც ერევა: იაკობი საუბრობს XIX საუკუნის სასულიერო სემინარიაზე. XIX საუკუნის ქართული კი არ იწოდება თანამედროვე ქართულად!).

მძიმე სიტყვა ვახსენეთ – არაკეთილსინდისიერება. მაგრამ სხვაგვარად ვერ შევაფასებთ ასეთ ფაქტს: იაკობ გოგებაშვილი საუბრობს სემინარიის სასწავლო გეგმიდან სასწავლო საგნის – ძველი ბერძნული ენის – ამოღებაზე (გაუქმებაზე); ე.ჭელიძე ბრალად სდებს, იაკობს ბერძნული ენის გაუქმება უნდოდაო („განა სწორედ ის ენა (ბერძნული) უნდა გავაუქმოთ“... „განა აღმოსაფხვრელია...“). ასეთ უაზრობას – ენა გავაუქმოთო, აღმოვფხვრათო (მით უმეტეს, მკვდარ ენაზე!) – ცხადია, იაკობი არ იტყოდა!...

საერთოდ, რის შესახებ არის საუბარი იაკობ გოგებაშვილის ამ ოთხგვერდიან წერილში? (რადგან სრულად აქ ვერ მოვიყვანთ, დაინტერესებულ მკითხველს ვთხოვთ, თავად გაეცნოს: რჩეული თხზულებანი, ტ. III, 1990, გვ. 349-353).

1981 წელს თბილისის სასულიერო სასწავლებლის რევიზიას ატარებს ვინმე მირაპოლსკი. თავისი წერილით იაკობ გოგებაშვილი ცდილობს, რევიზორს და იმჟამინდელ ხელისუფლებას დაანახოს, რა მდგომარეობაა სასულიერო სასწავლებელში: „ღმერთმა ჰქნას, რომ ბატ. მირაპოლსკი აღმოჩნდეს ჭეშმარიტ მკურნალად იმ სენისა, რომელიც აუძღურებს, შხამავს სიცოცხლეს ჩვენს სასულიერო სასწავლებლებში, აქრობს ყოველს ნაპერწკალსა და ხდის მათ უნაყოფოდ. ღმერთმა ჰქნას, მან განწმინდოს ის ჭაობი, რომელშიაც ფუსფუსებენ დაბალი, ბინძური ინსტიტუტები და გრძნობები, დამამხობელნი ყოველი კეთილ განწყობილებისა და ნაყოფიერი მოქმედებისა“.

ამ ზოგადი შეფასების შემდეგ საუბრობს, რა მნიშვნელობა აქვს ამ რევიზიას; რა უნდა შეიცვალოს, რით და როგორ. კონკრეტულ მაგალითად მოჰყავს მეზობელი ქვეყნის სასულიერო სემინარიების მდგომარეობა: „ქართული საზოგადოება მოელის აწინდელს რევიზიისაგან სასულიერო სასწავლებლების და სემინარიის სრულს რეორგანიზაციასა, გადაკეთებას საზოგადოდ და ქართველთა ენის სრული უფლების აღდგენას, კერძოდ, სასულიერო ახალგაზრდობის აღზრდის სისტემის რადიკალურ შეცვლას მიუცილებელ საჭიროებად ჩასთვლის ყველა, ვინც კი ჩვენი ეკლესიის, ჩვენი სამღვდელოების უნუგემო, სამწუხარო მდგომარეობას გაიცნობს და ამასთან შეადარებს სომხის ეკლესიის და სამღვდელოების მდგომარეობას“...

ამის შემდეგ ი. გოგებაშვილი გაიხსენებს ჩვენს საეკლესიო ისტორიას, შეადარებს მას უკანასკნელი (XIX) საუკუნის მდგომარეობას და ხატავს „სურათს სომხების ეკლესიისას“; სვამს კითხვას: „რათ მიდის პირუკულმა ჩვენი სამღვდელოების მისსია, რათ უძღურდება იგი მაშინ, როდესაც სომხების სასულიერო პირნი იჩენენ უფრო და უფრო მეტს სიცოცხლეს და გავლენასა და პირნათლად გამოდიან თავისი მაღალი და წმინდა დანიშნულების წინაშე“.

(მკითხველს ბოდიშს მოეუხდით ამ ვრცელი მსჯელობისათვის, მაგრამ გვინდა დავანახოთ, ასეთ სავალალო დასკვნები საიდან გამოჰყავს ე. ჭელიძეს!).

და აქ აკეთებს იაკობი სწორედ მნიშვნელოვან ზოგად დასკვნას: „სომხებმა შეირჩინეს ამ საუკუნეში თავისი ნაციონალური სასულიერო სასწავლებელნი, ჩვენ კი დავკარგეთ და მათ მაგიერ დაგვიწერეს ბერძნულ-ლათინურ-სლავიანური სემინარია და სასულიერო სასწავლებელნი, რომელთაც არავითარი კავშირი არა აქვთ ჩვენ ცხოვრებასთან, ჩვენი ხალხის მოთხოვნილებასთან. სომხური სემინარიები მეტ-ნაკლებით ზედ გამოჭრილნი არიან ხალხის მოთხოვნილებაზედ“.

ამის შემდგომ იაკობი საუბრობს კონკრეტულ განსხვავებაზე სომხურ და ქართულ სემინარიებს შორის:

სომხურ სასწავლებლებში „ყოველი საგანი სომხურ ენაზედ ისწავლება, დედა-ენას, ლიტერატურას საეროს და სასულიეროს და ნაციონალურ ისტორიას უპირველესი ადგილი უჭირავს და მათი შესწავლით სომხების სასულიერო ახალგაზრდობა სულით და გულით ეთვისება თავის ხალხის წარსულსა და აწმყოს, გონებითს და ზნეობითს ძალას ერისას ენაფება და ჰკრებს ღონეს მომავალის დანიშნულების აღსასრულებლად. რუსული ენა აქ ისწავლება, როგორც ცალკე საგანი, მაგრამ მონაფეები, გახსნილნი და განვითარებულნი თავის დედა ენაზედ სწავლით, იმდენად კარგად სწავლობენ სახელმწიფო ენასა, რომ გაუჭირვებლად იჭერენ ეგზამენსა და შედიან რუსულ უნივერსიტეტში“...

რა ხდება ქართულ სასწავლებლებში: „აქ თუთიყუშსავით ზეპირობა ყოველი საგნისა რუსულად არამც თუ უფროს კლასებში, არამედ უმცროსებშიც, ძირითად კანონად არის დადებული, რის გამოითაც გონება, გახსნის მაგივრად, მოსწავლეთ ეხშებათ. დედა-ენა, ლიტერატურა საერო და სასულიერო, ისტორია საერო და საეკლესიო ჩვენი სემინარიის პროგრამიდან სრულიად გამოტოვებულნი არიან. სამაგიეროდ, ყოველ გამოუსადეგერს საგანს ერთი უპირველესი ადგილი უჭირავს. ბერძნულ და ლათინურ ენას, მაგალითად, აქვს 39 გაკვეთილი, მაშინ როდესაც ქართული ენისათვის ექვსს კლასში მიუგდიათ ოთხი საცოდავი გაკვეთილი კვირაში“...

და ამის საბედისწერო შედეგი არის ის, რომ ქართული სასწავლებლებიდან გამოდიან „სასულიერო პირნი, მოკლებულნი ყოველს გამაცხოვრებელს კავშირს ქართველ ერთან, სრულიად უსარგებლონი და გამოუსადეგარნი მისთვის“. იაკობი არაორაზროვნად წერს: „ჩვენი განზრახვა სხვა არის, ჩვენ გვსურს, დავანახოთ მკითხველს, თუ რა დიდი ნაყოფიერი ძალაა ნაციონალურს ნიადაგზე დამყარება სასწავლებლებისა, რომელთაც ერს უნდა მოუმზადონ სულიერი მოძღვარნი“ და პეტერბურგელ რევიზორს, ვინმე მირაპოლსკის, თავის წინადადებას სთავაზობს, „რა გვარი ცვლილებაა საჭირო, რა გვარი რეორგანიზაცია უნდა მოხდეს ჩვენს სასულიერო სემინარიაში და სასწავლებლებში, რომ მათ მიიღონ ჩვენებური ხასიათი და შეესაბამებოდნენ თავის წმინდა დანიშნულებას“.

ამის შემდგომ იაკობ გოგებაშვილი რეორგანიზაციის (ცვლილებების) თავის ვარიანტს სთავაზობს: „სასულიერო სასწავლებლებში საგნების სწავლება ქართულს ენაზედ იყოს, რუსული ენა ისწავლებოდეს, როგორც ცალკე სავალდებულო საგანი, სემინარიში საგნები ისწავლებოდეს ნახევრობით ქართულზე და ნახევრობით რუსულზე, დაარსდეს ქართული ენის კათედრა, რომელიც უნდა იპყრობდეს ქართულ გრამმატიკას, ლიტერატურას საეროს და სასულიეროს, საქართველოს გეოგრაფიას და ისტორიას საეროს და საეკლესიოს და თუ ორივე ძველი ენა არა, ერთი ბერძნული მაინც უნდა იქნას გაუქმებული“. იმსაც მივაპყრობთ ყურადღებას, რომ ამ მოსაზრებას იაკობი სთავაზობს არა როგორც თავის პირად შეხედულებას, არამედ საერთო აზრს: „ქართველმა საზოგადოებამ უურნალ-გაზეთების შუამავლობით და თავადაზნაურობის კრების პირით უკვე გამოაცხადა გადაჭრილი პასუხი ამ კითხვისა. ყველას მიუცილებელს საჭიროებათ მიაჩნიათ“ ის, რაც ზემოთ ვთქვით.

ძალიან გარკვევით და ძალიან საღად არის გამოკვეთილი სათქმელი: სასულიერო სასწავლებლებში არ ისწავლება:

ქართული გრამატიკა,

ქართული საერო ლიტერატურა,

ქართული სასულიერო ლიტერატურა,

საქართველოს გეოგრაფია,

საქართველოს ისტორია,

ქართული ეკლესიის ისტორია

და ამ დროს სასწავლო გეგმაში არის ლათინური და ძველი ბერძნული ენები. ერთ-ერთი მათგანის ხარჯზე ქართული საგნები შევიტანოთო!... თუ რატომ აძლევეს უპირატესობას ლათინურს, ვურჩევდით ე. ჭელიძეს, გასცნობოდა იმდროინდელი ევროპული სასწავლებლის სასწავლო გეგმებს და მიხვდებოდა...

ერთ უმნიშვნელოვანეს დეტალსაც მივაპყრობთ ყურადღებას: ი. გოგებაშვილი ზედმიწევნით იცნობს იმდროინდელი პედაგოგიკის მიღწევებს. ერთდროულად სამი უცხო ენის (ქართული შემთხვევისათვის - რუსულის, ლათინურისა და ძველი ბერძნულის) სწავლება არაა გამართლებული. სხვათაშორის, ასეა ეს

დღესაც: საერთაშორისო სტანდარტებით ერთდროულად შეიძლება მოზარდმა ისწავლოს ორი უცხო ენა; თუ არის აუცილებლობა მესამე უცხო ენისა, იგი უნდა ჩაენაცვლოს ერთ-ერთს (პირველს ან მეორეს). ეს იცოდა იაკობ გოგებაშვილმა და, სამწუხაროდ, ამას ე. ჭელიძე მკრეხელობად და მართლმადიდებლობის მტრობად უთვლის მას!...

გაგვიგრძელდა მსჯელობა ამ თემაზე, მაგრამ გვსურდა გვეჩვენებინა: რა არის აზრი იაკობისა და როგორ შეფასებას აძლევს მას ე. ჭელიძე. ფაქტია: ე. ჭელიძე კითხულობს ისე, როგორც მას (ე. ჭელიძეს) სურს და არა ისე, როგორც უნერია იაკობ გოგებაშვილს; და ასე იმიტომ კითხულობს, რომ წინასწარაკვიატებული აზრი მოგვახვიოს თავს.

ერთ-ერთი ბრალდება ე. ჭელიძისა იაკობ გოგებაშვილის მიმართ ასე უღერს: „ხსენებული მოღვაწე (იგულისხმება იაკობ გოგებაშვილი – ავტ.) ფაქტობრივად უარყოფს საქართველოს ეკლესიის სამოციქულო დაფუძნებულობას, მიიჩნევს მას მხოლოდ IV ს-ში წარმოშობილად“ (გვ. 6).

ყურადღება გვინდა გავამახვილოთ ე. ჭელიძის ერთ ტაქტიკურ „მიგნებაზე“: წიგნაკის დასაწყისში განაცხადა: „ეკლესიასთან დაკავშირებით იაკობ გოგებაშვილის მიერ გამოთქმული მყარი თვალსაზრისებიდან გამოიყოფა ხუთი უმთავრესი მომენტი“ (გვ. 6). უაღრესად მკვეთრი, მწვავე ბრალდებების სახე მისცა მათ და მერე „გაშალა“ მსჯელობა. ვინც ამ დასკვნებს ჩაიკითხავს, თუკი ირწმუნებს ე. ჭელიძისას, მერე შეიძლება აღარც წაიკითხოს წიგნაკი – არ ჩათვალოს დროის ხარჯვის ღირსად იაკობ გოგებაშვილი! ცალკეულ შემთხვევაში ე. ჭელიძე აღწევს კიდევაც მიზანს, ალბათ... ვინც გადაწყვეტს წაიკითხოს წიგნაკი, წინასწარ მიღებული შთაბეჭდილებით მოუწევს წაიკითხვა წიგნაკისა და ესეც ე. ჭელიძის წისქვილზე ასხამს წყალს... მოკლედ, „მძიმე დღეში“ აღმოჩნდება იაკობ გოგებაშვილი ე. ჭელიძის ხელში!... ახლა კონკრეტულად ბრალდების თაობაზე. ე. ჭელიძეს მოჰყავს ი. გოგებაშვილის ციტატები: „ქართულმა ეკლესიამ, რომელიც

ნარმოიშვა მეოთხე საუკუნის დასაწყისში... ანდა „აგერ თხუთმეტი საუკუნეა, რაც საქართველომ ქრისტეს სარწმუნოება მიიღო“... და აყალიბებს ბრალდებას: იაკობ გოგებაშვილი „უარყოფს საქართველოს ეკლესიის სამოციქულო დაფუძნებულობას, მიიჩნევს მას მხოლოდ IV საუკუნეში ნარმოშობილად“.

ჯერ ერთი, ქართული ისტორიოგრაფია (და არა მხოლოდ ქართული) ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადების თარიღად ჩვეულებრივ IV საუკუნეს მიიჩნევს და ი. გოგებაშვილიც თუ ასე თვლის, ეს არ უნდა იყოს ბრალდების საგანი... მეორეც, ჩვენ ვურჩევდით ე. ჭელიძეს, გაეცნოს ი. გოგებაშვილის წერილს „მკითხველისადმი (ივ. ჯავახიშვილის წერილის გამო)“, რომელიც გამოქვეყნდა გაზეთ „ცნობის ფურცელში“ (1904 წ. №2481, 29/IV). ამ წერილში იაკობ გოგებაშვილი უსაყვედურებს ივანე ჯავახიშვილს იმის გამო, რომ მან (ი. ჯავახიშვილმა) ეჭვი შეიტანა ანდრია მოციქულის საქართველოში ყოფნის შესახებ, თითქოს „ქართული ეკლესია მოკლებულია ღირსებას სამოციქულო ეკლესიისას“ და ყოველივე ეს „ნეტარებით ავსებენ ერთს გვარს პოლიტიკანებს და შხამავენ ყველანამდვილს ქართველსა“... (ისე, როგორ სადღეისოდ უღერს – „ნეტარებით ავსებენ ერთს გვარ პოლიტიკანებს“!..)

იქნებ ე. ჭელიძე გაეცნოს ამ წერილს და მერე ბოდიში მოუხადოს ქართულ საზოგადოებას იაკობ გოგებაშვილის შეურაცხყოფისათვის...

ერთ-ერთი ყველაზე მძიმე ბრალდება (ისევე ცილისწამება), რომელიც ე. ჭელიძემ წაუყენა იაკობ გოგებაშვილს, ისაა, რომ „იაკობ გოგებაშვილისათვის უცხოა ერთი წმინდა მართლმადიდებელი ეკლესიის ცნება“ (გვ. 6). ძნელია იმის მიხვედრა, თუ საიდან აკეთებს ამ დასკვნას ე. ჭელიძე; თუ იაკობი აუგად არ იხსენიებს სხვა რელიგიებს, ეს არ უნდა აძლევდეს ოპონენტს ამგვარი დასკვნის უფლებას. იაკობი ზნეობრივი პიროვნებაა სხვათაგან განსხვავებით; მას სწამს, რომ „უეჭველი ეროვნული და

რელიგიური მოთმინება, სხვა ეროვნებათა წარმომადგენლებისადმი ჰუმანური დამოკიდებულება დაედო საფუძვლად ქართულ ხასიათს უძველესი დროიდან და მოდგმიდან მოდგმას გადაეცა... იაკობი მთელი ცხოვრების მანძილზე იყო ჭეშმარიტი აღმსარებელი მართლმადიდებელი ეკლესიისა; სულიერი შვილი გაბრიელ ეპისკოპოსისა; ცნობილი ფაქტია, ეპისკოპოსი გაბრიელი როგორ ზრუნავდა და როგორ იცავდა იაკობს მისთვის უმძიმეს პერიოდში, როგორ უპირისპირდებოდა ეპისკოპოსი გაბრიელი ეგზარქოსს იაკობის გამო და ა. შ. დავიჯეროთ, იაკობის „მოჩვენებითი მართლმადიდებლობა“ ე. ჭელიძემ შენიშნა და გაბრიელ ეპისკოპოსმა ვერა?!

ე. ჭელიძე ამ (II მთავარ) ბრალდებას ასე აგრძელებს: „საქართველოს ეკლესიას ავტორის (ე. ი. იაკობის) რწმენით, IV ს-იდანვე ირგვლივ შემოსჯარვია მისდამი უაღრესად მტრულად განწყობილი სხვა მართლმადიდებელი ეკლესიები, როგორც მისი ეროვნულობის აღმოფხვრის მოწადინე „უცხო, გარეგანი ძალები“ (გვ. 6). ისევ გაყალბება ფაქტისა: თითქოს იაკობ გოგებაშვილი მტრად მოიხსენიებს „ირგვლივ შემოჯარულ“ უკლებლივ ყველა მართლმადიდებელ ეკლესიას. იაკობი საუბრობს მხოლოდ ანტიოქიის ეკლესიის (V ს-ის მდგომარეობით) და რუსული ეკლესიის (XIX ს-ის მდგომარეობით) შესახებ; და საუბრობს ამ ეკლესიათა შესახებ მხოლოდ იმიტომ, რომ მათ ხელყვეს ქართული ეკლესიის ავტონომიურობა. ამ საკითხზე უფრო ვრცელი მსჯელობა იქნება საჭირო.

როცა ამ თემას შეეხება ე. ჭელიძე, იმონმებს იაკობის წერილს „ქართული ეკლესიის ბედის საკითხისათვის (ისტორიული ცნობა)“, რომელიც გამოქვეყნებულა რუსულად 1905 წელს გაზეთ „ვოზროუდენიეში“ (ვიმონმებთ რჩეულ თხზულებათა III ტომიდან, გვ. 89-95).

იაკობ გოგებაშვილი ქართული ეკლესიის ისტორიაში გამოყოფს სამ პერიოდს: 1. ანტიოქიურს – V საუკუნეში, 2. ნაციონალურს – VI-XVIII საუკუნეებში, 3. რუსულს – XIX საუკუნეში.

ანტიოქიურ პერიოდს იაკობი ასე ახასიათებს: „პირველი – ანტიოქიური პერიოდი გრძელდებოდა ნელინადზე (უნდა იყოს საუკუნეზე – ავტ.) მეტს და ატარებდა ნმინდა ბიუროკრატიულ, ჩინოვნიკურ ხასიათს. ქართული ეკლესიის მეთაური ინიშნებოდა გარეგანი ძალის, უცხო ხელისუფლის, ანტიოქიის პატრიარქის მიერ. ინიშნებოდა არა ქართველთაგან, არამედ ბერძენთაგან, რომლებსაც არაფერი აქვთ საერთო ქართულ მრევლთან. ეს გრძელდებოდა V საუკუნემდე“... მერე ვახტანგ გორგასლის ეპოქაში „ქართული ეკლესია ლებულობს ავტონომიას, ხოლო მისი ეპისკოპოსი – კათალიკოსის ტიტულს, მაგრამ ეს იყო ბიუროკრატიული, ჩინოვნიკური ავტონომია, რადგან ანტიოქიის პატრიარქმა დაიტოვა უფლება – თვითონვე შეერჩია და დაენიშნა კათალიკოსი, ხოლო კათალიკოსად მუდამ ბერძენი ინიშნებოდა“... „მკვდარ ორგანიზმს წარმოადგენდა ქართული ეკლესია ჩინოვნიკური, ბიუროკრატიული პერიოდის მთელ მანძილზე“.

ე. ჭელიძე ამ წერილის წაკითხვის შემდეგ აკეთებს დასკვნას: „იაკობ გოგებაშვილი გადამწყვეტ მნიშვნელობას ანიჭებს იმ ფაქტს, რომ საქართველოს ეკლესია ამ დროს ანტიოქიის ეკლესიის მეტოქიონს წარმოადგენდა და არის რა ამ მოვლენით გულის სიღრმემდე აღშფოთებული, IV-V სს-ის ეპოქის საქართველოს ეკლესიას უარყოფითი ტერმინებით ახასიათებს, უწოდებს რა მას „ბიუროკრატიულ-ჩინოვნიკურს“ (გვ. 7, ხაზი ე. ჭელიძისაა).

ე. ი. ე. ჭელიძის აზრით, „უკიდურესად უარყოფითი ტერმინებია“ ბიუროკრატიულ-ჩინოვნიკური; და, რაც მთავარია, იაკობი ამ ტერმინებით ახასიათებს საქართველოს ეკლესიას!

ისევ ცილისწამება!

ბიუროკრატიულ-ჩინოვნიკური იაკობის ამ წერილში და სხვაგანაც არის ტერმინი, რომელიც ახასიათებს პერიოდს და არა ქართულ ეკლესიას (ზოგჯერ ამ ტერმინს ენაცვლება ჩინოვნიკურ-უნყებრივი). იაკობის განმარტებით, ბიუროკრატიულ-ჩინოვნიკური არის პერიოდი, როდესაც ქართული ეკლესიის მეთაური ინიშნებოდა გარეგანი ძალის, უცხო ხელისუფლის, ანტიოქიის პატრიარქის მიერ; ინიშნებოდა არა ქართველთაგან, არამედ ბერძენთაგან, რომელთაც არაფერი აქვთ საერთო ქართულ მრევლთან.

ტერმინით ბიუროკრატიულ-ჩინოვნიკური იაკობი ახასიათებს ასევე ავტონომიას; „ვახტანგ გორგასლანის დროს ქართული ეკლესია ლებულობს ავტონომიას, ხოლო მისი ეპისკოპოსი – კათალიკოსის ტიტულს, მაგრამ ეს იყო ბიუროკრატიული, ჩინოვნიკური ავტონომია, რადგან ანტიოქიის პატრიარქმა დაიტოვა უფლება – თვითონვე შეერჩია და დაენიშნა კათალიკოსი, ხოლო კათალიკოსად მუდამ ბერძენი ინიშნებოდა“. XIX საუკუნის მდგომარეობაზე საუბრისას იაკობი წერს: „ინყება ქართული ეკლესიის ახალი ფაზა. მაგრამ როგორი? კიდევ უფრო ბიუროკრატიული, ვიდრე ანტიოქიური. სრულიად საქართველოს პატრიარქ-კათალიკოსს უმორჩილებენ ძალადმმართველ სინოდს, წმინდა ბიუროკრატიულ კოლეგიას, მის წევრებს კი არ ირჩევენ, არამედ ნიშნავს, აჯილდოებს და სამუშაოდან ითხოვს საერო ბიუროკრატი, რომელსაც სინოდის ობერპროკურორი ეწოდება“. ამ შემთხვევაში ტერმინით ბიუროკრატიული ხასიათდება „ქართული ეკლესიის ახალი ფაზა“.

მივაპყროთ ყურადღება: ტერმინებით ბიუროკრატიული, ჩინოვნიკური ხასიათდება პერიოდი, ფაზა, ავტონომია, მერე კოლეგია და არა საქართველოს ეკლესია, როგორც ამას ე.ჭელიძე ფიქრობს... სხვაგან ე.ჭელიძე წერს, რომ ამ ტერმინებით იაკობი ანტიოქიის ეკლესიას ახასიათებს: „აი, ეს პიროვნება (წმ. ევსტათი ანტიოქიელი – ავტ.) იწოდება იაკობ გოგებაშვილის მიერ „წმინდა ბიუროკრატიულ-ჩინოვნიკური“ ეკლესიის წარმომადგენლად“.

ისევ სათავისოდ, არასწორად და არაობიექტურად ნაკითხული ტექსტი იაკობ გოგებაშვილისა და, რაც მთავარია, შეურაცხყოფელი კომენტარებით.

ჯერ ერთი, შეიძლება ვიდავოთ იმაზე, რამდენად მართებულად და მარჯვედ არის შერჩეული ეს ტერმინები, მაგრამ იგი რომ არ არის „უკიდურესად უარყოფითი მახასიათებელი“ საქართველოს ეკლესიისა, არ შეიძლება სადავო იყოს; თუნდაც იმ მოსაზრებით, რომ წერილი, რომელშიც იაკობი რუსულ პერიოდს ახასიათებს ამ ტერმინით, რუსულ პრესაში იბეჭდება 1905 წელს. როგორ ფიქრობთ, „უკიდურესად უარყოფითად“ დახასიათება სინოდისა ცენზურისათვის მისაღები იქნებოდა?...

სამწუხარო რეალობის წინაშე დაგვაყენა ე. ჭელიძემ: გვინევს იმის შტკიცება, რომ ანის ადგილზე ანი წერია და არა პოე.

ჩინოვნიკურ-ბიუროკრატიულის გვერდით იაკობ გოგებაშვილს შემოაქვს ტერმინი არჩევნობითი / არჩევითი. ე. ჭელიძისათვის ეს ტერმინიც მიუღებელია და იაკობის პოზიციის სიმცდარის ერთ-ერთი „არგუმენტი“. იგი წერს: „იაკობ გოგებაშვილის კატეგორიული მოთხოვნით, თუ ქართველი ერი ვერ მიაღწევს არჩევნობითობის სისტემის დანერგვას ეკლესიაში (რაც თავისთავად სრული კატაგნოზისია, თუმცა ამ საკითხზე ამჯერად არ ვმსჯელობთ)“... (გვ. 23).

რას გულისხმობს ტერმინი არჩევნობითობა / არჩევითობა, როგორ ესმის ამ ტერმინის მნიშვნელობა იაკობ გოგებაშვილს? – მოვუსმინოთ: „მხოლოდ მეექვსე საუკუნეში, მეფე ადარნასეს დროს, ქართულმა ეკლესიამ პირველად შეძლო მოეპოვებინა უფლება იმისა, რომ სათავეში პყოლოდა არჩეული კათალიკოსი, საქართველოს ნამდვილი შვილი, მხოლოდ ამ მომენტიდან იცვლება ანტიოქიური პერიოდი ნაციონალურით, ჩინოვნიკურ-უნყებრივი – არჩევნობითით, და ქართული ეკლესიის სათავეში, ნაცვლად ანტიოქიელი არქიეპისკოპოსებისა, დგებიან ქართველ ეპისკოპოსთა კრების მიერ მრევლის მონაწილეობით არჩეული ბუნებით ქართველები და ავტონომიური კათალიკოსის ტიტული უკვე წარმოადგენს არა ცარიელ სიტყვას, არამედ რეალურ სინამდვილეს“ (რჩეული თხზულებანი, III, გვ. 89-90).

იაკობის აზრით, „ნაციონალურ-არჩევითი პერიოდი თავის მხრივ იყოფა ორ ქვეპერიოდად: ავტონომიური ანუ კათოლიკოსური პერიოდი და ავტოკეფალიური ანუ პატრიარქის პერიოდი. პირველ პერიოდში არჩეული კათალიკოსისათვის საჭირო იყო ანტიოქიის პატრიარქის სანქცია და, გარდა იმისა, ქართულ ეკლესიას უფლება არ ჰქონდა, თვითონ მოემზადებინა მირონი, ვალდებული იყო, იგი მიეღო ანტიოქიიდან, რისთვისაც ყოველწლიურად გარკვეულ თანხებს ხარჯავდა. ყოველივე სხვა მხრივ კი საქართველოს კათალიკოსი სრულიად დამოუკიდებელი იყო და ანტიოქიის პატრიარქს არავითარი უფლება არ ჰქონდა, ჩარეულიყო ქართული ეკლესიის მართვაში“ (იქვე, გვ. 91).

იაკობის აზრით, ბიუროკრატიულ-ჩინოვნიკურ (თუ უწყებრივ) პერიოდში ეკლესია მკვდარი განიზმია; არჩევნობითობის პერიოდში – ძალითა და ენერჯით სავსე ცოცხალი ორგანიზმი (იქვე).

ისევ ტერმინოლოგიის საკითხი: შეიძლება ვიდავოთ, რამდენად მარჯვედაა შერჩეული ეს ტერმინები, მაგრამ მოხერხებული თუ მოუხერხებელი ტერმინების შერჩევისათვის ჯერ არავინ დაუსჯიათ... ამ თვალთ უნდა შევხედოთ აღნიშნულ ტერმინებს და, რაც მთავარია, სწორად დავინახოთ, რა ცნებას აღნიშნავს იაკობ გოგებაშვილი ამ ტერმინებით.

ანტიოქიის პერიოდზე მსჯელობისას იაკობი უკმაყოფილებას გამოხატავს იმის გამო, რომ „ქართული ეკლესიის მეთაური ინიშნებოდა გარეგანი ძალის, უცხო ხელისუფლის, ანტიოქიის პატრიარქის მიერ. ინიშნებოდა არა ქართველთაგან, არამედ ბერძენთაგან, რომლებსაც არაფერი აქვთ საერთო ქართულ მრევლთან. ეს გრძელდებოდა V საუკუნემდე“. ედიშერ ჭელიძე იმონშებს ამ ამონარიდს; დაუმატებს იმასაც, რომ იაკობის აზრით, „პირველი – ანტიოქიური პერიოდი გრძელდებოდა [ას] ნელინაძეზე მეტს და ატარებდა წმინდა ბიუროკრატიულ, ჩინოვნიკურ ხასიათს (ხაზი ე. ჭელიძისაა). და აკეთებს უაღრესად „შთამბეჭდავ“ დასკვნას:

„ხსენებულ „ანტიოქიის პატრიარქში“, უპირველესად, ცხადია იგულისხმება უდიდესი წმინდანი, საქართველოს ეკლესიის პირველ-მაკურთხებელი, წმ. ევსტათი ანტიოქიელი, რომლის შესახებაც წმ. არსენ იყალთოელი აღნიშნავს“:... აქ ვრცელი ციტატა მოჰყავს ე. ჭელიძეს და მერე განაგრძობს: „აი, ეს პიროვნება იწოდება იაკობ გოგებაშვილის მიერ „წმინდა ბიუროკრატიულ-ჩინოვნიკური“ ეკლესიის წარმომადგენლად, „გარეგან ძალად“, „უცხო ხელისუფლად“ (გვ. 9) (ხაზი ე. ჭელიძისა).

ცოტა ქვევით ე. ჭელიძეს სწორედ ამის გამო ი. გოგებაშვილის წმინდანად კანონიზება მიუღებლად მიაჩნია: „მართლმადიდებელი ეკლესიის წმინდანი არ შეიძლება აღნიშნული ეკლესიის უდიდეს და უმთავრეს მეტროპოლიათა (ანტიოქიის, კონსტანტინეპოლის) შესახებ საუბრობდეს უკიდურესად შეურცხმყოფელი ტერ-

მინებით“ (გვ. 10), რადგან „მკითხველს ხსენებულ ეკლესიათა მიმართ ექმნება უალრესად უარყოფითი დამოკიდებულება“ (იქვე).

ჯერ ერთი: რას ნიშნავს „უკიდურესად შეურაცხმყოფელი ტერმინება?“ ე. წელიძის მიერ ხაზგასმული „ბიუროკრატიულ-ჩინოვნიკური“, „გარეგანი ძალა“ და „უცხო ხელისუფალი“ „უკიდურესად შეურაცხმყოფელი“ ტერმინებია?

მეორეც: ტერმინი „ბიუროკრატიულ-ჩინოვნიკური“ მიემართება (როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ) მხოლოდ ქართული ეკლესიის ისტორიის ერთსაუკუნოვან პერიოდს და არა ანტიოქიის ეკლესიას, როგორც ამის მოჩვენებას ცდილობს ე. წელიძე.

მესამეც: „გარეგანი ძალა“ და „უცხო ხელისუფალი“ არის რეალური ვითარების ამსახველი შესიტყვებები და არა „უკიდურესად შეურაცხმყოფელი ტერმინები!“ გარეგანი ძალა არაქართველს გულისხმობს; უცხო ხელისუფალი – ხელისუფლად, მმართველად, წინამძღოლად მოვლენილ სხვა ქვეყნისა და ერის შვილს! არ იყო ასე? ანტიოქიის ეკლესიის პატრიარქის მიერ დანიშნული ქართული ეკლესიის ბერძენი მეთაური ვინ იყო? – რა თქმა უნდა, „გარეგანი ძალა“ და „უცხო ხელისუფალი“.

მეოთხეც: „გარეგანი ძალა“ და „უცხო ხელისუფალი“ მიემართება არა ანტიოქიის პატრიარქს, როგორც ამის მოჩვენებას ცდილობს ე. წელიძე, არამედ მის მიერ ქართული ეკლესიის მეთაურად დანიშნულ ბერძენ მღვდელმთავარს!

მეხუთეც: რა შუაშია წმ. ევსტათი ანტიოქიელი და (მაპატიოს უფალმა მისი ამგვარ კონტექსტში მოხსენიება) მისი „უკიდურესად შეურაცხმყოფელი ტერმინებით“ დახასიათება?!

ზემოთ ჩვენ პოლიტიკოსთა მიერ ხშირად ხმარებული ტერმინი გავიხსენეთ დე მ ა გ ო გ ი ა! ობიექტურ მკითხველს ვთხოვთ, გულდასმით გადახედოს იაკობ გოგებაშვილის მსჯელობას ანტიოქიის პერიოდზე; ყოველივე ამის ე. წელიძისეულ „შეფასებას“ და მერე გააკეთოს დასკვნა, რა სახელი უნდა დაერქვას ამას...

ისე, ე. წელიძეს, ცხადია, არ ესწავლება, რომ „V საუკუნეში ქართული ეკლესია იერარქიულად ანტიოქიის საპატრიარ-

ქოზე იყო დამოკიდებული" (საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის ენციკლოპედიური ლექსიკონი, თბილისი, 2007); რომ „ქართულ ეკლესიას უფლება არ ჰქონდა თვითონ მოემზადებინა მირონი“: აღარას ვამბობთ მრავალგზის მოხმობილ ფაქტზე, რომ არ გვყავდა ქართველი მეთაური ქართული ეკლესიისა და ა. შ. ყოველივე ამის გამო იაკობ გოგებაშვილს რომ გულისწყრომა გამოეხატა, ეს დანაშაულია იაკობ გოგებაშვილისა?

ისიც გავიხსენოთ, როდის წერს ამ წერილს (და საერთოდ ამ საკითხებზე) იაკობი და რა მიზნით:

იაკობი პროტესტს გამოთქვამს რუსული მმართველობის გამო:

„ინყება ქართული ეკლესიის ახალი ფაზა. მაგრამ როგორ? კიდევ უფრო ბიუროკრატიული, ვიდრე ანტიოქიური. სრულიად საქართველოს პატრიარქ-კათალიკოსს უმორჩილებენ ძალადმმართველ სინოდს, წმინდა ბიუროკრატიულ კოლეგიას. მის წევრებს კი არ ირჩევენ, არამედ ნიშნავს, აჯილდოებს და სამუშაოდან ითხოვს საერო ბიუროკრატი, რომელსაც სინოდის ობერპროკურორი ენოდება. მაგრამ დამოკიდებული კათალიკოსიც არახელსაყრელი აღმოჩნდება: იგი ძველი ჩვეულებისამებრ და სინდისისა და მოვალეობის კარნახით, თავისი მრევლის ინტერესებს უფრო ეხმარება, ვიდრე პეტერბურგის სასულიერო ბიუროკრაციას, და მას აყენებენ თანამდებობიდან, აუქმებენ საკათალიკოსოს და აწესებენ რუსულ საეგზარქოსოს, რომელიც მთლიანად ემორჩილება წმ. სინოდს... საქართველოს ეგზარქოსად ინიშნება ფეოფილაქტ რუსანოვი, რომელიც აწესებს ქართული ეკლესიის დენაციონალიზაციას: მისი ნაჩქარევი გარუსების, გაუპიროვნების უწესრიგო სისტემას... სიძულვილი ყოველივე ქართულისადმი იქამდე მიდის, რომ ამ სემინარიაში ყველა საგანი ისწავლება მხოლოდდამხოლოდ რუსულ ენაზე“... და ა. შ. (რჩეული თხზულებანი, III, გვ. 94).

სხვაგან წერს: „საქართველოს ეკლესია სულ დაიშინეს და რუსული სინოდის კანცლარიად აქციეს“ (რჩეული თხზულებანი, III, გვ. 96); ქართულ ეკლესიას ქართველი უნდა ხელმძღვანელობდეს, რადგან „მწყემსმა თავისი სამწყსოს ენა არამცთუ კარგად უნდა იცოდეს, უნდა

დახელოვნებული იყოს მის მარჯვე ხმარებაში, გავარჯიშებული კაფიო მეტყველებაში. მხოლოდ ამ შემთხვევაში შეუძლიან მას იყოს ჭეშმარიტი მქადაგებელი, მთესველი მაცხოვრის მალაღის სწავლისა" (იქვე, გვ. 346)...

ისიც გავიხსენოთ, ზემოდასახელებული წერილი რუსულ პრესაში გამოქვეყნდა 1905 წელს. ნურც ის დაგვაინყებდა, რომ 1886 წელს ეგზარქოსისადმი მიწერილი წერილის გამო დიმიტრი ყიფიანი გადაასახლეს და მერე მოკლეს! და ყოველივე ამას წერს და გაცილებით უფრო მწვავე მოთხოვნებს აყენებს იაკობ გოგებაშვილი ქართული ეკლესიის ინტერესებიდან გამომდინარე!

ეს გმირობა იყო, თავდადებისა და თავგანწირვის ტოლფასი და იაკობ გოგებაშვილს ამის გამო მადლობა უნდა ვუთხრათ და არა ცილისწამებათა ნიაღვარი მივუშვიროთ, უკულმა ნავიკითხოთ წაღმა ნათქვამი და შევაჩვენოთ...

იაკობ გოგებაშვილი ანტიოქიის პერიოდზე საუბრისას წერს: „ანტიოქიის პატრიარქს საქართველოში ჰქონდა ვრცელი მამულები, რომლებიც სხვადასხვა დროს მას შესწირეს ქართველმა მეფეებმა და დიდებულებმა. ამ მამულებს მართავდა ანტიოქიელი ილუმენი, რომელიც პატრიარქს ყოველწლიურად დიდძალ ფულს უგზავნიდა. ქართველებთან ყოველგვარი მძაფრი შეტაკებისას პატრიარქს ეშინოდა ამ მამულების კონფისკაციისა და ეს შიში აიძულებდა მას დაედასტურებინა ქართველი სამღვდელოებისა და ქართველი მრევლის მიერ ჩადენილი წმინდა რევოლუციური აქტები“ (III, გვ. 92-93). სხვათაშორის ე. ჭელიძე ამ ამონარიდის დამონებებისასაც უზუსტობას იჩენს – სხვა გვერდებს უთითებს...).

სამწუხაროდ, კვლავ მოგვიწევს ხმარება სიტყვებისა – ცილისწამება, შეურაცხყოფა, უკულმა ნაკითხვა... მოვუსმინოთ ე. ჭელიძის კომენტარს ზემოხსენებულ ამონარიდზე:

„მოტანილი (!) ციტატიდან გამაოგნებელია შემდეგი: იაკობ გოგებაშვილმა, როგორც ვხედავთ, კარგად იცის, რომ მის მიერ ნაგულისხმევ ანტიოქიელ-კონსტანტინეპოლელი პატრიარქები აღნიშნული ეპოქისა (VII-IX სს-ისა) არიან მართლმადიდებელი ეკლესიის წმინდანები (პირდაპირ ამბობს მათზე: „წმინდა მა-

მები"), მაგრამ მოუხედავად ამისა, იგი უყოყმანოდ განუკუთნებს მათ სრულ ზნეობრივ დაცემულობას, რადგან უკლებლივ მათგანი სინამდვილეში თურმე, ზემორე ციტატის კვალობაზე, მხოლოდ ანგარებითი, ვერცხლისმოყვარეობითი ვნებით ყოფილა დამბრმავებული ანუ, რაც იგივეა, ყოფილა ყოველგვარ სინმინდესა და ზნეობას მოკლებული. შესაბამისად, ავტორისათვის ამ იერარქია ნმინდანობა მართლმადიდებელი ეკლესიის გამონაგონად ჩანს და არა უტყუარ ფაქტად" (გვ. 11).

ძნელია კაცმა მშვიდად შეხედო ამ ბრალდებას, მაგრამ მაინც ვცადოთ:

ჯერ ერთი - „ანგარებითი“, „ვერცხლისმოყვარეობით“, „დამბრმავებული“, „ყოველგვარ სინმინდესა და ზნეობას მოკლებული“, „გამონაგონი ნმინდანობა“ - ე. ჭელიძის სიტყვათშემოქმედებაა და, ცხადია, ამ გამოთქმებს იაკობი არ იხმარდა და არც უხმარია. თუ ცოდვაა ამ გამოთქმებით ანტიოქიისა და კონსტანტინოპოლის საეკლესიო მოღვაწეთა მოხსენიება (და ეს ნამდვილად ასეა!), ეს ცოდვა ე. ჭელიძისაა...

მეორეც - ხომ ფაქტია ის, რომ

- ა) ქართული ეკლესია იერარქიულად ანტიოქიის ეკლესიას ექვემდებარებოდა;
- ბ) ანტიოქიის ეკლესიას საქართველოში ჰქონდა მამულეები;
- გ) ამ მამულეებს განაგებდა ანტიოქიელი ილუმენი;
- დ) ამ მამულეებიდან მიღებული შემოსავალი ეგზავნებოდა ანტიოქიაში პატრიარქს;
- ე) ანტიოქიის პატრიარქი უფროთხილდებოდა და იცავდა კონფისკაციისაგან საქართველოში მათ კუთვნილებაში არსებულ მამულეებს?...

თუ იაკობ გოგებაშვილი ამას წერს, რა არის აქ „გამოგნებული“ და (ღმერთო გვაპატიე გამეორების მცდელობაც კი...) ე. ჭელიძისეული ტერმინებით შესაფასებელი?

განა ეკლესია და საეკლესიო მოღვაწენი დღეს არ იცავენ და არ უფროთხილდებიან საეკლესიო ქონებას? განა არ იღებენ შემოსავალს ამ მამულეებიდან და არ განკარგავენ მას? ესაა ის,

რასაც ი. გოგებაშვილი „ეკონომიკურ მატერიალიზმს“ უწოდებს და რა არის აქ დასაძრახი და „გამაოგნებელი“?

ე. ჭელიძე წერს: „ასეთი უმძიმესი ბრალდებანი ხსენებულ მოლანეთა მიმართ, გასაგებია, ვრცელდება ზოგადად მართლმადიდებელ ეკლესიაზე“ (გვ. 12). კი, ვრცელდება ზოგადად მართლმადიდებელ ეკლესიაზე, მაგრამ არის კი ეს ბრალდება? თუ ეს რეალობის ასახვაა? ჩვენ დარწმუნებული ვართ, ე. ჭელიძემ ძალიან კარგად იცის, რასაც ამბობს იაკობი, მაგრამ მას (ე. ჭელიძეს) ასე სჭირდება(!) და აკეთებს მისეულ დასკვნებს...

კიდევ ერთი მძიმე ბრალდება იაკობ გოგებაშვილის მისამართით: ე. ჭელიძე წერს – „ავტორს (ე. ი. იაკობ გოგებაშვილს – ავტ.) სწამს, აგრეთვე, **სხვადასხვა აღმსარებლობათა სრული განურჩევლობა**. მისთვის, კერძოდ, სომხური მონოფიზიტური სარწმუნოებაც „მაღალი“ და „წმინდაა“.

ე. ჭელიძე ფიქრობს, მე ვიტყვი და მსმენელი, ცხადია, დამიჯერებს, ირწმუნებს, რასაც ვამბობო... რატომ ფიქრობს ასე, ძნელი სათქმელია (არ გვინდა ვიხმაროთ ტერმინები – თვითდაჯერება, თვითდარწმუნებულობა, ამბიციაცია, ამპარტავნება... მკითხველმა თავად გამოძებნოს შესაფერისი ეპითეტი)... მაგრამ ვერ დავუჯერებ და, აი, რატომ:

ჯერ ერთი: იაკობ გოგებაშვილი დაიბადა და გაიზარდა მართლმადიდებელთა ოჯახში; მან პირველი მონაფის წოდებით დაასრულა თბილისის სასულიერო სემინარია; იგი იყო წარმატებული სტუდენტი კიევის სასულიერო აკადემიისა; იგი იყო სულიერი შვილი გაბრიელ ეპისკოპოსისა; იგი სასულიერო წოდების საოლქო ყრილობამ აირჩია სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველად; იგი იყო ავტორი „ბიბლიური ისტორიისა“ და სხვა და სხვა... და ეს კაცი თურმე, ე. ჭელიძის აზრით, იჩენს „სხვადასხვა აღმსარებლობათა სრულ განურჩევლობას“... მძიმე ცოდვას ჩადის ცილისმამებელი...

მეორეც: არაერთი ამონარიდი მოვიყვანეთ მართლმადიდებლური სარწმუნოებისადმი იაკობ გოგებაშვილის დამოკიდებულებისა. და ჩვენ მიერ მოყვანილი მაგალითები ნვეთია ზღვაში ამ თემაზე. ე. ჭელიძის ამ ბრალდებაზე იაკობის შემოქმედებითი მემკვიდრეობის მცოდნე გაიცინებს, მაგრამ გვაქვს სასაცილოდ საქმე ასეთი ბრალმდებლის შემყურეს? მით უმეტეს, თუ ამ ბრალმდებელს აქვს ამბიციაც ყველაფრისმცოდნისა... და იმისი, რომ უსიტყვოდ უნდა ირწმუნონ მისი....

მესამეც: მეზობელი სომხების მაგალითი იაკობ გოგებაშვილს არაერთგზის მოჰყავს: სომხური ენისადმი სომეხთა დამოკიდებულება; სომხური სარწმუნოებისადმი სომხური მრევლის დამოკიდებულება; სომხური ეკლესიის იმდროინდელი მდგომარეობა; სომეხი ერის დამოკიდებულება განათლებისადმი (სასულიერო თუ საერო); სომეხი ერის დამოკიდებულება სომხეთის ისტორიისადმი (საერო თუ საეკლესიო) და სხვა, იაკობს მიაჩნია სამაგალითოდ და სწორედ ამისადმი მიაპყრობს ქართველი მკითხველის ყურადღებას. სომხური მონოფიზიტური სარწმუნოებისადმი ეპითეტები „წმინდა“, „მაღალი“ არის არა იაკობ გოგებაშვილის რწმენის გამოვლენა (როგორც ეს მიაჩნია ე. ჭელიძეს), არამედ იაკობის აზრით, ეს სომეხი სასულიერო პირებისა და სომეხი მრევლის დამოკიდებულების გამოვლენაა საკუთარი რელიგიისადმი.

აი, რამდენიმე ამონარიდი, რომელიც ე. ჭელიძის ამ თავისი „უტყუარი მიგნების“ საბუთად მოჰყავს და თავად მკითხველმა განსაჯოს:

„აქვე, ჩვენს გვერდით, ჩვენს მეზობლად არსებობს მეორე ადგილობრივი ეკლესია, ეკლესია სომეხთა. მას პატრონობს ღვიძლი მამა, არჩეული სომხის ხალხის მიერ და ნახეთ, რა სწრაფად, რა ადვილად მიანიჭა მან თავისს სამწყსოს ის საუნჯე, რისთვისაც ამაოდ იბძვიან დღემდის საქართველოს შვილნი (იგულისხმება ეპისკოპოსთა არჩევა ხალხის მიერ, ე. ჭ.)... აი, ღირსეული და მისაბაძი საქციელი“ (ხაზი ყველგან ე. ჭელიძისაა)...

„ამ გზასვე (განათლების, ე. ჭ.) ადგანან ჩვენი იღბლიანი და მარჯვე მეზობლები – სომეხები. კაი ხანია მათ გახსნეს საკუთარი აკადემია ერზიადინში, საიდანაც განათლებულნი ღეთისმეტყველნი

ყოველ წელს ოცობით გამოდიან და ხდებიან ნამდვილი მწყემსნი თავის ერისა".

„სრულიად სხვა სურათს წარმოგვიდგენს სომხების ეკლესია, მათი სამღვდლოება. საეკლესიო კათედრიდან ხშირად მოისმის მაღალი სწავლა სახარებისა... განვითარებულნი პირნი ჰყვენენ ცოდნასა და სწავლასა სამღვდლოებაში და ერში“. „სომხების სასულიერო პირნი იჩენენ უფრო და უფრო მეტს სიცოცხლეს და გავლენასა, და პირნათლად გამოდიან თავისი მაღალი და წმინდა დანიშნულების წინაშე“.

ობიექტური მკითხველისათვის კომენტარი აღარაა საჭირო. მივაქცევთ ყურადღებას მხოლოდ ბოლო ამონარიდში სიტყვებს მაღალი და წმინდა, რომელიც ე. ჭელიძეს მიაჩნია იაკობის მიერ სომხური სარწმუნოების მიმართ გამოყენებულ ეპითეტებად (იაკობის რწმენად!!) და კიდევ, მივაპყრობთ ყურადღებას, რა გამოთქმები ჩათვალა ხაზგასმის ღირსად ე. ჭელიძემ – ე. ი. რა არის „საბრალდებო გამოთქმები“, „საბრალდებო სიტყვები!“

ასე რომ, ეს მორიგი ბრალდებაც ე. ჭელიძისა იაკობ გოგებაშვილის მიმართ ბ ი ნ ძ უ რ ი ც ი ლ ი ს ნ ა მ ე ბ ა ა.

ზემოთ ვთქვით, ე. ჭელიძე ი. გოგებაშვილის ტექსტს კითხულობს ისე, როგორც მას (ე. ჭელიძეს) სურს, როგორც მას (ე. ჭელიძეს) სჭირდება.

კიდევ ერთი მაგალითი ამისა:

ე. ჭელიძე იაკობ გოგებაშვილის შესახებ წერს: „უპირობოდ იმ დასკნამდე მივდივართ, რომ წმინდა წერილის არქონასთან ერთად არც ნამდვილი ქრისტიანობა ჰქონია ოდესმე ქართველ ერს,“ იაკობის აზრითო!... ამის დასტურად ე. ჭელიძეს მოჰყავს იაკობის „სრულიად მკაფიო და მიუკიბავ-მოუკიბავი (!) დებულებები: „ხშირად ჩვენში აღორძინებული გარეგანი ქრისტიანობა, აშენებული აურაცხელი ეკლესიები და მონასტრები, უდაბნოები საესე ყოფილან მრავალი ბერებითა, რომელთაც მთელი თავისი სიცოცხლე უტარებიათ ლოცვასა და ვედრებაში, მაგრამ მაშინაც კი მეტ-

ნაკლებობით ზუსტი ყოფილა ჩვენში ის მაღალი, ზნეობრივი სწავლა, რომელიც შეადგენს ქრისტიანობის შუა გულსა".

თავი რომ დავანებოთ აგდებულ დამოკიდებულებას, - „მიუკიბავ მოუკიბავიო“ იაკობის შესახებ რომ ამბობს, ე. ჭელიძის „მთავარი პრობლემა“ სხვა არის... მართალია, კი გვაფრთხილებს ე. ჭელიძე, „ზემორე სიტყვებს, როგორც იტყვიან, კომენტარი არ სჭირდებაო“, მაგრამ მაინც შევბედავთ (ე. ჭელიძეს) კომენტარს. აქ კი კიდევ ერთი ამონარიდი მოჰყავს იაკობის დასახელებული ნერილიდან: „ის სპეტაკი იდეალი, რომელიც მაცხოვარმა გამოხატა შემდეგს სიტყვებში: „იყავით სრულნი, ვითარცა მამა თქვენი ზეციერი“, „წინედ ნაკლებად ყოფილა ჩვენთვის ცხოვრების გზის მაჩვენებელი. მნათობად და ეხლა ხომ, დროსა გახრწნილობასა ჩვენისასა, სრულიად მივიწყებული გვაქვს“...

ამ ამონარიდთა საფუძველზე ე. ჭელიძე დაასკვნის, რომ იაკობის აზრით, „არც ნამდვილი ქრისტიანობა ჰქონია ოდესმე ქართველ ერს“.

ე. ჭელიძეს ყურადღებას მივაქცევინებთ პირველ ამონარიდში გამოთქმებზე „ხშირად ჩვენში“, „მეტ-ნაკლებობით სუსტი ყოფილა“ და მეორე ამონარიდში გამოთქმაზე „წინედ ნაკლებად ყოფილა ჩვენთვის“. ერთ ამონარიდში ასეთი ფრაზაცაა „შინაგანს ქრისტიანობას იგი აქამომდე თითქმის მოკლებულია“. არ შევკადრებთ, მას (ე. ჭელიძეს) განუფარტოთ მნიშვნელობა სიტყვებისა „ხშირად“, „მეტ-ნაკლებობით“, „ნაკლებად“ და „თითქმის“... არცერთი მათგანი არ ნიშნავს - ყოველთვის, ყველა, ოდესმე...

ამტკიცებს ვინმე, რომ მას შემდეგ, რაც ქრისტიანობა მივიღეთ, ვისაც ეკლესია აუშენებია და ვინც ეკლესიაში შესულა სალოცავად, ვისაც გარეგნულად ქრისტიანობა გამოუხატავს, შინაგანად ყველა ჭეშმარიტი ქრისტიანი იყო და არის? ამტკიცებს ვინმე, რომ ჩვენში ყოველთვის ძლიერი იყო „ის მაღალი ზნეობრივი სწავლა, რომელიც შეადგენს ქრისტიანობის შუა გულსა?“ სწორედ ამას ამბობს იაკობ გოგებაშვილი. მას განსაკუთრებით XIX საუკუნის მდგომარეობა აფიქრებს - „დრო გახრწნილებისა ჩვენისა“... ხოლო თუ რა იგულისხმება ამაში, ამის თაობაზე ზოგი ვთქვით და ზოგსაც ვიტყვით ქვემოთ. ის, რაც ახლა ითქვა,

ნიშნავს კი იმას, რომ „ქართველი ერი შინაგანი ქრისტიანობის ანუ ცხოვრების მიღმა დარჩენილა მთელი თხუთმეტი საუკუნის მანძილზე“. როგორც ესმის იაკობის მსჯელობა ე. ჭელიძეს? რა თქმა უნდა, არა! უბრალოდ, ეს ე. ჭელიძეს სურს, უკუღმა იქნეს გაგებულნი ნალმა ნათქვამი იაკობისა.

უკუღმა გაგებული კი ასეთ სახეს იღებს: „ქართველი ერისთვის, მთელი მისი ისტორიის მანძილზე, იაკობ გოგებაშვილის ურყევი აზრით, ქრისტიანობა მხოლოდ გარეგან აღმსარებლობად დარჩენილა, ოდნავადაც ვერ შეუღწევია მის სულში, ქართველებს არასოდეს ჰქონიათ წმინდა წერილი“ (გვ. 6)...

სწორედ რომ უკუღმა აზროვნების ქრესტომათიულ მაგალითად შეიძლება მივიჩნიოთ ეს დასკვნა (სხვებიც, რა თქმა უნდა!)...

მკრეხელობაა ისიც, ილია ჭავჭავაძის დაპირისპირება რომ მოისურვა ე. ჭელიძემ იაკობ გოგებაშვილთან: „ახლა, საპირისპიროდ, მოვეუსმინოთ დიდ ილიასო“. ჯერ ერთი, ღვთისმეტყველი კაცი ქრისტიანულ პრობლემატიკაზე საუბრისას ილია ჭავჭავაძეს წმინდა ილია მართლად რომ არ მოიხსენიებს ესეც დამაფიქრებელი და ნიშანდობლივია მისთვის (ე. ჭელიძისათვის)... ი. ჭავჭავაძის ცნობილ მსჯელობას შეგვახსენებს „საპირისპიროდ“: „ქრისტე-ღმერთი ჯვარს ეცვა ჩვენთვის და ჩვენც ჯვარს ვეცვით ქრისტესათვის. ამ პატარა საქართველოს გადავუღელეთ მკერდი და ამ მკერდზედ, როგორც კლდეზედ, დავუდგით ქრისტიანობას საყდარი“... ცნობილი მსჯელობაა.

ე. ჭელიძეს იქნებ იაკობ გოგებაშვილის სხვა ნაშრომებშიც ჩაეხედა არა „საპირისპიროდ“, არამედ იმის შესაცნობად, რომ იაკობი ჭეშმარიტი ქრისტიანი იყო და, რა თქმა უნდა, ძალიან ზუსტად ესმის როლი და მნიშვნელობა ჩვენი ეკლესიისა, ამიტომ იაკობი კი არ „დაეპირისპირებინა“, არამედ ილია მართლის გვერდით დაეყენებინა: „ბურჯი ერის წარმატებისა არის ეკლესია. წინად ჩვენი ეკლესია სასიქადულოდ აღსრულებდა თავის მაღალს დანიშუნელასა. მან ჩვენს ერში დანერგა ძლიერი სარწმუნოებრივი გრძნობა, მოჰფინა ველნი და მთანი მდიდარი ტაძრებით და მონასტრებითა, შეჰქმნა სასულიერო ლიტერატურა; შეაერთა ქართველებში ერთად მაცხოვრის და მამულის მხურვალე სიყვარული და თვით

კავკასიონის მთებიც-კი გახადა ასპარეზად სახარების ძლევაშისილი ქადაგებისა. თუ საქართველომ მთელის თხუთმეტის საუკუნის განმავლობაში გაუძლო აუარებელს და მძლავრს მტრებს და კავკასიაში დიდი ადგილი დააჭერინა მართლ-მადიდებელს ქრისტიანობას, ამისათვის უალრესად უნდა ვმადლობდეთ ქართულს ეკლესიასა" (რჩეული თხზულებანი, ტ. II. 1990, გვ. 216). ანდა იქვე: „ეკლესია და სკოლა არის სათავე ხალხის ზნეობისა, ეთიკისა, ხოლო თვითონ ეთიკა, სპეციაკი ზნე საძირკველია ხალხის არსებობისა, სიმტკიცისა, კეთილდღეობისა, წარმატებისა" და სხვა ამდაგვარი.

ე. ჭელიძე კი „იმ დასკვნამდე მიდის“, რომ იაკობის აზრით „არც ნამდვილი ქრისტიანობა ჰქონია ოდესმე ქართველ ერს!“ რას ვიზამთ... ისე კი ვფურჩუვდით ამ დასკვნის ავტორს, გულდასმით ჩაეკითხა ჩვენ მიერ აქვე მოყვანილი ამონარიდი, **ზნეობასა და ეთიკაზე** რომ არის საუბარი...

ძალიან ვნუხვართ, რომ მკვეთრი ეპითეტების გამოყენება გვინევს, მაგრამ თავისი არაობიექტური და მიკერძოებული მსჯელობით ე. ჭელიძე გვაიძულებს, ამგვარად დავიცვათ უსამართლოდ შეურაცხყოფილი იაკობ გოგებაშვილი (ისე კი, ბოდიშს ვუხდით დიდ აიკობს, რომ ჩვენი დაცვა დასჭირდა და მოგვიტევეს...).

ბინძური ცილისნამების მაგალითია ბრალდება იმის შესახებ, რომ იაკობ გოგებაშვილი ქართველ ერს ველურ ტომად აცხადებს, რომელსაც რეალურად არასოდეს ჰქონია წმინდა წერილი: „არავის აქვს უფლება (ყოველ შემთხვევაში, ჩვენ ამ მხრივ ურყევი დარწმუნებულობა გვაქვს) უკიდურესობამდე გაამკვეთროს არსებული ხარვეზები და ქართველი ერი იმგვარ ველურ ტომად გამოაცხადოს, რომელსაც რეალურად თურმე არასოდეს ჰქონია წმინდა წერილი“... „უპირობოდ იმ დასკვნამდე მივდივართ, რომ წმინდა წერილის არქონასთან ერთად არც ნამდვილი ქრისტიანობა ჰქონია ოდესმე ქართველ ერს“ (გვ. 20; ხაზი ე. ჭელიძისა).

არ ვიცით, სამართლებრივად რამდენად არის შესაძლებელი, მაგრამ პიროვნების (იაკობ გოგებაშვილის) ღირსებისა და პა-

ტივის ასეთი უსაფუძვლო და დაუნდობელი შეურცხყოფისათვის ადამიანმა პასუხი უნდა აგოს ღვთისა და ერის წინაშე!

რა ხდება! რის საფუძველზე აკეთებს ე. ჭელიძე, რბილად რომ ვთქვათ, ასეთ მკაცრ, მომაკვდინებელ დასკვნებს?

წერილში „მთავარი საჭიროებანი სასულიერო წოდებისა“ (რჩეული თხზულებანი, ტ. III, 1990, გვ. 342-348) იაკობ გოგებაშვილი საუბრობს „ბიბლიის“ გამოცემის თაობაზე (მკითხველს ვთხოვთ, ამ წერილსაც გაეცნოს სრულად):

„თბილისში გოლოვინის პროსპექტზედ, ფოჩტის სადგურის მახლობლად არის ერთი მალაზია წიგნებისა, დაარსებული ბრიტანიის „დაბადების“ საზოგადოებისაგან. ამ საზოგადოებას ერთადერთ მიზნად აქვს ყოველს ენაზედ ბეჭდოს გასაგები ენით დაბადება და ჰფინოს მთელის დედა-მინის ზურგზედ“. მიზანი კეთილშობილურად მიაჩნია იაკობს, მაგრამ: „მთელი საწყობი სავსეა მწკრივ-რიგად დაწყობილი წიგნებით, ლამაზათ დაკაზმულთ. აი პირველი მწკრივი, იგი იპყრობს დაბადებას რუსულს ენაზედ. აი მეორე მწკრივი. იგი შემდგარია დაბადებიდგან სომხურს ენაზედ. აი აგერ მესამე მწკრივი, აქ ალაგია დაბადება არაბულს ენაზედ. თქვენ აქ ნახავთ დაბადებას ფრანციულს, ნემეცურს, სპარსულს, ოსმალურს და სხვა ენებზედ. სომხურს ენაზედ თუ მოიკითხავთ სახარებას, გკითხავენ: რომელს სომხურზედ გნებავთ, ძველზედ არარატულზედ თუ კონსტანტინოპოლურზედ? და რომელზედაც გინდათ იმ ენაზედ მოგართმევენ... მხოლოდ ერთი ენის ჭაჭანება არ არის აქა. რომლისა? სწორედ იმ ენისა, რომლის დედა-ქალაქი იყო, არის და, იმედია, იქნება თბილისი. დიახ, დაბადება მხოლოდ ქართულ ენაზედ არ მოიპოვება საწყობში არც ძველზე და არც ახალზედ“. თურმე ბრიტანეთის საზოგადოებას მთარგმნელი ვერ უპოვია და „ეს არის მიზეზი, რომ აქამდე ჩვენი ენა მოკლებულია დაბადებას, წყაროს ქრისტიანობისას“. საუბარია „ქართულს გასაგებ ენაზედ“ თარგმნილ დაბადებაზე (ანუ ახალ ქართულ თარგმანზე).

იაკობ გოგებაშვილის გულისტკივილი ჭეშმარიტი ქართველისა და ჭეშმარიტი ქრისტიანის გულისტკივილია.

ამის შემდგომ წერილში იაკობი განიხილავს თბილისში 1884 წელს გამოცემული „დაბადების“ ძველ ქართულ თარგმანს: „ამ ათის წლის წინად დაბეჭდილი დაბადება სათვალავში არ ჩაითვლება. პირველად იგი არის იმისთანა ენით ნათარგმნი, რომ არც თუ ეხლა აღარავის ესმის, ვგონებ იმ ძველ დროშიაც არავის ესმოდა, როდესაც ეს დაბადება გადმოითარგმნა; მეორედ, უცხო ენაზედ კი დაბადება ისეა ნათარგმნი, რომ ყოველს წიგნის მცოდნეს შეუძლიან მისი გაგება, მთარგმნელს სრული გაგება დედნისა არა აქონია და ბევრს ადგილას ჩვენი დაბადების აზრი ეწინააღმდეგება ნამდვილს აზრსა; მესამედ, დაბეჭდვის დროს ზოგი ადგილი გამოშვებულია, მრავალი სიტყვა გადასხვაფერებული, დამახინჯებული და საზოგადოდ ისე დაუდევრად არის დაბეჭდილი, რომ სიმრავლეს კორექტურულის შეცდომებისა საშინელს ბრაზზედ მოჰყავს ყოველი ქართველი, რომელსაც კი უკითხნია ეს დაბადება; მეოთხედ, ფასი დიდი ადევს, სახელდობრ ექვსი მანეთი, მაშინ, როდესაც უცხო ენაზედ დაბადება იყიდება ერთ-ორ მანეთად; მეხუთედ, უცხო ენაზედ დაბადება იბეჭდება წერილი, გარკვეული კორპუსით, წიგნი გამოდის მორჩილი ტანისა და ადამიანს შეუძლიან ჯიბეშიც კი ატაროს მთელი დაბადება; ჩვენი დაბადების დაბეჭდვის დროს კი ყოველი ღონისძიება უხმარიათ, რომ წიგნი გამოსულიყო დიდი, ფარლალადად დაუბეჭდიათ უშველებელი ასოებითა, წიგნს ერთი სამად და ოთხად უმატნია, სასიხარულოდ სტამბისა და კორექტორისა და ისეთი ტლანქი სახე მიუღია, რომ ურმით თუ ატარებთ, თორემ სხვაფრივ არ შეიძლება. ამისთანა დაბადების ქონა უდრის არქონასა“.

მოკლედ: იაკობი აკრიტიკებს დაბადების 1884 წლის გამოცემას, ზედმიწევნით ასაბუთებს თავის აზრს და აკეთებს დასკვნას, „ამისთანა დაბადების ქონა უდრის არქონასო“.

ე. ჭელიძე ახდენს სრულიად გაუმართლებელ დანაწევრებას ი. გოგებაშვილის ტექსტისას (იხ. გვ. 17) და ამის საფუძველზე დაასკვნის, რომ იაკობი „მყისვე ახდენს ამ ფაქტის განზოგადებას საკუთრივ წმინდა წერილის ქართული თარგმანისადმიო“. ასევე: იაკობ გოგებაშვილის დასკვნას კონკრეტული გამოცემის

მიმართ („ამისთანა დაბადების ქონა უდრის არქონასო“) ე. ჭელიძე
 ლიძე განაზოგადებს ბიბლიის ქართულ თარგმანებზე და „ასწავ-
 ლის“ ი. გოგებაშვილსა და გვმოძღვრავს ჩვენ, რომ „ბიბლიის
 წიგნთა ქართულენოვანი რედაქციები ესაა ჩვენი ერის აუნონავი
 და დაუღვენელი საუნჯე“ (გვ. 18) და გმობს იაკობ გოგებაშ-
 ვილს „მცდარი“, „მოუღებელი“ აზრებისათვის: „ასე რომ ფაქტობ-
 რივადაც და მეცნიერულ-თეოლოგიური ასპექტითაც სრულიად
 მცდარია აზრი ქართულენოვანი ბიბლიის იმ ზომამდე უვარგისობის
 შესახებ, რომ თითქოს მისი ქონა და არქონა ერთიდაიგივე იყოს“
 (გვ. 19)... და ქართველ ერს იცავს (!) იაკობ გოგებაშვილისა-
 გან: „არავის აქვს უფლება... ქართველი ერი იმგვარ ველურ ტომად
 გამოაცხადოს, რმელსაც რეალურად თურმე არასოდეს ჰქონია წმინ-
 და წერილი“ (გვ. 20).

და ამას ამბობს იმ კაცის მიმართ, ვინც ჭეშმარიტი მარ-
 თლმადიდებლისა და ქართველის – სიმონ გოგებაშვილის –
 ოჯახში გაიზარდა; ვინც სულიერი შვილი იყო გაბრიელ ეპის-
 კოპოსისა; ვინც შეადგინა „ბიბლიური ისტორია“ ყმანვილთათვის;
 ვინც შექმნა „დედაენა“ და „ბუნების კარი“ და სხვა და სხვა...

ე. ჭელიძეს ერთი მიზანი ამოძრავებს: რაც შეიძლება მეტი ცილი
 დასწამოს იაკობ გოგებაშვილს, მეტად შეურაცხყოს მისი ღირსება
 და ამისათვის არ ერიდება ასეთ უკადრის ქმედებებსაც კი...

ყველაზე დიდი ბრალდება, რომელიც ე. ჭელიძემ იაკობ გო-
 გებაშვილს წაუყენა, ისაა, რომ იაკობ გოგებაშვილი მართლმადი-
 დებლობას მიიჩნევს ქართველთა დამაბრკოლებლად; მართლმადი-
 დებლობა „შავი ჭირიაო“!... (გვ. 22 და შემდეგ).

უმძიმესი ბრალდებაა და თუ ეს ასეა, მაშინ ტყუილად და-
 გვიხარჯავს ამდენი დრო... მაგრამ ასეა კი? აქაც ხომ არ აქარ-
 ბებს (რბილად რომ ვთქვათ) ე. ჭელიძე? მრუდ სარკეში ხომ
 არ გვახედებს?

მოდით ჯერ მოვისმინოთ ე. ჭელიძის „ბრალდებანი“:

„ავტორის (იგულისხმება იაკობ გოგებაშვილი – ავტ.) და-
 ბეჯითებითი თქმით, სწორედ მართლმადიდებლობაა მთავარი

დამაბრკოლებელი და ხელისშემშლელი ძალა ზემორე „დიადი“ მიზნის მიღწევის საქმეში, დიახ, მართლმადიდებლობა, რომელიც ხაზგასმით ამბობს ავტორი (იგულისხმება იაკობ გოგებაშვილი - ავტ.) „შავ ჭირად ევლინება ქართველებს“ (გვ. 13).

იაკობის აზრით, „მართლმადიდებლობა ყოფილა ის კომმარო, „რომელიც სწორედ შავ-ჭირად ევლინება მას (ქართველ ერს, ე. წ.) და უშლის მოიპოვოს სრული თავისუფლება სინდისისა“ (გვ. 23).

ე. ჭელიძის აზრით, იაკობ გოგებაშვილის წმინდანად კანონიზება კი არ უნდა მოხდეს, იგი ანათემას უნდა გადაეცეს: „რა უფლება გვაქვს (მართლმადიდებელი ეკლესიის მსჯავრს რომ თავი დავანებოთ, რომლის მიხედვითაც ზემორე აზრი უპირობოდ ანათემას ექვემდებარება), შეურაცხვეყოთ ხსენებული საერო მოღვაწის სული და ძალად შევრაცხოთ იმ ეკლესიის წმინდანად, რომელსაც, როგორც ვნახეთ, ქართველი ერის „შავ-ჭირად“ აღიარებს იგი“ (გვ. 24) (ხაზი ამჯერად ჩვენია - ავტ.).

„მართლმადიდებლური დოგმატის სრული უარყოფის ტოლფასია ამქვეყნიური, კაცობრივი ბრძოლა-მოქმედებანი იმ პიროვნების მართლმადიდებელ წმინდანად კანონიზებისათვის, რომელიც თვით ამ მართლმადიდებლობას „შავ-ჭირად“ აღიარებს“ (გვ. 24).

„და ბოლოს, რალა ვთქვათ ზემოგანხილულ შემთხვევაზე, როდესაც მოღვაწე, სრულიად არაორაზროვნად, „შავ-ჭირად“ აცხადებს მართლმადიდებლობას, მავანნი კი დაგკვირინებენ, „ნუ შეკბედავ“, მართლმადიდებელ წმინდანად არის შესარაცხიო“ (გვ. 30)...

კიდევ ერთხელ ვთხოვთ მკითხველს, მოთმინება იქონიოს და ობიექტური განსჯისთვის გაეცნოს იაკობ გოგებაშვილის წერილს „დღევანდელი მომენტი ქართველთა და სომეხთა ეკლესიისა (წერილი რედაქციისადმი)“, რომელიც გამოქვეყნდა 1906 წელს გაზეთ „შრომაში“, გადმოიბეჭდა იაკობ გოგებაშვილის ათტომეულის IV ტომში (1955 წ. გვ. 159-161) და ხუთტომეულის III ტომში (1990 წ. გვ. 111-114); ჩვენ ამ უკანასკნელი გამოცემიდან ვიმონებთ. დიახ, მკითხველს ვთხოვთ, გაეცნოს და მერე თავად ისჯელოს, ვინ იმსახურებს ანათემას - ამ წერილის ავტორი (ი.

გოგებაშვილი), როგორც ეს სურს და ფიქრობს ე. ჭელიძე, თუ მისი ცილისმწამებელი. აქ ორი კითხვაა მთავარი:

1. გამოთქმა „შავი ჭირი“ რას გულისხმობს; რა მნიშვნელობით გამოიყენებს მას იაკობი და
2. რას მიემართება ეს გამოთქმა; რის შეფასებას ახდენს ამ გამოთქმით იაკობი.

დავინწყოთ იმით, რომ იაკობ გოგებაშვილი თავდადებით იბრძვის ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიისათვის. აქ კიდევ ერთხელ მოიყვანს მეზობელი სომხური ეკლესიის მაგალითს:

„რა განუზომელი განსხვავებაა ორს საეკლესიო წესწყობილებაში, ბიუროკრატიულსა და ავტონომიურში, ამის ბრწყინვალე მაგალითს წარმოადგენს დღევანდელი მომენტი ქართულის და სომხურის ეკლესიისაო“, – წერს იგი და განმარტავს ქართული ეკლესიის მდგომარეობას: „წელინადზე მეტია, რაც საქართველოს სამღვდელოება და სამწყსო იბრძვის მოიპოვოს თვითმმართველობის უფლება სარწმუნოების სფეროში, აღადგინოს საარჩევნო წესი, განახორციელოს ის თავისუფლება სინდისისა, რომელიც არსებობს ყველა დანინაურებულს ქვეყანაში და რომელიც ბოლოს ხანს გამოცხადებულ იქმნა თვით უკანდარჩენილ რუსეთშიაც კი, მაგრამ სრულიად ამაოდ, უნაყოფოდ“.

რა მდგომარეობაა, რას ბედავენ „ძველებურის წესით“ – „მოუვლინონ საქართველოს ეკლესიას ბიუროკრატიული მეთაური, სინოდის მიერ გამწესებული“... ეს კი იმიტომ ხდებაო, რომ „საქართველოს ეკლესიას ჰყავს ბატონად და მბრძანებლად უცხო მამინაცვალი, სატახტო ბიუროკრატიის მიერ დანიშნული და მისი ერთგული მოსამსახურე“... ერთ-ერთ ხელნაწერშიც ჩავიხედოთ (ხელნაწერთა ეროვნული ფონდი; № 129 A-1724): „...ყოველივე აქედან გამომდინარე, იხატება შემზარავი სურათი ძირისძირობამდე პარალიზებული ქართული ეკლესიისა“... „რუსეთმა იმას მიაღწია, რომ ხალხს აღარ უნდა, რაიმე კავშირი ჰქონდეს ასეთ ეკლესიასთან და, აქედან – ასეთ სარწმუნოებასთან“...

სხვა, სრულიად საპირისპირო, ვითარებაა სომხურ ეკლესიაში, – წერს იაკობი ზემოხსენებულ წერილში.

„ქართველობამ მოანდომა ბევრი დრო, ბევრი შრომა ამ უფლებების მოპოვებას; მაგრამ ნადილს ვერ ენია, რადგან სასულიერო ბიუროკრატიის მუხრუჭით არის გაკავებული, სომხობამ კი, რომელიც მოშორებულია ამ მუხრუჭს, ერთი ხაზის მოსმით მიიპოვა ეს ძვირფასი უფლება. დიალ, ძვირფასი უფლება... – ერი ირჩევს საუკეთესო შვილს საქმის კეთილად წარმართვისათვის“...

ასეთია უმძიმესი ყოფა ქართული ეკლესიისა, ბედკრული ბედი ჩვენი ეკლესიისა.

რა გზას ხედავს იაკობი ამ მდგომარეობიდან თავის დაღწევისა?

„ბედი ჩვენი ეკლესიისა, მისი ასავალ-დასავალი უსათუოდ ჩვენი ხალხის ხელში უნდა იყოს და აქ ბიუროკრატია არაფერი არ უნდა ეკითხებოდეს. თვით ხალხი უნდა ირჩევდეს მეთაურს თავისი ეკლესიისას, კათალიკოსს, ეპისკოპოსებს, მღვდლებს, მთელს საეკლესიო კრებულს, როგორც ამას თხოულობდა ჩვენი სამღვდლოება, სამწყსო და პირადად ჩვენ... საჭიროა მთელმა ქართველობამ მედგრად მოითხოვოს ეს ძვირფასი უფლება და მტკიცედ გამოაცხადოს“... (აქ შევწყვეტთ ამონარიდს, მერე გავაგრძელებთ).

ცხადია, აქამდე არაფერი თქმულა, რის გამოც უნდა შევაჩვენოთ და ანათემას გადავცეთ იაკობ გოგებაშვილი, როგორც ამას ე. ქელიძე ფიქრობს. აქამდე, ვფიქრობთ, მისთვისაც და სხვისთვისაც ყველაფერი მისაღებია; ერთადერთი, ვისთვისაც ეს მსჯელობა არ შეიძლება მისაღები იყოს, იმდროინდელი რუსული მმართველობაა, მაგრამ იაკობ გოგებაშვილი არ ერიდება მას და, ვთქვით კიდევ, ეს გმირობის ტოლფასია იმ დროისათვის – მონოღება არდამორჩილებისაკენ („მთელმა ქართველობამ მედგრად მოითხოვოს“...).

რას ამბობს შემდგომ იაკობი, რამაც ე. ქელიძის აღშფოთება გამოიწვია?: „საჭიროა მთელმა ქართველობამ მედგრად მოითხოვოს ეს ძვირფასი უფლება და მტკიცედ გამოაცხადოს, რომ თუ იგი უფლება არ დაგვიბრუნდება, არ დაგვეთმობა, მთელი ქართველობა ზურგს შეაქცევს და უარპყოფს მართლმადიდებლობას, რომელიც სწორედ შავ-ჭირად ევლინება მას და უშლის მოიპო-

ვოს სრული თავისუფლება სინდისისა, დამოუკიდებლობა ეკლესიის, დაამყაროს მისი მართვა-გამგეობა დემოკრატიულს საფუძველზე, რომლითაც მეტ-ნაკლებობით სარგებლობენ ამჟამად რუსეთშიაც კი ჩვენი მეზობლები და სხვა სარწმუნოების ხალხი“...

სანამ განვაგრძობთ მსჯელობას, ვთქვათ, რას გულისხმობს იაკობი ტერმინში „შავი ჭირი“. ი. გოგებაშვილს აქვს ერთი ასეთი წერილი „ეროვნული შავი ჭირი იმიერ და ამიერ საქართველოში“ (III, გვ. 316-340). დასაწყისშივე განმარტავს: „შავი ჭირი ორგვარი გახლავთ: ფიზიკური და ფსიქიური. პირველი ასწეულებს და სპობს მხოლოდ მცირეოდენს ნაწილს ერისას, მეორე კი მომაკვდინებელ სენად ედება მთელს ხალხსა და ამოფხვის გზაზე უყენებს“. ჩვენს შემთხვევაში, ცხადია, საუბარია მეორე მომაკვდინებელ სენზე. რას მიემართება იგი? დავუკვირდეთ: „...შავ ჭირად ევლინება მას (ე. ი. ქართველობას - ავტ.) და უშლის მოიპოვოს სრული თავისუფლება სინდისისა, დამოუკიდებლობა ეკლესიისა, დაამყაროს მისი მართვა-გამგეობა დემოკრატიულს საფუძველზე“.

განსახილველი წერილის მიხედვით, ე. ი. შავი ჭირი (ანუ სენი) არის ის, რაც ქართველობას ხელს უშლის:

- მოიპოვოს სინდისის თავისუფლება,
- მოიპოვოს თავისი ეკლესიის დამოუკიდებლობა,
- დამყაროს დამოუკიდებელი მართვა-გამგეობა ეკლესიისა,
- აირჩიოს მეთაური თავისი ეკლესიისა,
- რომელი მეთაურიც დაელაპარაკება მრევლს მრევლის ენაზე,
- აირჩიოს მრევლმა თავისი საეკლესიო კრებული...

ის, რაც ხელს უშლის ყოველივე ამის განხორციელებას, არის ჩვენი ეკლესიის იმჟამინდელი ბედი, იმჟამინდელი მდგომარეობა.

(გავიხსენოთ: ბ ი უ რ ო კ რ ა ტ ი უ ლ - ჩ ი ნ ო ვ ნ ი კ უ რ ი არის ერთი პერიოდი ქართული ეკლესიის ისტორიისა);

შავი ჭირი - ეს არის ბედი, მდგომარეობა ქართული ეკლესიისა XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე.

შეიძლება ვიდავოთ იმაზე, სწორია თუ არა იაკობ გოგებაშვილი, როცა ამბობს, რომ

მართლმადიდებლობა -

რომელსაც წართმეული აქვს სინდისის თავისუფლება;
 რომელსაც წართმეული აქვს ეკლესიის თავისუფლება;
 რომელიც ვერ ამყარებს დამოუკიდებელ მართვა-გამგეობას;
 რომელიც ვერ ირჩევს თავის მეთაურს;
 რომლის მეთაურიც ვერ ესაუბრება მრევლს მრევლის ენაზე;
 რომელიც ვერ ირჩევს თავის საეკლესიო კრებულს, არ არის
მართლმადიდებლობა. ამიტომ უარს ვამბობთ ასეთ მართლმადი-
 დებლობაზეო და მოუნოდებს ერს („საჭიროა მთელმა ქართვე-
 ლობამ“...), ებრძოლოს შავ-ჭირს, რათა მოვიპოვოთ ჭეშმარიტი
 მართლმადიდებლობა.

აქ იგივე ლოგიკაა, გახსოვთ? -

ასეთი ბიბლიის ქონას - არქონა ჰქვია;

ასეთი მართლმადიდებლობის ქონას - არქონა ჰქვია!

შეიძლება ვიდავოთ, მაგრამ ფაქტია: იაკობ გოგებაშვილი
 იბრძვის, ჩვენი ეკლესია გაათავისუფლოს „შა-
 ვი ჭირისაგან“, მოიპოვოს ჭეშმარიტი მართლმადიდებლობა
 და არა ფორმალური სარწმუნოება. ე. ჭელიძე ისევ უკულმარ-
 თად იგებს იაკობის აზრებს და აკეთებს ცილისმწამებლურ და-
 სკვნებს...

დაბოლოს:

იაკობ გოგებაშვილს ბედი ჰქონდა ასეთი... წერს კიდევ
 ერთგან: „რაც მე დრო და შრომა მოვანდომე ჩემის სახელმძ-
 ლვანელოების შედგენას და ხან-გამოშვებით გაუკეთესებას, ათი
 იმდენი დრო და შრომა მომინდა მათი დაცვისათვის სხვა და
 სხვა ცილისწამებისაგან“; სხვაგან წერს, ბევრი მტერი მყავდაო,
 „შინაური და გარეული, აშკარა და იდუმალი, მკიცხავი და მა-
 ბეზლარი“... და, ღვთის შეწევნით, ახერხებდა იაკობი გამკლავე-
 ბოდა მოჯარებულ მტერს... საბედნიეროდ, თავისი შრომებით,
 თავისი მემკვიდრეობით იაკობ გოგებაშვილი დღესაც ახერხებს
 ამას!...

მინანერი:

ილია ქავჭავაძე დავით აღმაშენებელზე საუბრისას სენეკას სიტყვებს მოიშველიებდა: „ჩვენთვის, ადამიანებისათვის, საჭიროა იმისთანა კაცო, რომ მის მიხედვით და მისი მაგალითით შევიძლოთ საკუთარი ხასიათის განვრთნა და განმტკიცება. ო, რა ბედნიერია იგი, ვინც არამც თუ ჩვენთან ყოფნით გვწვრთნის ჩვენ, არამედ თავისი სახელის ხსენებითაცო“.

ასეთ ბედნიერ კაცად გვეგულება ჩვენ იაკობ გოგებაშვილიც!...

ილია ქავჭავაძის კიდევ ერთი შეგონება გავიხსენოთ – „სხვისი არა ვიცით და ჩვენ-კი მშობელ მამასაც არ დაუთმობდით ჩვენ მშობლიურ ენის მიწასთან გასწორებას“ – და ამის შემდეგ ნურავინ გაიკვირვებს ამ წერილის პათოსსა და განწყობას...

რედაქტორისაგან:

მაგალითი სიცრუის კართან

„საზოგადოება მაგალითით ცხოვრობს... თუ რომელსამე მოღვაწეს საზოგადოება სთვლის კეთილის მაგალითის მიმცემად და ამ მოღვაწეს რომელიმე „კეთილის მყოფელი“ ჩირქსა სცხებს სიცრუით, იგი მოღვაწე მოვალეა, ცრუს სიცრუის კარამდი სდიოს, მისი პირშაობა ნათლად დაანახოს ყველასა და ამით საზოგადოებას უთხრას: ჩემი მაგალითით არავის არ შეუძლიან იპატიოს ორგულობა, ცუდი და მავნე საქციელიო“, – წერდა იაკობ გოგებაშვილი.

ამჯერად ეს მოვალეობა ბატონმა გიორგი გოგოლაშვილმა შეასრულა. შეასრულა ბრწყინვალედ, იმგვარი ლოგიკითა და საბუთიანობით, რომ დიდ იაკობს, საქართველოს თანამედევ უკუდავ სულს, ვისაც ე. ჭელიძის პასკვილი უეჭველად შეაშფოთებ-

და, შეუძლია, დამშვიდდეს და კვლავაც გაიმეოროს თავისივე სიტყვები: „ისეთი მოკავშირის წყალობით, როგორცაა სიმართლე, ერთხელაც არ დავმარცხებულვარ“.

ჩვენ კი მაღლობა უნდა ვუთხრათ ბატონ გიორგის ასეთი მაგალითისათვის, რომელიც იმედია ყველა ახირებულ კაცს დაუკარგავს იმის სურვილს, საპატრიარქოს კარიბჭესთან დადგეს, აქაოდა ჩემს უნებართვოდ რომელიმე დიდი მოღვაწის წმინდანად შერაცხვა არ განიზრახოთ, თორემ იმ მოღვაწეს ლაფში ამოვსვრიო(!)...

სარჩევი

პროლოგი.....	3
ღვანდი	6
წუთისოფალი	31
დანართი: „არა ცილი სწამო!“ (პასუხად ედიშერ ქელიძეს)....	61

ილია ჭავჭავაძის
 ცილები, რომლებიც
 დაეწერა მისი
 ნაშრომები

ეროვნული ბიბლიოთეკა
 საქართველო

მისი მისამართი: თბილისი, ვაჟა-ფშაველას გამზ. 109
 ტელ: 52 49 02 (ფაქს) 52 42 745 55 20 71
 ელ. ფოსტა: nlb@nlb.gov.ge nlb@lib.ge
www.nlb.gov.ge

უ 561/25

საგამომცემლო ჯგუფი
ვლადიმერ პერანიძე
ილია ხელაია
ალექსანდრე ჯიქურიძე

გამომცემლობა
ინტელექტი

თბილისი, ილია ქაჯჯავაძის გამზირი №5
225-05-22, 291-22-83, 5(99) 55-66-54
inteleqti@caucasus.net info@intelekti.ge
www.intelekti.ge

323.262
3
ՀԱՅԿԱՆ
ՆՈՒՆԻՍԻՅՈՒՄ

ՀԱՅԿԱՆ
ՆՈՒՆԻՍԻՅՈՒՄ

ISBN 978-9941-440-27-4
9 789941 440274